

ZABORSKIE
TOWARZYSTWO
NAUKOWE

Terra Zaborensis

Nr 16

ISSN 1899-4008

Ziemia Zaborska

B i u l e t y n • 2 0 2 3 • B r u s y

Dworzec kolejowy w Brusach dawniej i dziś.

Terra Zaborensis

Ziemia Zaborska

2023
Brusy

Wydawca:
Zaborskie Towarzystwo Naukowe
ul. Armii Krajowej 1, 89-632 Brusy
ztn@ztn.com.pl
tel. 692 240 171, tel. 791 530 803
www.ztn.com.pl

Redakcja numeru:
Zbigniew Gierszewski

Teksty:
Zbigniew Gierszewski, Janina Głomska,
Michał Leszczyński, Mikołaj Rydygier,
Marian Jutrzenka-Trzebiatowski,
Andrzej Kossak-Głowczewski, Jan Bruski

Korekta:
Zbigniew Gierszewski

Zdjęcia:
Zbigniew Gierszewski,
arch. ZS w Brusach, arch. UM w Brusach, arch. CKiB w Brusach

Opracowanie graficzne i skład:
GALE Krzysztof Szultka
ul. Derdowskiego 1B, Brusy
tel. 52 551 39 80, gale@gale.com.pl

Druk:
Drukarnia Abedik Sp. z o.o.
ul. Glinki 84, Bydgoszcz

Współfinansowano ze środków Urzędu Miejskiego w Brusach

© Zaborskie Towarzystwo Naukowe

Spis treści	str.
I. Rocznice	
1 Urząd Miejski w Brusach, BRUSY GMINĄ, BRUSY MIASTEM.	4
2. Janina Głomska, Jan Sikorski (1898 - 2002).	6
3. Zbigniew Gierszewski, Stanisław Gierszewski (1929 - 1993).	8
4. Zbigniew Gierszewski, Ks. Jerzy Świnka (1929 - 1993).	9
5. Zbigniew Gierszewski, Ks. Maksymilian Napiątek (1881 - 1933).	11
II. Zabory i Kaszuby	
6. Zbigniew Gierszewski, Brusy w statystykach i na mapach.	11
7. Zbigniew Gierszewski, Czy Brusy to miasto kompaktowe?	17
8. Zbigniew Gierszewski, Ilu Kaszubów? Spis powszechny 2021, wyniki 2023.	20
III. Działania	
9. Michał Leszczyński, Grupa teatralno-filmowa Social Works. Nowy projekt w Zespole Szkół w Brusach.	22
10. Mikołaj Rydygier, Konkurs „Mój Jan Karnowski z Czarnowa”.	26
11. Zbigniew Gierszewski, Kolej ruszyła powoli.	29
IV. INICJATYWY	
12. Zbigniew Gierszewski, Nowe Parki Narodowe.	32
13. Fundacja Kaszubska BAZAR oferuje.	36
V. Trendy	
14. Zbigniew Gierszewski, Dymy nad Brusami 2	40
VI. Z kart historii	
15. Marian Jutrzenka-Trzebiatowski, Martyrologia mieszkańców gminy Brusy w II wojnie światowej wykaz ustalonych ofiar.	44
16. Marian Jutrzenka-Trzebiatowski, Szkolnictwo w okresie powojennym.	63
VII. Informacje	
17. Liga Ochrony Przyrody.	68
18. ZTN - nieodpłatna pomoc prawna i obywatelska w 2024 roku.	70
19. Marian Jutrzenka-Trzebiatowski, Dezzerterzy - Polacy z Wehrmachtu.	72

Urząd Miejski w Brusach

BRUSY GMINĄ, BRUSY MIASTEM

Rok 2023 jest jubileuszowym okresem dla Brus, zarówno jako gminy, jak i miasta. Minęło 50 lat ustanowienia Gminy Brusy i 35 lat nadania praw miejskich miastu stanowiącemu gminne centrum życia społecznego.

Brusy, ul. Kościelna, w tle ul. 2-lutego.

W celu stworzenia korzystniejszych warunków dla rozwoju społeczno-gospodarczego wsi, intensyfikacji rolnictwa i poprawy warunków bytowych mieszkańców, 29 listopada 1972 r., Sejm PRL uchwalił ustawę o utworzeniu gmin w miejsce dotychczasowych gromad. Choć przez pierwsze lata gminy wykonywały zadania zlecone przez rząd, był to załączek samorządności. 1 stycznia 1973 r., uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy, została powołana Gmina Brusy. Połączono wówczas dwie ówczesne jednostki administracyjne funkcjonujące na tym terenie – Gromadzką Radę Narodową w Brusach i Gromadzką Radę Narodową w Leśnie. Naczelnikiem utworzonej w Brusach Gminy został Józef Szulc. Pierwsza sesja Gminnej Rady Narodowej w Brusach odbyła się 3 stycznia 1973 r. Przewodniczącym rady wybrano Władysława Skibę, a jego zastępcą Romana Urbaniaka.

Liczba mieszkańców gminy w 1973 roku liczyła 11.201 osób. Na jej terenie znajdowały się 22 sołectwa: Brusy, Kosobudy, Czyczkowy, Małe Chełmy, Czarnowo, Czarniż, Małe Gliśno, Huta, Męcikał, Zalesie, Czapiewice, Głównzewice, Kaszuba, Kruszyn, Leśno, Lubnia, Orlik, Przymuszewo, Rolbik, Skoszewo, Windorp, Wysoka Zaborska.

Piętnaście lat później, 1 stycznia 1988 r. weszła w życie uchwała Rady Państwa nadająca prawa miejskie wsi Brusy. 18 grudnia 1987 r., Rada Państwa w porozumieniu z Radą Ministrów podjęła

Brusy, ul. Gdańska. Ruch jak co dzień.

uchwałę o utworzeniu miasta Brusy jako 28. miasta w województwie bydgoskim. Uchwała weszła w życie 1 stycznia 1988 r. Wówczas wieś Brusy stała się formalnie miastem, w którym żyło 3864 mieszkańców.

12 lutego 1988 r. odbyła się uroczysta sesja inaugurująca działalność władz miejskich, na której obecni byli: zastępca przewodniczącego Rady Państwa Kazimierz Barcikowski, poseł na Sejm Zenon Żmudziński, wiceprzewodniczący Rady Krajowej PRON Alfred Beszterda, przewodniczący WRN Leonard Maciejewski, wojewoda bydgoski Stanisław Kubczak, zastępca dowódcy POW gen. Brygady Zdzisław Ostrowski, zastępca dowódcy Marynarki Wojennej Waldemar Raczkowski. Podczas sesji Rada Narodowa Miasta i Gminy Brusy podjęła uchwałę o ustanowieniu herbu miasta Brusy, a ówczesny Naczelnik Gminy Waldemar Bruski został powołany na stanowisko Naczelnika Miasta i Gminy Brusy, piastując ten urząd do 1990 r. Wówczas, w wyniku reformy samorządowej, w wolnych wyborach pierwszym Burmistrzem został Kazimierz Cyranowicz, pełniąc funkcję do 1998 r. Następnie stanowisko to objął Jerzy Fijas i sprawował je do 2006 r. Od tego czasu włodarzem Miasta i Gminy Brusy jest Witold Ossowski.

W wyniku reformy ustrojowej państwa, w 1999 r., konieczne było dostosowanie herbu do zasad heraldyki i tradycji historycznych. Obowiązujący herb oraz flagę Brus ustanowiono uchwałą Rady Miejskiej w Brusach 9 września 1999 r. W 2004 r., 16 października, Miastu i Gminie Brusy nadano patrona, którym został błogosławiony ks. Józef Jankowski, męczennik urodzony we wsi Czyczkowy. Od 2013 r. symbolem Brus jest także maskotka – grzybek Brusek.

Dziś miasto i gminę Brusy tworzą dwa miejskie osiedla oraz 23 sołectwa: Leśno, Wielkie Chełmy, Czyczkowy, Kosobudy, Brusy-Wybudowanie, Brusy-Jaglie, Czapiewice, Czarnowo, Czarniż, Gacnik, Kinice, Huta, Małe Chełmy, Zalesie, Orlik, Główczewice, Przymuszewo, Skoszewo, Lubnia, Małe Gliśno, Rolbik, Żabno, Męcikał. W samej gminie mieszkają 9472 osoby. Miasto to kolejne 5 tysięcy mieszkańców.

Brusy stale się rozwijają. Umożliwiają to w dużej mierze fundusze pozyskiwane z budżetu państwa i Unii Europejskiej oraz działania w każdej sferze życia codziennego: oświaty, pomocy społecznej, dróg, kultury, sportu, turystyki i rekreacji. Inwestycje, oparte na przemyślanym planie i zaangażowaniu samorządu i mieszkańców, służą całej gminie.

Janina Głomska

Jan Sikorski (1898 - 2002)

Jan Sikorski był synem szambelana Stanisława Sikorskiego z Wielkich Chełmów. Urodził się w Wielkich Chełmach dnia 16 maja 1898 roku jako 8 z licznej gromadki dzieci (razem było ich 9-cioro). Dzieciństwo spędził wśród bliższej i dalszej rodziny w rodzinnym pałacu.

Wykształcenie gimnazjalne zdobywał z przygodami w Chojnicach, gdzie uczęszczał do gimnazjum. Potem była nauka w gimnazjum niemieckim w Ettal (Bawaria), Ostrowie Wielkopolskim (kontakt z kuzynami Chłapowskimi) i Berlinie (prywatna droga szkoła).

W Berlinie porządnie nauczył się języka niemieckiego.

W latach I wojny światowej, mimo że nie zdawał matury polskiej, studiował jako wolny słuchacz głównie ekonomię w Szwajcarii (Lozanna), a potem medycynę i filozofię w Genewie. Maturę polską zdał dopiero po studiach w 1920 roku.

Uczył się pilnie języków obcych – języka francuskiego, angielskiego i włoskiego, doskonalił też język polski. W Vevey (Szwajcaria) odwiedził Henryka Sienkiewicza, który w latach I wojny światowej tu zamieszkiwał i tu również zmarł w 1916 roku. W Lozannie poznał Józefa Lipskiego, później -

szego ambasadora polskiego w Berlinie, Tadeusza Romera, pochodzącego z Wileńszczyzny, późniejszego ministra spraw zagranicznych RP w Londynie i innych.

Po powrocie na Pomorze w 1920 roku otrzymał od rodziców majątek rodowy matki, pochodzącej z Łyskowskich – w miejscowości Mieszewy, leżący w pobliżu Brodnicy.

Jego pasją było myślistwo.

Wielkie polowania odbywały się w lasach Wielkich Chełmów, szczególnie każdej zimy i gromadziły sferę polskich działaczy bruskich. Udawana się pod Asmus. Strzelano zające, lisy, a nie rogaćce i jelenie.

Więcej jednak przebywał w Warszawie.

Po utracie Mieszew (majątek ten był sprzedany za długi), został dziennikarzem. Był korespondentem „Kuriera Porannego”, i innych gazet, np. „Epoki”, „Wiek XX”. Napisał również korespondencje z pobytu Witosa w starostwie chojnickim czy z wizyty prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Wielkich Chełmach.

Z czasem został przemysłowcem, dochodząc do fortuny przez kupowanie i sprzedaż ogródków i domków jednorodzinnych w okolicach Warszawy.

W Wielkich Chełmach ostatni raz był przed II wojną światową i później już nigdy nie było mu dane tam przybyć.

W stolicy przeżył okupację hitlerowską. Przygarnął wtedy swoją matkę, która z Pomorza wyjechała dzień przed wybuchem wojny i schroniła się najpierw w Żegotach, w majątku żony syna Włodzimierza/Włodzimierz był najbogatszy z rodziny – posiadał żonine Żegotki, własne Rakowice, w części Radomno, odkupił Gorzędziej od Stefana.

Matka w połowie października 1939 roku po wysiedleniu Włódków z Żegotek przeniosła się do majątku Kożuszek w powiecie sochaczewskim, należącym do rodziny Donimirskich, do córki siostry Stanisława Sikorskiego.

Potem zamieszkała z Janem i jego rodziną – żoną śpiewaczką operową i synem na ulicy Róża-

Dwór Sikorskich w Wielkich Chełmach - stan obecny.

nej na Mokotowie, gdzie Jan wynajął sześciopokojowy domek. Sam był prezesem zakładu produkcji powrozów - robił sznurek. Zatrudniał 90% Pomorzan oraz inteligencję z Poznańskiego, którą w ten sposób uchronił od wysyłki.

Przez 3 miesiące ukrywał się i dzięki dużej łapówce jego akta w gestapo mogły pójść niżej, na ślepy tor.

Pomagał swoim bliźnim na miarę swych sił i możliwości.

Po powstaniu warszawskim i wygnaniu na Służewiec na tor wyścigowy z całą rodziną (żoną synkiem i matką), znalazł się w obozie w Pruszkowie.

Stamtąd dzięki znajomościom i dziwnym zrządzieniom losu trafił na roboty do Łodzi, gdzie znalazł się w więzieniu gestapo. Szczęśliwie zwolniony, wrócił na zachód Niemiec.

Po zakończeniu wojny został pracownikiem Polskiej Misji Wojskowej. Znajomość języków obcych, umiejętność radzenia sobie w życiu i pomoc ludzi pomagały mu wybrnąć z różnych i niełatwych sytuacji.

Na krótko zatrzymał się w Paryżu. Na dłużej osiadł w Tangerze jako kupiec i drobny przemysłowiec. Po stracie syna wraz z żoną przeniósł się do Szwajcarii i ostatecznie osiedlił się w 1973 roku w Genewie. Tam zmarł w wieku 104 lat w dniu 12 września 2002 roku.

Pochowany został w Genewie.

Bibliografia:

1. Borzyszkowski J., *Z dziejów pracy organicznej na Pomorzu. Działalność gospodarcza Stanisława Sikorskiego w okresie zaboru pruskiego*. Gdańsk 1979
2. Borzyszkowski J., *Stanisław Sikorski/1855-1929/-ziemianin, działacz społeczno-polityczny, realizator idei pracy organicznej na Pomorzu/w/ Zasługi ludzie Pomorza Nawiślańskiego z okresu zaboru pruskiego. Szkice biograficzne* Gdańsk 1979s.203-208
3. Ostrowski K., *Chojnice. Kronika dziejów miasta 1275-1975*, Bydgoszcz 1976
4. Sikorski J., *Ziemianin bez kompleksów. Wspomnienia*. Gdańsk 1990
5. Stromski Z., *Pamięci godni. Chojnicki słownik biograficzny 1275-1980*, Bydgoszcz 1986

Zbigniew Gierszewski

Stanisław Gierszewski (1929 - 1993)

Urodził się w Czarnowie koło Brus w rodzinie Józefa Gierszewskiego i Anny z d. Wnuk-Lipińskiej. Ojciec, przedwojenny nauczyciel z Gochów - pracował w szkołach w Wojsku, Brusach, Chełmży. W czasie II wojny światowej jako oficer Wojska Polskiego był konspiratorem i konendantem naczelnym Tajnej Organizacji Wojskowej "Gryf Polmorski" (patrz ZZ nr 6/2013 i 11/2018). Zamordowany został w 1943 roku przez współtowarzyszy organizacji.

Jego syn Stanisław, drugi z czwórki rodzeństwa, początkowo uczył się w niemieckiej szkole w Prądnio (Gochy), w 1947 roku zdał maturę w Gimnazjum im. B. Chrobrego w Sopocie. W 1951 roku ukończył studia historyczne na Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku, a tytuł magistra historii uzyskał na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu w 1952 roku. W latach 1950-55 doskonalił warsztat historyka pracując w Archiwum Państwowym w Gdańsku. Specjalizować się zaczął w historii Pomorza, gdy w latach 1955-66 był zatrudniony w Zakładzie Historii Pomorza Insty-

tutu Historii PAN w Gdańsku. Karierę naukową rozwijał w zakresie historii gospodarczej Pomorza. Doktorat obronił w 1960 roku z historii elbląskiego przemysłu okrętowego w XVI-XIX wieku, a habilitację zrobił w 1965 roku z gospodarki miast województwa pomorskiego w XVI- XVII wieku.

Od 1966 roku jest docentem WSP w Gdańsku, w latach 1967-70 jej prodziekanem Wydziału Humanistycznego. Od 1970 roku, po przekształceniu WSP w Uniwersytet Gdański, najpierw w latach 1972-74 dyrektorem Instytutu Historii UG, od 1978 do 1981 dziekanem Wydziału Historycznego, a do śmierci kierownikiem Zakładu Historii Polski i Powszechnej XVI XVIII wieku w Instytucie Historii UG.

Działalność edytorska Stanisława Gierszewskiego obejmuje około 190 publikacji (autor lub współautor). Znaczące zasługi miał w badaniach regionalnych i dokumentacji dziejów Pomorza, szczególnie miast. Redagował we współpracy monografię Chojnic (druga po opracowaniu Cz. Wycecha – patrz Ziemia Zaborska 10/2017), Słupska, ziemi bytowskiej i tom 1 Słownika biograficznego Pomorza Nadwiślańskiego (1992).

Wielokrotnie był za swoją działalność odznaczany, w tym medalem Stolema w 1972 roku. Zmarł w 1993 roku w Gdyni. Pochowany został na Cmentarzu Witomińskim w Gdyni.

Źródła:

Dzieje ziemi i powiatu chojnickiego, t. III, wyb. I oprac. Jan Knopek

Wikipedia

Gedanopedia

Zbigniew Gierszewski

Ks. Jerzy Świnka (1929 - 1993)

Urodził się w Brusach jako syn szewca Ludwika Świnki i Łucji z d. Bruskiej. Kształcił się w szkole powszechnej, a w czasie okupacji pracował w tutejszej mleczarni. Potem uczęszczał do Państwowego Gimnazjum Handlowego w Chojnicach, a od 1948 roku do Państwowego Liceum dla Dorosłych w Gdańsku, gdzie uzyskał maturę w 1949 roku, będąc już na studiach teologicznych w Wyższym Seminarium Duchownym w Pelplinie. W 1954 roku przyjął święcenia kapłańskie. Został sierowany do Chojnic, gdzie wikarym był w parafii sw. Jana Chrzciciela do 1961 roku. W 1960 roku rozpoczął studia na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL, gdzie w 1965 roku uzyskał tytuł magistra

na podstawie pracy "Trydenckie wyznanie wiary. Studium historyczno-prawne" o tematyce znamiennej, w kontekście trwającego jeszcze Soboru Watykańskiego II (1962-65).

W 1964 roku odkupił w Charzykowach część domu na cele kultu religijnego. Powstała tam kaplica pod wezwaniem Matki Boskiej Częstochowskiej. Był to zaczątek kościoła i parafii w Charzykowach.

Od 1965 roku w Pelplinie, gdzie pełnił różne funkcje diecezjalne w sądzie biskupim i kurii biskupiej: wikariusz katedralny, notariusz kurii, obrońca węzła małżeńskiego (sic!), i święceń kapłańskich, referenta do spraw duszpasterstwa misyjnego i do spraw zakonów żeńskich, inspektora w postępowaniu o dyspensę od celibatu i obowiązków kapłańskich (sic!), dyrektora kurialnego Wydziału Formacji Duchowej i w końcu był ojcem duchowym księży diecezji chełmińskiej, a także wykładow-

Grób ks. Jerzego Świnki w Pelplinie.

Kościół w Charzykowach. Widok od jeziora.

cą teologii życia wewnętrznego w seminarium pelplińskim i organizatorem kursów katechetycznych dla emigrantów z ZSRR w Chojnicach.

Członek komisji Episkopatu Polski do spraw powołań duchownych. W 1969 roku mianowany kanonikiem honorowym Kapituły Kolegiackiej w Kamieniu Krajeńskim, a od 1993 roku kanonikiem gremialnym.

W 1985 roku otrzymał godność prałata honorowego Jego Świątobliwości Jana Pawła II.

Publikował artykuły w języku polskim i włoskim z teologii życia wewnętrznego i homiletyki, działu teologii zajmującego się sztuką głoszenia kazań.

Podczas jednej z wizyt zginął pod Chojnicami w wypadku samochodowym w 1993 roku. Pochowany jest na cmentarzu w Pelplinie.

Źródła:

Dzieje ziemi i powiatu chojnickiego t. III. Ludzie ziemi chojnickiej. Wyb. i oprac. Jan Knopek
www.charzykowy.pl

Zbigniew Gierszewski

ks. Maksymilian Napiątek (1881 - 1933)

Urodził się w Brusach w rodzinie Jana Napiątka i Marianny z d. Lesmann. Kształcił się w Collegium Marianum w Pelplinie, a potem w gimnazjum w Berlinie, ale z racji braku środków finansowych szkół

nie skończył. Za to wstąpił w 1899 roku do zgromadzenia redemptorystów w Tuchowie (Galicja). Tam po skończeniu nauk uzyskał święcenia kapłańskie w 1907 roku.

W czasie I wojny światowej rozwinął działalność misjonarską i stał się znanym kaznodzieją na Pomorzu, Warmii, Wielkopolsce, a nawet w Berlinie. W 1920 roku został wikariuszem w Chodzieży, gdzie przyczynił się do organizacji gimnazjum polskiego. Pracował tam jako historyk, nauczyciel języków obcych i katecheta. W połowie 1921 roku został proboszczem w Margoninie (powiat chodzieski), w parafii z barokowym kościołem pw. św. Wojciecha z XVII wieku. Uległy wówczas zmianie granice parafii margonińskiej wytyczone układem z 1364 roku. W 1922 roku powołano nową parafię szamocińską, a część włączono do parafii w Raczynie. Staraniem ks. Napiątka ufundowano w 1927 roku nowe dzwony dla kościoła parafialnego. W okresie jego pracy duszpasterskiej kościół wizytowali Prymas Edmund Dalbor (1922) i Prymas August Hlond (1930). Po śmierci

w kwietniu 1933 roku ks. Napiątek pochowany został obok kościoła parafialnego w Margoninie.

Źródła:

www.faramogilno.pl

margonin.parafia.info.pl

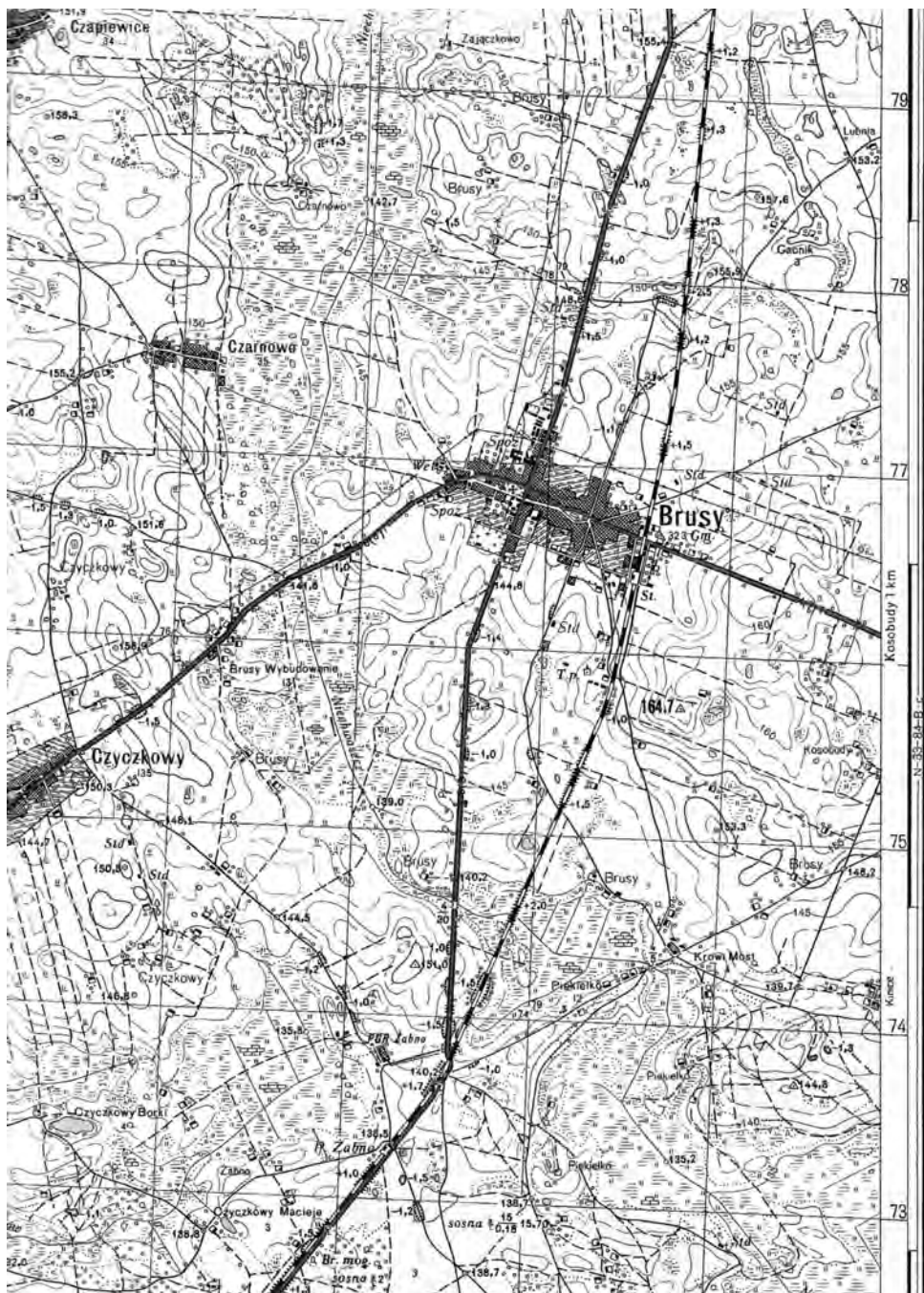
Zbigniew Gierszewski

Brusy w statystykach i na mapach

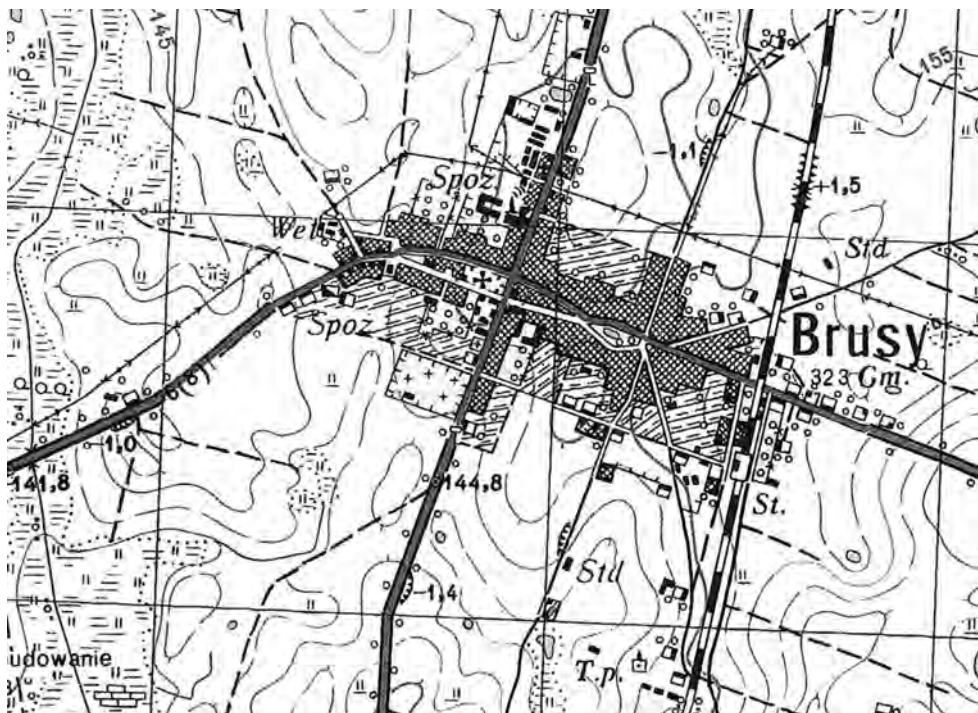
Gmina Brusy jest położona w południowej części województwa pomorskiego, w powiecie chojnickim, w podregionie Kaszub południowych, na Ziemi Zaborskiej, której jest stolicą.

Powierzchnia

Gmina zajmuje powierzchnię 400,57 km², co lokuje ją wśród 2489 gmin w Polsce na 25 miejscu. Największa gmina Wałcz ma 574,9 km², a najmniejsza Sławno tylko 15,8 km². Samo zaś miasto ma 515 ha.

Mapa topograficzna - Brusy - Sztab Generalny W. P. 1955.

Demografia

Liczba ludności (stan na 31 XII 2022 r.)

Brusy	5003
Lubnia	908
Leśno	782
Czyczkowy	658
Zalesie	594
Męcikał	576
Kosobudy	520

W sumie gmina Brusy liczyła 14516 mieszkańców (w 2022 r. zameldowanych na stałe lub czasowo), a na koniec 2023 r. tylko 14471 mieszkańców. Gęstość zaludnienia w gminie wynosiła 36 osób na km², a w mieście Brusy 971 osób na km². W województwie pomorskim gęstość zaludnienia była aż 129 osób na km², ale wynika to z uśrednienia z uwzględnieniem dużych miast (Trójmiasto).

Gmina od 2020 roku, a miasto od 2017 roku wykazuje się niewielkim, ale systematycznym spadkiem liczby mieszkańców. W 2023 r. Brusy zeszły poniżej granicy 5000 i miały na koniec roku 4972 mieszkańców. Nie można się jednak

temu dziwić, bo chociaż na tle Polski Kaszuby wyróżniały się wysokim przyrostem naturalnym, to i on w ostatnich latach stał się ujemny. W gminie Brusy w 2023 roku urodziło się 64 dziewczynek i 73 chłopców, czyli o 36 mniej niż w roku poprzednim, a zgonów było 121. Bilans dopełnia tradycyjnie ujemne saldo migracji.

Polska ma na koniec 2023 roku 37 766 327 mieszkańców, z czego 51,7% stanowią kobiety, a 48,3% mężczyźni. W latach 2002-2022 liczba mieszkańców zmalała o 1,2%. Średni wiek mieszkańców wynosi 42,1 lat. Prognozowana liczba mieszkańców Polski w 2050 roku wyniesie ok. 34 mln.

Więcej: www.polskawliczbach.pl

Komunikacja

Na terenie gminy Brusy znajdują się trzy kategorie dróg: wojewódzkie, powiatowe i gminne. Najdłuższą sieć dróg stanowią drogi gminne (około 300 km, z czego o nawierzchni utwardzonej jest 54,7 km). Dróg powiatowych jest około 100 km, a z nawierzchnią utwardzoną – 80 km. Najkrótszą sieć dróg stanowią drogi wojewódzkie: DW 235 (Korne - Bałachy - Lipuska Huta - Kalisz - Dziemiany - Kalwaria - Raduń - **Lubnia - Zalesie - Gacnik**

- **Brusy - Żabno - Męcikał** - Powąłki - Chojnice) oraz DW 236 (Konarzynki - Chociński Młyn - Swornegacie - **Drzewicz - Wielkie Chełmy - Czyczkowy - Brusy**) o długości całkowitej 31,8 km na terenie gminy Brusy

Linia kolejowa nr 211: Chojnice - Kościerzyna [o znaczeniu drugorzędnym] (Chojnice - Powąłki - **Męcikał - Żabno koło Chojnic - Brusy - Lubnia** - Raduń - Dziemiany Kaszubskie - Kalisz Kaszubski - Lipuska Huta - Lipusz - Łubiana - Garczyn - Kościerzyna).

W 2022 roku w gminie Brusy znajdowało się 42 km ścieżek rowerowych.

Użytkowanie ziemi w gminie Brusy

Rodzaj	Udział procentowy
Tereny lasów	59,32
Tereny rolne	20,64
Tereny użytków zielonych	10,69
Tereny wód	6,51
Tereny dróg	1,41
Tereny zabudowane	1,27
Tereny kolejowe	0,16

Więcej: [https://www.brusy.pl/images/artykuly/strategia_rozwoju_gminy_brusy_na_lata_2021-2030%20\(2\).pdf](https://www.brusy.pl/images/artykuly/strategia_rozwoju_gminy_brusy_na_lata_2021-2030%20(2).pdf)

Ekologia

W 2022 r. na terenie gminy Brusy wytworzono 4 572 t odpadów, w tym 338 t odpadów niebędących odpadami komunalnymi (np. odpady budowlane, papa). Jest to wartość zbliżona do masy z 2021 r.

Pomimo, że w 2022 r. gmina Brusy osiągnęła wszystkie wymagane przepisami prawa wskaźniki, to w perspektywie kolejnych lat problematyczne będzie osiągnięcie poziomu przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych, który już w 2023 r. powinien wynieść co najmniej 35%, w 2024 r. - 45%, a w 2025 r. - 55%. Ponadto przepisy zmienionej ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach nałożyły na gminy obowiązek osiągnięcia nowego poziomu, tj. poziomu składowania odpadów komunalnych i odpadów pochodzących z przetwarzania odpadów komunalnych, który będzie wymagany do osiągnięcia od 2025 r. i maksymalnie może wynieść 30% w latach 2025-2029. W przypadku nieosiągnięcia wymaganych poziomów gminie grożą administracyjne kary pieniężne. W dalszym ciągu należy dążyć do poprawy jakości selektywnej zbiórki odpadów komunalnych poprzez zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców.

Gmina Brusy należy do następujących organizacji:

- ◆ Związek Miast Polskich
- ◆ Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Sandry Brdy”
- ◆ Stowarzyszenie Wdzydzko – Charzykowska Lokalna Grupa Rybacka „Morenka”
- ◆ Stowarzyszenie Samorządów Polskich Współdziałających z Parkami Narodowymi oraz Samorządów posiadających na swym terenie inne obszary prawnie chronione.

Miasta Partnerskie Gmina Brusy prowadzi współpracę z dwoma miastami partnerskimi: od 2006 r. z niemieckim miastem **Gross Laasch** oraz od 2015 r. z polskim **Ożarowem Mazowieckim**.

Pozycja Brus w rankingach miast

Miejsce	Kategoria
4	Miasta z największą liczbą mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym w Polsce
5	Miasta w Polsce z największą liczbą małżeństw na 1000 mieszkańców
10	Miasta z najmłodszymi mieszkańcami w Polsce
13	Miasta w Polsce z najdłuższymi ścieżkami rowerowymi na 10 000 ludności
15	Miasta w Polsce z największą przeciętną liczbą izb w mieszkaniu
17	Miasta w Polsce z największą przeciętną liczbą osób w mieszkaniu
26	Miasta w Polsce z największą liczbą urodzin żywych na 1000 mieszkańców
27	Miasta w Polsce z największym przyrostem naturalnym na 1000 mieszkańców
55	Miasta w Polsce z największą przeciętną powierzchnią użytkową mieszkań
56	Miasta w Polsce z najdłuższymi ścieżkami rowerowymi
78	Miasta z największym odsetkiem mieszkańców z wykształceniem zasadniczym zawodowym w Polsce
257	Miasta w Polsce z największym odsetkiem mieszkańców pracujących w sektorze przemysłowym (przemysł i budownictwo)
258	Miasta w Polsce z największym odsetkiem mieszkańców pracujących w sektorze usługowym (handel, naprawa pojazdów, transport, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja)
279	Miasta z największym odsetkiem osób zamężnych/żonatych w Polsce
290	Miasta w Polsce z największą liczbą zgonów spowodowanych nowotworami

Więcej: <https://www.polskawliczbach.pl/Brusy#miejsce-w-rankingach>

Bruski rynek pracy

W Brusach na 1000 mieszkańców pracuje 402 osób. Jest to wartość porównywalna do wartości dla województwa pomorskiego oraz wartość porównywalna do wartości dla Polski. Bezrobocie rejestrowane w Brusach wynosiło w 2022 roku 8,5%. Jest to znacznie więcej od stopy bezrobocia rejestrowanego dla województwa pomorskiego oraz dla całej Polski.

W 2022 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w Brusach wynosiło 5 433,86 PLN, co odpowiada 81,00% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w Polsce.

Wśród aktywnych zawodowo mieszkańców Brus 391 osób wyjeżdża do pracy do innych miast, a 265 pracujących przyjeżdża do pracy spoza gminy, więc saldo przyjazdów i wyjazdów do pracy wynosi -126.

12,7% aktywnych zawodowo mieszkańców Brus pracuje w sektorze rolniczym (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), 39,8% w przemyśle i budownictwie, a 20,9% w sektorze usługowym (handel, naprawa pojazdów, transport, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja) oraz 1,9% pracuje w sektorze finansowym (działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości).

Więcej: <https://www.polskawliczbach.pl/Brusy#rynek-pracy>

W Brusach w roku 2022 w rejestrze REGON zarejestrowane były 623 podmioty gospodarki narodowej, z czego 522 stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. W tymże roku zarejestrowano 46 nowych podmiotów, a 35 podmiotów zostało wyrejestrowanych.

Więcej: <https://www.polskawliczbach.pl/Brusy#bezrobocie-rejestrowane>

Kategoria przedsiębiorstwa	ilość
Mikro-przedsiębiorstwa (0-9 zatrudnionych)	593
Małe przedsiębiorstwa (10-49 zatrudnionych)	23
Średnie przedsiębiorstwa (50-249 zatrudnionych)	7

Więcej: <https://www.polskawliczbach.pl/Brusy#podmioty-wedlug-klas-wielkosci>

Działalność gospodarcza wg branż

Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	138
Budownictwo	137
Przetwórstwo przemysłowe	66
Transport i gospodarka magazynowa	34
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	25
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	25
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	18
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	12
Informacja i komunikacja	11
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	9
Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	7
Edukacja	5
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	2
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	2
Pozostała działalność	31

Więcej: <https://www.polskawliczbach.pl/Brusy#podmioty-wedlug-klas-wielkosci>

Edukacja

Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 roku 16,2% ludności posiada wykształcenie wyższe, 2,9% wykształcenie policealne, 11,3% średnie ogólnokształcące, a 18,0% średnie zawodowe. Wykształceniem zasadniczym zawodowym legitymuje się 30,6% mieszkańców Brus, gimnazjalnym 3,3%, natomiast 14,0% podstawowym ukończonym. 3,6% mieszkańców zakończyło edukację przed ukończeniem szkoły podstawowej.

W porównaniu do całego województwa pomorskiego mieszkańcy Brus mają niższy poziom wykształcenia. Wśród kobiet mieszkających w Brusach największy odsetek ma wykształcenie zasadnicze zawodowe (22,5%) oraz wyższe (19,9%). Mężczyźni najczęściej mają wykształcenie zasadnicze zawodowe (39,1%) oraz średnie zawodowe (19,3%).

W roku 2021 w Brusach mieściły się 2 przedszkola, w których do 13 oddziałów uczęszczało 293 dzieci (153 dziewczynki oraz 140 chłopców).

W Brusach znajdują się 2 licea ogólnokształcące (w tym jedno dla dorosłych), w których w 6 oddziałach uczyło się 150 uczniów (86 kobiet oraz 64 mężczyzn). W 2021 zarejestrowano 41 absolwentów. Dla porównania w 2008 roku w Brusach placówkę miała 1 liceum ogólnokształcące, w którym w 5 oddziałach uczyło się 119 uczniów (92 kobiety oraz 27 mężczyzn). W 2008 zarejestrowano 42 absolwentów.

W Brusach znajduje się Branżowa Szkoła I stopnia, w której w 11 oddziałach uczyło się 287 uczniów (96 kobiet oraz 191 mężczyzn).

Więcej: <https://www.polskawliczbach.pl/Brusy#edukacja-i-szkolnictwo>

Zbigniew Gierszewski

Czy Brusy to miasto kompaktowe?

Miasto kompaktowe (zwarte, 15-minutowe), to takie miasto, które rozwija się w sposób zrównoważony i odpowiedzialny, racjonalnie wykorzystując przestrzeń i dostępne zasoby. To miasto, gdzie większość potrzebnych miejsc, jak sklepy i szkoły jest w zasięgu krótkiego spaceru lub podróży rowerem od miejsca zamieszkania. Miasto kompaktowe to miasto zwarte, ale jednocześnie oferujące wiele atrakcyjnych terenów zieleni (także powinny być w zasięgu spaceru czy roweru).

Koncepcja miasta zwanego *compact city* narodziła się w latach 70-tych XX wieku w Stanach Zjednoczonych. Model *Compact City* stał się istotnym elementem nowego urbanizmu. Termin ten został wprowadzony nie przypadkiem przez dwóch amerykańskich matematyków: George'a Dantzig'a i Thomasa L. Saaty, ponieważ to dość skomplikowany problem matematyczny, czy miasto spełnia kryterium kompaktowości.

Miasta zwarte bądź miasta krótkich odległości (ang. *city of short distances*) to idea urbanistyczna i planistyczna, która powstała w wyniku odejścia od modernistycznego rozdzielania funkcji terenów. Według założeń tej idei rezygnuje się ze zwiększania powierzchni przestrzeni wspólnej, transportu samochodowego i niskiego wskaźnika powierzchni zabudowy. Oznacza to dobre planowanie w celu uzyskania bardziej zwartej formy urbanistycznej. Miasto zwarte o piera się więc na wydajnym systemie transportu publicznego, zachęcając w ten sposób do spacerów oraz jazdy na rowerze, co owocuje niskim zużyciem energii i mniejszą ilością zanieczyszczeń.

Brusy rozległe czy zwarte?

Podstawowe założenia miasta kompaktowego

- odnowa i rewitalizacja centrów miast, które są źródłem tożsamości lokalnej, gospodarczym centrum i kulturową dźwignią regionów, aglomeracji,
- wysoka gęstość zabudowy połączona z odejściem od zbyt wysokich mieszkaniowych osiedli epoki modernizmu. Gwarantuje to poprawę warunków społecznych, socjologicznych oraz wydajne wykorzystanie zasobów przestrzeni miast. Więzi międzyludzkie stają się trwalsze, co przekłada się na obronę przed dewastacją, szkodliwą ingerencją władz lokalnych i państwowych,
- projektowanie wielofunkcyjnych sąsiedztw, aby zmniejszać odległości obywateli do punktów usługowych, szkół, fabryk, szpitali oraz ograniczać podróże samochodami,
- zbiorowy transport publiczny podstawą funkcjonowania miasta.

Oczywiście duże miasta, a zwłaszcza metropolie i aglomeracje wielomilionowe nie mogą wypełnić warunku zwartości czy kompaktowości. Jednak i one mogą rozwijać się wdrażając większość wymaganych założeń przyjmując je nie dla rozległej całości, tylko dla dzielnic, a nawet w ich obrębie poszczególnych osiedli. Chodzi o to, że mieszkanie takiej metropolii i tak większość spraw urzędowych, zaopatrzeniowych, zawodowych i rekreacyjnych może zaspokoić w swoim osiedlu, dzielnicy, nie będąc zmuszany jak miliony innych przemieszczać się z różnych powodów czasami kilka razy dziennie do odległych miejsc (urząd, praca, centrum handlowe, szkoła, ośrodek zdrowia, kino, teatr, biblioteka i inne tego typu).

Wydawać by się mogło, że miasta średnie (do 100 tysięcy mieszkańców) i małe (do 20 tysięcy mieszkańców) nie powinny mieć dużego problemu organizacyjnego i instytucyjnego, żeby taki poziom osiągnąć. A szczególnie małe (do 10 tysięcy mieszkańców) jak Czersk czy Brusy z definicji powinny wypełniać ten warunek kompaktowości. Wcale jednak tak być nie musi.

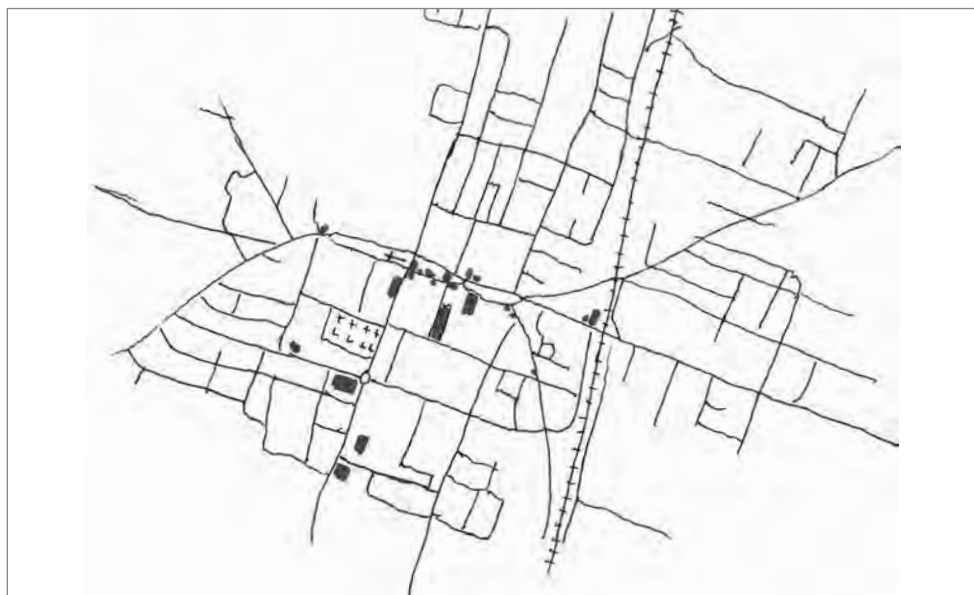
Miasta położone w dolinach górskich (Jelenia Góra, Wałbrzych), a nawet wsie jak Zawoja nie

mogą i nie będą nigdy zwarte, bo warunki geograficzne nie dają takich możliwości. Ale i tam lokalne centra handlowo-usługowo-mieszkaniowe mogą powstawać tak, by minimalizowały konieczny dystans przemieszczania się (by sąsiadka do sąsiadki nie musiała jechać na ploteczki samochodem albo zastępować spotkanie przy kawie internetem, a faceci mogli się spotkać po robocie gdzieś w pobliżu).

Brusy nie mają problemu braku zwartości przestrzennej, bo leżą na terenie płaskim i tylko gdzieś niedługo pagórkowatym. Dolina rzeki Niechwaszcz ledwie rysuje się na skraju miasta, nie dzieli go na pół. Zresztą rzeka może być czynnikiem integrującym. Na pewno nie Wisła dla Torunia, ale znakomicie rozwiązano problem Brdy przepływającej przez Bydgoszcz. Tereny rekreacyjne w centrum miasta nad rzeką i jej kanałem, ale przede wszystkim znakomite zintegrowanie Starego Miasta z Wyspą Spichrzów, co dzięki przejściom między kamienicami i licznym mostkom przydało centrum miasta terenów rekreacyjnych i miejsca na dobrze położone lokale, bo utworzono ciągi komunikacyjne ruchu pieszego. Podobnie stało się nad Motławą w Gdańsku. Brusy w swej mniejszej skali poszły w dobrym kierunku wzmacniania zwartości budując ulicę Chełmowskiego jako łącznik Ogrodowej i 2-Lutego, Rzemieślniczą jako łącznik Pocztowej i Myśliwskiej, przedłużając Ogrodową do dworca PKP.

Brusy mają swoje problemy w mniejszej skali ilościowej, ale nie pod względem skomplikowania. Dezintegrująca może być i faktycznie jest ulica Gdańska, fragment drogi wojewódzkiej o ruchu często przekraczającym to, co zdarza się na drogach krajowych. Co prawda są światła i pierwszeństwo dla pieszych, ale to jest przede wszystkim przelotówka. Od dawna mówi się o obwodnicy, ale po pierwsze trudno ją budować dla miasta, które dotychczasowa droga główna przecina w linii prostej i to w połowie, co wydłuża drogę dla tranzytu. Przykładem może być Garwolin, ale też Chojnice, Słupsk i wiele innych miast. Po drugie obwodnica dzieliłaby obszary rolnicze, pola o całkiem dobrych glebach.

Miasto kompaktowe z zasady powinno minimalizować odległość do różnych instytucji dla

Plan Brus - rozmieszczenie placówek handlu i usług spożywczych.

mieszkańców. Do centrum średnio jest najbliżej z poszczególnych osiedli. Zwykle tam koncentruje się gro sklepów, punktów usługowych. Nie inaczej jest w Brusach. I jeśli nie da się przesunąć takich pojedynczych obiektów jak dom kultury, dworzec kolejowy, to już sieć sklepów powinna być dostosowywana do zabudowy mieszkaniowej.

Powyższa mapa pokazuje rozkład sklepów spożywczych i oferujących artykuły spożywcze oraz wielkopowierzchniowych w Brusach.

Wyraźnie widać asymetryczny rozkład sieci handlowej, jeśli za oś odniesienia brać linię w kierunku wschód-zachód wzdłuż ulic Dworcowej, Pocztovej, Szkolnej i Chełmowskiej. Północna część miasta z rozwijającymi się osiedlami na przedłużeniu ulic Kościuszki i Kalwaryjnej praktycznie pozbawiona jest sklepów osiedlowych. I tu warunek kompaktowości dla mieszkańców chcących zrobić poranne zakupy świeżego chleba nie jest spełniony. Piętnaście minut na spacer z północnych krańców miasta do dużych sklepów w południowej części może nie wystarczyć. A to jedno z kryteriów kompaktowości. Zresztą komu by się chciało iść tak daleko i nieść potem zakupy jak ma samochód. Ale wtedy rośnie problem ekologiczny. To też warunek kompaktowości miasta: rozładowanie ruchu samochodów. Ale bardziej widoczny i dokuczliwy staje się problem parkowania samochodów. Brusy, małe miasteczko, jest przykładem, że to nie tylko problem centrów dużych miast, to problem cywilizacyjny ostatnich dziesięcioleci, gdy już każda rodzina ma samochód, a nawet kilka. On nie istniał w Brusach 100 lat temu i jeszcze w PRL-u, gdy co dziesiąta rodzina miała samochód. Centrum zastawione od rana to codzienna rzeczywistość. Powstaje dylemat: podjechać samochodem, iść pieszo, a może rower? I tu pojawia się kolejny problem miasta kompaktowego: ścieżki rowerowe. Jest ich trochę przy ulicy Wojska Polskiego, Karnowskiego, Chełmowskiego, Rzemieśniczej, Gdańskiej (ale tylko krótki odcinek), Dworcowej (też nie całej), Nad Dworcem, Ogrodowej (przy szkole). Odcinki te nie tworzą jednak zwartej sieci, może poza południową częścią miasta. A rower w Brusach gwarantuje dojazd do najbardziej odległych zakątków w 5-10 minut.

Ludzie liczą oprócz pieniędzy czas. Miasto kompaktowe ma im pomóc jedno i drugie oszczędzać.

<https://regiony.rp.pl/sponsorowane/art17691841-miasto-kompaktowe>

<https://pdm.irmir.pl/narzedziownik/lad-przestrzenny-i-urbanistyka/miasto-zwarte-compact-city>

Zbigniew Gierszewski

Ilu Kaszubów?

Spis powszechny 2021, wyniki 2023

Wyniki w erze internetu i elektronicznych liczydeł pojawiły się po dwóch latach. Garstkę Kaszubów liczono tak samo długo...

Kiedy w 2002 roku spisywano mieszkańców Polski i ich dobytek, to jeszcze bez możliwości wypełniania formularza przez internet, bez patrzącego w oczy urzędnika, na pytanie o narodowość 5062 osoby bez zająknięcia odpowiedziało, że jest ona kaszubska. Ta jedyna. Innych opcji ówczesny spis nie przewidywał. W 2011 roku rozbudowany formularz dopuszczał więcej wariantów określania swojej przynależności narodowej. Można było być 1. Kaszubą i tylko nim, 2. Kaszubą, ale także Polakiem, 3. Polakiem, ale także Kaszubą i 4. tylko Polakiem, przy czym za Polaka można było zgodnie z własną wiedzą i przekonaniem wstawić też inną narodowość, np. niemiecką.

Kaszubi na zjeździe w Brusach w 2022 r.

W 2021 roku powtórzył się ten sam schemat możliwości, co pozwoliło porównanie wyborów tożsamościowych w populacji Kaszub (woj. pomorskie) na przestrzeni 10 lat. Wyniki mogą zdumiewać.

Kaszubi (w tysiącach)	2011 r.	2021 r.
Pierwsza identyfikacja i jedyna	16	12
Pierwsza identyfikacja + druga inna	18	15
Druga identyfikacja + pierwsza inna	215	164
Razem	233	179

Czyli co? Kaszubi tak szybko wymiarają? Bo co prawda kryzys demograficzny dotarł także tu, ale na tle innych nacji w Polsce Kaszubi mieli i mają najwyższy przyrost naturalny, tzn. najmniej ujemny. A może to polityka i nie tyle bieżąca, co tradycja polityczna mająca swoje źródła w II Rzeczypospolitej, a kontynuowana w nowych granicach w PRL-u, gdy Front Jedności Narodu (FJN) nie tylko ustalał wspólne i jedyne listy wyborcze, ale starał się dbać o to, żeby obywatele Polski określali się jako Polacy. W ustawie o mniejszościach narodowych, etnicznych i językach regionalnych nadal Kaszubi nie istnieją jako odrębna społeczność. Zauważono tylko, że jakoś inaczej gadają.

Patrz także:

Czy wyniki spisu powszechnego mówią prawdę o Kaszubach?, Ziemia Zaborska 6/2013, s. 26-27.
Narodowość a obywatelstwo, Ziemia Zaborska 12/2019, s. 36-37.

Michał Leszczyński

Grupa teatralno-filmowa Social Works. Nowy projekt w Zespole Szkół w Brusach.

Koncepcja szkolnej grupy filmowej marzyła mi się od zawsze. Gdy zaczynałem pracę w Szkole Podstawowej od 2017

każdego roku organizowałem inscenizację z okazji Święta Niepodległości i pisałem własne scenariusze na przedstawienia teatralne.

Rozpoczynając pracę w Zespole Szkół w Brusach poznałem wiele niezwykłych młodych osób z wielkim zapałem, który spotkał się z moimi ambicjami i pasją do opowiadania historii obrazem. Pierwsza okazja nagrania filmu pojawiła się stosunkowo szybko - był to październik 2022 roku. Otrzymałem propozycję udziału w Ogólnopolskim Festiwalu Młodzieżowych Form Twórczych "Włącz". Koncepcja Festiwalu opierała się na promocji różnorodności, równości oraz związanymi z nią problemami w formie filmu. Przystąpiliśmy do castingu, nagraliśmy film zgłoszeniowy i zostaliśmy przyjęci. Miałem wtedy świadomość jak skomplikowaną pracą jest wykonanie filmu, nie sądziłem jednak, że to wyczerpująca droga polegająca na pokonywaniu małych, średnich i dużych problemów. Nawet jeżeli efekt nie jest spektakularny - pracy jest niezwykle dużo. Wyselekcjonowałem więc czworo uczniów z którymi - jak się nie myliłem - współpraca była owocna. Wzięliśmy udział w trzydniowych warsztatach filmowych w Toruniu, podczas których dowiedzieliśmy się w jaki sposób budować postać, scenariusz oraz zaplanować plan zdjęciowy. Czuwała nad nami p. Zuzanna Karpińska - absolwentka katowickiej szkoły filmowej oraz autorka filmów dokumentalnych. W styczniu i lutym zaczęliśmy pisać scenariusz, który opowiadał historię dziewczyny chorującej na depresję oraz napady lękowe, która nie jest akceptowana w szkole a jej dawna przyjaciółka z niewiadomych przyczyn stała się jej największym wrogiem.

Film generalnie mówił o odrzuceniu oraz konsekwencjach długotrwałego znęcania się psychicznego nad równieśnikiem. Historia bardzo uniwersalna, mogąca się dziać w dowolnym miejscu w Polsce. W kwietniu i maju ruszyły nagrania, które były bardzo ciężkim orzechem do zgryzienia. Ostatecznie przy konsultacjach z opiekunką naszej grupy z roboczą nazwą "Drużyna Pierścienia" udało się go ostatecznie sfinalizować oraz zmontować. Film został zaakceptowany i ostatnim aspektem jaki nas czekał była premiera w Łodzi. Były to niesamowite trzy dni spotkań, rozmów, dyskusji oraz wymiany doświadczeń i wiedzy. Wszystko rozpoczęło się od integracji podczas gry terenowej, zaproszono nas na spektakl w Teatrze Muzycznym. Ostatecznie premiera

odbyła się w Akademii Sztuk Pięknych w Łodzi gdzie film pt. "Wszystko ok" został bardzo ciepło przyjęty i recenzowany. W czasie pokazu była obecna przedstawicielka Ambasady USA, która osobiście nam pogratulowała pomysłowości i zakończenia. Wtedy też wiedziałem, że nie mogę tak zostawić pewnego potencjału, który ciężko przez te miesiące wypracowaliśmy.

Po rozpoczęciu roku szkolnego 2023/2024 kolejnym zadaniem było napisanie scenariusza z okazji 105. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości. Zaangażowanych było blisko 45 osób. Było to duże przedstawienie trwające niemal 45 minut opowiadające ciężką drogę od zakończenia II wojny światowej aż po dzień dzisiejszy. Był to hołd oddany naszym rodakom, którzy kontynuowali dzieło zjednoczenia Polski w 1918 roku. Jako reżyser "spektaklu" zagrałem w nim również osobiście, udało mi się też zaśpiewać utwór Korteza "Stare Drzewa" w duecie. Wystąpiły również dzieci z przedszkola przygotowane przez p. Natalię Leszczyńską. Wszystko to było po raz pierwszy transmitowane na żywo z dwóch kamer w serwisie YouTube oraz TikTok za sprawą Mikołaja Knittra. W szczytowym momencie osiągnęliśmy około 15 tysięcy oglądających. Po naszym teatralnym sukcesie postanowiłem, że pójdziemy o krok dalej. Zaczęliśmy nagrywać krótkie filmy promocyjne szkołę, ogłosiłem rekrutację do nowej grupy którą postanowiłem nazwać "Social Works". Nazwa odwołuje się do tego, że nasze filmy, przedstawienia i inne działania opierają się na tematyce społecznej, mają w pewien sposób "szokować", uświadamiać oraz wskazywać fragmenty życia jednostki, grup społecznych które naszym zdaniem są ważne do pokazania. Innym celem naszej

grupy jest promocja kultury oraz tworzenie własnych treści - w mniejszym stopniu reprodukcję czy odtwarzanie. Finalnie, po wymyśleniu struktury, sposobu działania oraz istoty naszej grupy dnia 15 grudnia 2023 r. odbył się casting. Poszczególni uczniowie naszej szkoły przydzieleni zostali do odpowiednich dla siebie sekcji, mają one na celu uporządkowanie organizacji naszej pracy. Są to sekcje techniczna, montażowa, charakteryzatorska, fabularna, teatralna, dokumentalna i kreatywna. Działamy na zasadzie małej, samowystarczальной wytwórni tworzącej dość szeroki zakres treści w poszczególnych sekcjach. Działają one albo w kooperacji albo też samodzielnie realizując kilka projektów jednocześnie według własnych koncepcji. Kolejne nasze kroki to udział sekcji artystycznej w Wielkiej Orkiestrze Świątecznej Pomocy.

W lutym natomiast zorganizowane zostaną warsztaty filmowe przeprowadzone przez specjalistów w zakresie tworzenia scenariusza, obsługi sprzętu a finalnie nagrania własnego filmu. Grupa ma zamiar rozwijać się wielokierunkowo. Planujemy również udział w konkursach filmowych, teatralnych, artystycznych zarówno na szczeblu lokalnym jak i ogólnopolskim. Nie wykluczamy również organizowania własnych konkursów. Grupa jest bardzo innowacyjnym pomysłem, ma charakter również eksperymentalny ponieważ zasady jej działania będą weryfikowane w czasie. Pewnym jest natomiast, że pasja oraz zaangażowanie uczestników pozwoli jej na przetrwanie najcięższych projektów.

Zapraszamy do odwiedzin w mediach społecznościowych

Facebook: facebook.com/socialworks.mt

Instagram: instagram.com/mt.socialworks/

Mikołaj Rydygier

Konkurs „Mój Jan Karnowski z Czarnowa”.

7 grudnia 2023 roku odbył się konkurs pt. „Mój Jan Karnowski z Czarnowa” w Centrum Kultury i Biblioteki w Brusach. Konkurs ma na celu podnoszenie wiedzy o Janie Karnowskim oraz pobudzenie do twórczego myślenia i rozwijania wyobraźni.

Uczniowie mogli brać udział w 3 kategoriach:

1 - Poezja/Proza - uczestnicy prezentują własny wiersz bądź fragment prozy, który napisali, inspirując się wskazanymi przez organizatorów fragmentami twórczości Jana Karnowskiego.

2 - Rysunek - uczestnik tworzy rysunek w dowolnej technice, również w oparciu o wskazane teksty przez organizatorów z twórczości Jana Karnowskiego.

3 - Przedstawienie własnego utworu muzycznego - uczestnicy przy tej kategorii mogą opierać się na dowolnym wierszu czy fragmencie prozy z twórczości Jana Karnowskiego.

W tym roku w konkursie wzięło 78 osób z 7 szkół podstawowych z terenu Gminy Brusy i Gminy Karsin (59 osób w kategorii rysunek, 11 osób w kategorii poezja/proza, a 8 osób w 2 zespołach po 4 osoby w kategorii muzycznej).

Nowością tego konkursu był przygotowany przez p. Krzysztofa Gradowskiego quiz wiedzy o Janie Karnowskim, podczas którego uczestnicy konkursu mogli wykazać się swoją wiedzą o poecie z Czarnowa.

WYNIKI

Kategoria 1

a) Poezja

- 1 miejsce Michalina Teca z SP im. bł. ks. Józefa Jankowskiego w Czyczkowach
 - 2 miejsce Łucja Rogala z SP im. TOW „Gryf Pomorski” w Lubni
 - 3 miejsce Michalina Jeszka z SP w Męcikale
- wyróżnienie Amelia Brunka z SP nr 1 im. Jana Pawła II w Brusach

Marcelina Teca - 1 miejsce

Brusë - Krëbanów mòl

*Czedë Pón Bóg stwòrził Brusë,
Rzëczy, pòła, wkòło lasë,
Mëslòł sobie: "tu sprowadzã
cwierdich lëdzy, park pòsadzã.
Wiòldzi kòscół niech tu wzniosq,
chwałã Bògù pò tim głoszq.
Niech robòtq sã zaimajq,
wiele dzeczy niech téż majq".*

*Tak tej Brusë rozkwitajq
tuńcujq i w balã grajq.
Ò swim Stwòrcë nie zabòdzi -
kòzdi Krëban - cwiardo kroczi.
Jidze co dzëń w stronã nieba.
Dobrich dokòzów robic trzeba.
Terò Pón Bóg sã ju ceszi,
że tèch Bruszan tèli spieszci
Pòdzäkòwac swémù Panu
za nen snòzi kròj Krëbanów.*

Łucja Rogalla - 2 miejsce

"Kaszëbsczé serca"

Złożoné rāce, a na nich serce,
Jaż òczë lepią sã òd lëdzcégò płaczu.
Òd lëdzy z Kaszëb, òd Kaszëb.
To Kaszëbi zapôlają swiëcczi
Na jegò grobie.
To teskniączka i żół
Przëbôcziwają ò nim kòżdi persónie.
Z nim i gòłqbkã do nieba pòszła darga,
A z nami aniołë i stegna do Czôrnowa.
Nen gòłqbk òdlecił wespół z wsëczecama,
Chtërne òznaczałë, że òn téż
Òdlecał w ten drëdżi swiat,
Bò ju przënòlégął do jich bróm.

Czedë më wëdowiedzele sã ò jegò smiercë,
To jaż zatrząsła sã zëmskò kùgla,
A rāce naszi kaszëbsczi do pòcérza złożyłë sã.
Ju swiat bëł cémniész, barżi kòmùdny.
Historëjô, dokôżë i kaszëbsczi lëteracczi
plónë,
Chtërne dzāka Janowi Kôrnowszczémù
mómë,
Niech òstóną w naszych kaszëbskich
sercach.

Michalina Jeszka - 3 miejsce

* * *

Jak pòwstałë Kaszëbë?
Zarô Ce òpòwiém.
Pón Bóg ùmészlił stwòrzëc swiat
farwny jak snôżi kwiat
tak na zemi pòwstałë mòrza,
lasë, górë i zorza
fùl bëło zwiërzātów dużëch,
mòlëch, zlich i snôżëch
le jeden janiôł w niebie smùtny bëł
bò ò sztëczk zemi sã martwił
Rzékł do Pana Boga
„Móm w sércu ò Kaszëbë trwògã”
stwòrca wżół swój wiòldzi miech
cos tam jesz w nim jest
pòlecałë na tã pùstą zemiã
darë jak zbòża sémiã
bëłë tam lasë, rzëczy, pòla,
pagórczi i żyzna rola
wiòlgô dzāka Ce Bòże
terô tu zëc lud kaszëbsczi mòże

b) Proza

- 1 miejsce Anna Warnke z SP im. TOW "Gryf Pomorski" w Lubni
- 2 miejsce Daria Kosiedowska z SP im. TOW "Gryf Pomorski" w Lubni

Kategoria 2

Rysunek

1 grupa - uczniowie klas 1 - 3 szkół podstawowych

- 1 miejsce Joanna Soboń z SP im. bł. ks. Józefa Jankowskiego w Czyczkowach
- 2 miejsce Oliwia Urbaniak z SP w Zalesiu
- 3 miejsce Olaf Suchomski z SP nr 1 im. Jana Pawła II w Brusach
- wyróżnienie Małgorzata Gierszewska SP im. bł. ks. Józefa Jankowskiego w Czyczkowach
- wyróżnienie Szymon Leszczyński SP im. TOW "Gryf Pomorski" w Lubni

2 grupa - uczniowie klas 4 - 6 szkół podstawowych

- 1 miejsce Michalina Kiedrowska z SP im. bł. ks. Józefa Jankowskiego w Czyczkowach
- 2 miejsce Andżelika Paurowska z SP w Męcikale
- 3 miejsce Amelia Smentek z SP w Zalesiu
- wyróżnienie Kinga Kloskowska z SP w Czapiewicach
- wyróżnienie Marta Widnicka z SP im. Wicka Rogali w Wielu

3 grupa - uczniowie klas 7 - 8 szkół podstawowych

- 1 miejsce Rozalia Rogalla z SP im. TOW "Gryf Pomorski" w Lubni
- 2 miejsce Amelia Meller z SP im. TOW "Gryf Pomorski" w Lubni
- 3 miejsce Julia Kosiedowska SP im. TOW "Gryf Pomorski" w Lubni

Kategoria 3

Własny utwór muzyczny

- 1 miejsce zespół "Rozśpiewani Zaboracy" z SP im. bł. ks. Józefa Jankowskiego w Czyczkowach

Konkurs został dofinansowany ze środków Gminy Brusy

Zbigniew Gierszewski **Kolej ruszyła powoli**

Modernizacja linii kolejowej Chojnice – Kościerzyna przez Brusy i Lipusz zajęła sporo czasu, ale do rekordów długowieczności inwestycji PLK nie należy, chociaż budowa peronu wyspowego na stacji Brusy dłużyła się niczym wznoszenie piramidy Cheopsa...

Ale nic to, peron jest i to imponujący. Z udogodnieniami dla niepełnosprawnych jak się należy według standardów z XXI wieku. Nowoczesna wiata z przezroczystego pleksi latem "chroni" przed upalnymi promieniami Słońca, a zimą równie dobrze przed mrozem chociaż jest przewiewna, bo przecież jak jest zimno, a nie ma wiatru, to jest ciepło. Tak samo jest na peronie w Żabnie, Mecikale itd.

Budynek dworca przestał pełnić jakiejkolwiek funkcje, bo gabloty z rozkładem jazdy na ścianie takie jak na peronie, ale brak ogrzewania i brak ławek klasyfikują go jako przedsiónek, który ma swoje wygodne obejście z udogodnieniami dla niewidomych i niedowidzących.

Kolej ruszyła powoli, bo choć nowe tory i perony to po pierwsze powoli zwiększa się liczba połączeń, a po drugie pociągi nadal jadą powoli. (patrz rozkłady jazdy z lat 1994 i 2023).

O kolei pisano w ZZ nr 1/2008, czyli 16 lat temu. Nie było jeszcze wtedy Kolei Metropolitalnej, ale już pojawiła się koncepcja, by lepiej łączyć interior Kaszub z Trójmiastem. (tam na str. 23 stan torów z pękającymi podkładami). To się zmieniło, co nie znaczy, że pociągi znacząco przyspieszyły.

Co pociąga do kolei?

1. tańsze bilety niż PKS-u, oszczędzanie w zakupach paliwa do SUV-a
2. szybkość prawie niezależna od pogody, ale dopiero 120-140 km/h oszczędza czas
3. wygoda (fotele, toalety czyste, prąd, internet, miejsce na duży bagaż)
4. dogodne połączenia do pracy, z pracy, do szkoły, ze szkoły, na duże zakupy w większym mieście, a nawet powrót z imprezy ostatnim pociągiem
5. wygodne przesiadki na stacjach węzłowych na pociągi dalekobieżne
6. ogrzewane dworce zimą
7. możliwość przewozu rowerów
8. widoki przez okno

Sporo środków nas, podatników wpompowano w kolejową infrastrukturę (dworzec w Chojnicach, wymiana torów, wygodne perony), ale rzecz w tym na ile efektywnie będą wykorzystywane nowe możliwości. Czas podróży, częstotliwość połączeń, dogodne skomunikowania z siecią kolei krajowych, a nawet zagranicznych to podstawowe wskaźniki. Na razie jest źle. Pierwszy pociąg z Brus do Chojnic o 10, a ostatni z Chojnic do Brus o 17. Wniosek: trudno z Brus przez Chojnice wyjechać gdzieś dalej i trudno z dalszej podróży wrócić.

424

NAKŁO n. NOTECIĄ – LIPUSZ – KOŚCIERZYNA

informacja o pociągu		60021 2	2031 2	2211 2	2233 2	2231 2	60023 2	2229 2	90199 2 na	2235 2	2227 2	2237 2
km		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
0	NAKŁO n. NOTECIA	425	o	5:24	8:29			16:33			20:13	
7	Kozia Góra Krajeńska			5:33	8:38			16:42			20:22	
11	Mrocza			5:39	8:45			16:50			20:27	
18	Witosław			5:48	8:54			17:00			20:36	
22	Rajgród			5:55	9:01			17:11			20:41	
28	Runowo Krajeńskie			6:00	9:07			17:18			20:46	
34	Wiechoczek			6:08	9:15			17:27			20:56	
41	Wysoka Krajeńska			6:16	9:24			17:37			21:04	
46	Świdwie Sepoleńskie			6:23	9:30			17:42			21:10	
49	Sepólno Krajeńskie			6:28	9:35			17:48			21:15	
56	Kamińsk Krajeński			6:37	9:44			17:58			21:24	
62	Obkasy			6:44	9:51			18:02			21:31	
65	Ogorzelec			6:49	9:55			18:07			21:36	
75	Chojnice	385, 426	o	7:00	10:08			18:18			21:44	
83	Powiat			7:13	10:21			18:31			21:57	
89	Medyka			7:23	10:30			18:41			22:07	
99	Zabno k. Chojnic			7:39	10:46			18:56			22:20	
102	Brusy			7:43	10:50			19:00			22:24	
108	Łubnia			7:50	10:58			19:08			22:32	
113	Raduń			7:58	11:06			19:17			22:41	
118	Decimiany Kaszubskie			8:10	11:17			19:28			22:52	
121	Kaliniz Kaszubskie			8:14	11:22			19:33			22:57	
128	Lipuska Huta			8:19	11:27			19:38			23:02	
136	Lipusz			8:23	11:31			19:42			23:06	
137	Łubiana			8:30	11:38			19:50			23:14	
138	Garczyn			8:34	11:42			19:54			23:18	
140	KOŚCIERZYNA	435	o	8:41	11:49			20:01			23:25	
	Kościerzyna	440	o	8:50	12:00			20:10			23:34	
	Gdynia Gł.	440	o	8:59	12:09			20:19			23:43	

na przystanku osobowym Garczyn pociąg zatrzymuje się do 30 s

na przystanku osobowym Garczyn pociąg zatrzymuje się do 15 s i od 15 v

kursuje 5 VI – 26 IX w (i) (i)

424

KOŚCIERZYNA – LIPUSZ – NAKŁO n. NOTECIĄ

informacja o pociągu		2222 2	2230 2	2232 2	2224 2	90022 2	2226 2	2234 2	2238 2	2238 2	90024 2
km		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
0	KOŚCIERZYNA	435	o	4:28	6:07	9:08	14:10	15:07	16:28	19:28	21:30
7	Garczyn			4:38	6:14	9:18	14:21	15:14	16:35	19:38	21:37
10	Łubiana			4:58	6:32	9:38	14:27	15:38	16:38	19:44	21:41
17	Lipusz			5:05	6:38	9:45	14:37	15:25	16:46	19:51	21:48
20	Lipuska Huta			5:10	6:40	9:51		15:28	16:50	19:42	21:40
28	Kaliniz Kaszubskie			5:15	6:44	9:55		15:30	16:53	19:46	21:53
32	Decimiany Kaszubskie			5:20	6:48	10:00		15:34	17:04	19:51	21:57
37	Raduń			5:31	6:59	10:05		15:39	17:09	19:56	22:02
41	Brusy			5:39	7:07	10:13		15:50	17:20	20:07	22:13
46	Zabno k. Chojnic			5:56	7:14	10:26		15:58	17:28	20:15	22:22
50	Medyka			6:00	7:18	10:30		16:05	17:35	20:23	22:30
56	Powiat			6:05	7:23	10:35		16:10	17:39	20:27	22:34
62	Obkasy			6:12	7:32	10:42		16:18	17:44	20:32	22:40
70	Chojnice	385, 426	o	6:22	7:42	10:54		16:27	17:52	20:40	22:48
80	Ogorzelec			6:34	7:54	11:06		16:39	18:04	20:52	22:59
83	Obkasy			6:44	8:04	11:16		16:49	18:14	21:02	23:09
89	Kamińsk Krajeński			6:58	8:18	11:30		16:59	18:24	21:12	23:19
99	Sepólno Krajeńskie			7:10	8:30	11:42		17:11	18:36	21:24	23:31
102	Świdwie Sepoleńskie			7:20	8:40	11:52		17:21	18:46	21:34	23:41
104	Wysoka Krajeńska			7:30	8:50	12:02		17:31	18:56	21:44	23:51
113	Wiechoczek			7:40	9:00	12:12		17:41	19:06	21:54	24:01
117	Runowo Krajeńskie			7:50	9:10	12:22		17:51	19:16	22:04	24:11
121	Rajgród			8:00	9:20	12:32		18:01	19:26	22:14	24:21
127	Witosław			8:10	9:30	12:42		18:11	19:36	22:24	24:31
134	Mrocza			8:20	9:40	12:52		18:21	19:46	22:34	24:41
140	Kozia Góra Krajeńska	425	o	8:30	9:50	13:02		18:31	19:56	22:44	24:51
145	NAKŁO n. NOTECIA			8:40	10:00	13:12		18:41	20:06	22:54	25:01

na przystanku osobowym Garczyn pociąg zatrzymuje się do 30 s

na przystanku osobowym Garczyn pociąg zatrzymuje się do 15 s i od 15 v

kursuje 5 VI – 26 IX w (i) (i)

AKTUALNY ROZKŁAD JAZDY

Gdynia o	Kościerzyna o	Brusy o	Chojnice p
	9.18	10.09	10.34
	15.31	16.22	16.47
14.23 (pn. - pt.)	16.43	17.34	17.59
	18.42	19.33	19.58
Chojnice o	Brusy o	Kościerzyna p	Gdynia p
4.16	4.4	5.31	6.57 (pn. - pt.)
6.04	6.28	7.19	
13.4	14.04	14.55	
17.06	17.36	18.28	

Odległość 69 km na linii Chojnice - Kościerzyna pociąg w 1994 roku pokonywał w 1h 26 m, obecnie w 1h 16m. 10 minut zysku na czasie nie jest oszałamiającym efektem.

Zbigniew Gierszewski

Nowe Parki Narodowe

24 maja obchodzono Europejski Dzień Parków Narodowych. Z tej okazji **Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze** wydała publikację zatytułowaną: **Propozycja uzupełnienia sieci polskich parków narodowych**. W opracowaniu autor **Piotr Klub** zaproponował utworzenie 25 nowych parków narodowych oraz powiększenie 21 już istniejących, w tym Parku Narodowego "Bory Tucholskie".

Parki narodowe w Polsce zajmują nieco ponad 1% powierzchni kraju, czyli 3295 km². W Unii Europejskiej zajmują one 2,7% powierzchni, najwięcej w Norwegii (aż 17%, ale to kraj górzysty, słabo zaludniony), najmniej w Belgii (tylko 0,25%, bo silnie zurbanizowana, z dużą gęstością zaludnienia). Polska wlecze się w ogonie.

Propozycja FDP zwiększyła by pokrycie Polski parkami narodowymi do 3,06%, z czego nowe przydałyby 1,55% powierzchni kraju, a rozszerzenie starych 0,46%.

Parki narodowe są w Polsce najwyższą formą ochrony przyrody. U podstaw ich tworzenia leżą nie tylko względy przyrodnicze, ale także naukowe, społeczne, kulturowe i edukacyjne. Zgodnie z Ustawą o ochronie przyrody z dn. 16 kwietnia 2004 roku *park narodowy obejmuje obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1000 ha, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe*. Celem parków narodowych jest nie tylko ochrona różnorodności biologicznej, ale także przywracanie właściwego stanu zasobów i składników przyrody, co oznacza, że obejmowany ochroną obszar nie musi być zachowany w doskonałym i nienaruszonym stanie. Przykładem może być Park Narodowy "Bory Tucholskie", gdzie rośnie zwyczajny, sadzony bór sosnowy i chociaż powstał prawie 40 lat temu, to jeszcze pokolenia upłyną zanim przekształci się w wmiarę naturalny ekosystem leśny.

W 2000 roku w ówczesnej ustawie o ochronie przyrody (z 1991 roku) wprowadzono zapis, podtrzymany w nowej ustawie z 2004 roku, mówiący o konieczności uzgadniania projektu dla powstania bądź powiększenia parku narodowego z właściwymi terytorialnie jednostkami samorządu (gminami, powiatami i województwami). W takiej sytuacji prawnej ostatni park narodowy – Park Narodowy "Ujście Warty" – powstał z inicjatywy społeczności lokalnej na mocy rozporządzenia z 2000 roku. Po prostu partykularne interesy lokalne przewyższyły nad ogólnym interesem państwowym i społecznym. Krótko mówiąc rada jakiegokolwiek gminy, na której planowany jest park, może przegłosować weto i parku nie będzie albo terytorialnie uszczuplony zostanie do gmin, które taką zgodę wyraziły.

Tak się stało po głosowaniu Rady Miejskiej w Brusach już w 1994 roku. Radnych (z zdecydowaną przewagą rolników i leśników) argumenty za parkiem nie przekonały. PN "Bory Tucholskie" ograniczony został do gminy Chojnice. Cenne przyrodniczo obszary w zachodniej części gminy Brusy do parku nie weszły, chociaż jest tak kilka rezerwatów (wodnych, ornitologicznych, torfowiskowych) i sporo tzw. rezerwatów projektowanych od wielu lat. Nic się nie dzieje. I tak podobnie w całej Polsce mimo udokumentowanych naukowo propozycji nowych parków przez organizację pozarządową przez 23 lata nie powstał ani jeden. A podobno mamy taką piękną ojczyznę ...

Dlaczego w uregulowaniach prawnych osłabiono ochronę przyrody? Jak nie wiadomo o co chodzi, to pewnie chodzi o pieniądze. Dlaczego? Bo mamy dwa ważne terminy, a z nimi związane dziedziny wykładane na uniwersytetach. Ekonomia i ekologia etymologicznie znaczą praktycznie to samo. To nauki o gospodarowaniu, z tą różnicą, że ekonomia dotyczy działalności człowieka, a

ekologia – przyrody, ale człowiek też jest częścią przyrody. Człowiek w działalności ekonomicznej ma tylko dwa źródła dochodu (przed opodatkowaniem): własny intelekt zazwyczaj wsparty sprawnością mięśni i otaczającą go przyrodę z jej zasobami. Inne gatunki zwierząt zachowują się tak samo jak człowiek albo raczej człowiek się na nich wzoruje, bo z nich wyewoluował. Wszystko co robimy my i oni musi się opłacać, czyli pozwalać przeżyć nam albo naszym potomkom. Ekonomia podpowiada partykularne cele (jednostki, rodziny, gminy, państwa, Unii Europejskiej, itd.) oraz sposoby ich osiągnięcia.

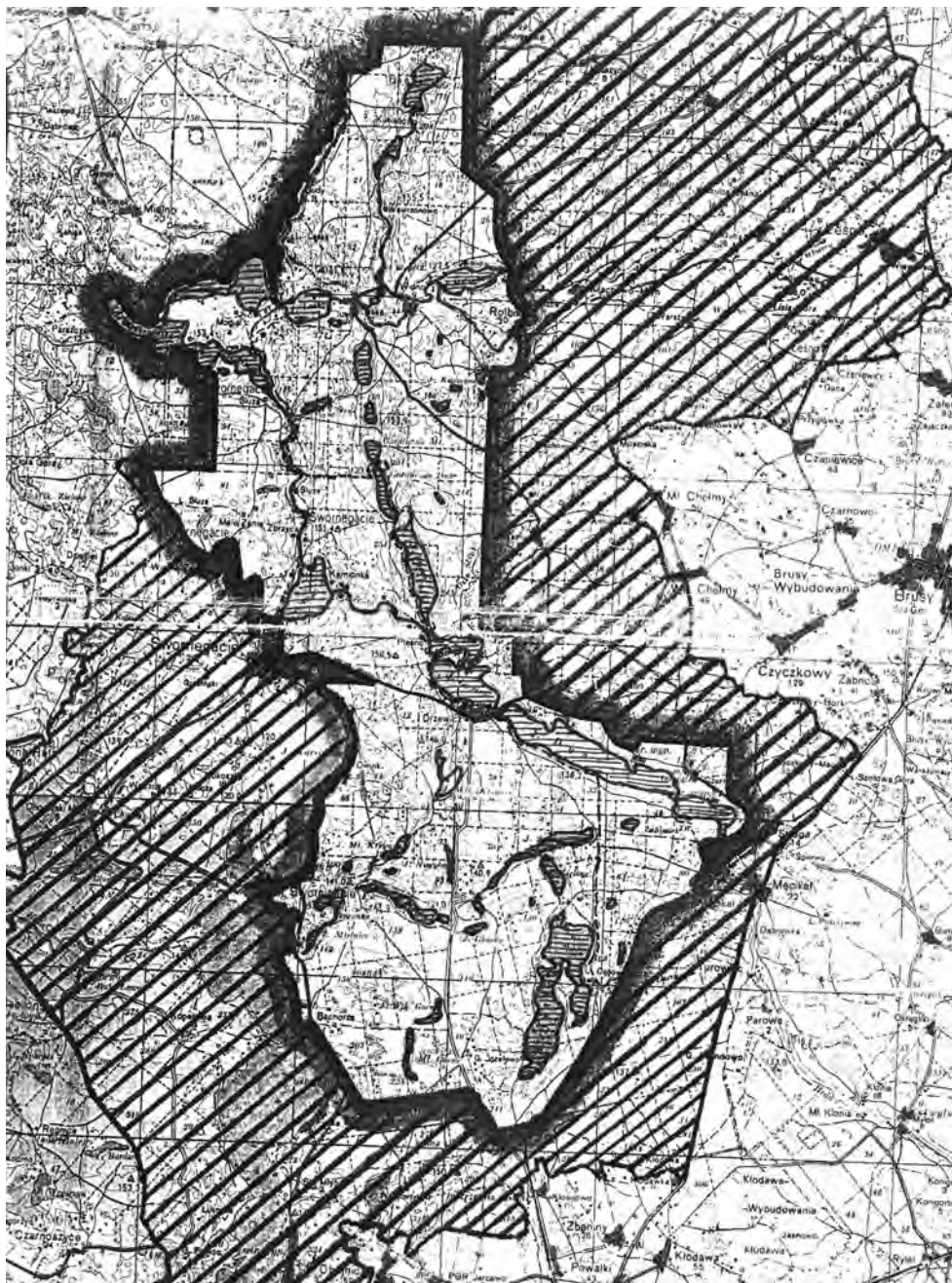
Za to ekologia przypomina, że to wszystko dzieje się na małej planecie, z której nie mamy się gdzie przenieść w skali masowej, gdyby coś poszło nie tak. W ekonomii przegrana oznacza upadłość konsumencką i konieczność składania wniosku o zasiłek socjalny. W ekologii przegrana oznacza wymarcie gatunku. I tu widać wyższość ekologii, bo prawa przyrody są bezwzględne. Tu nie ma litości i nie ma powtórek. Raz wymierasz. I tu koło się zamyka. Ekonomia mówi ci jak dostatnio żyć, a ekologia, że ostatecznie to ci się nie opłaca, bo jeśli nie ty (może egoista), to twoje potomstwo wymrze. A podobno w dziejach Ziemi wymarło już 99% gatunków, które na niej kiedyś żyły. Dinozaury miały tylko pecha, że akurat duża planetoida walnęła w planetę przez nie zamieszkaną. My mamy świadomość zagrożenia, ale tylko pozorujemy działania ratunkowe.

Gatunki będą wymierać, ekosystemy będą zanikać, bo tak zawsze było, nawet jak człowieka nie było. Chodzi tylko o to, by tego procesu nie przyspieszać, a może, jak się jeszcze da, nawet trochę hamować. Parki narodowe są ostoją roślin, zwierząt i pozostałych form życia, a ponieważ podstawową cechą życia oprócz trwania w gatunkach jest jego rozprzestrzenianie się, to parki narodowe nie powinny być małe. Każdy płot jest zbrodnią na przyrodzie: i ten na granicy polsko-białoruskiej, ale jeszcze bardziej te otaczające autostrady, prywatne posesje. Zwierzę rozumie instynktownie koniec własnego siedliska, ale nie płot dzielący to siedlisko. I dlatego mają sens otuliny parków narodowych, bo skoro ich obszar ze względów ekonomicznych musi być ograniczony to otulina jest jakim kompromisem z światem przyrody. Park Narodowy "Bory Tucholskie" ma jako taką otuliną Zaborski Park Krajobrazowy. Jest to jednak w prawnie dużo słabsza forma ochrony.

Z uzasadnienia FDP:

Piotr Klub **PROPOZYCJA UZUPEŁNIENIA SIECI POLSKICH PARKÓW NARODOWYCH** Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze

Park Narodowy "Bory Tucholskie" powstał w 1996 roku. Już w 1992 roku na łamach czasopisma „Echo Borów Tucholskich” ukazała się propozycja powołania parku składającego się z 4 osobnych enklaw (Wegner 1992). W pierwszym projekcie park miał mieć powierzchnię ok. 13 tys. ha. W tamtym czasie nie istniał wymóg uzgadniania granic z samorządami terytorialnymi, jednak protesty większości okolicznych gmin skutecznie uniemożliwiły powołanie parku na ich obszarach. Park powstał więc na terenie jedynej gminy, która wyraziła zgodę – Gminy Wiejskiej Chojnice, z bardzo okrojoną powierzchnią 4789 ha. Trzy lata później Rozporządzeniem Rady Ministrów (1999) został powiększony do 4798 ha, jednak w wyniku korekty granic wynikającej z błędów projektowych, jego ostateczna powierzchnia okazała się mniejsza i wynosi 4613 ha (Park Narodowy "Bory Tucholskie" 2022, informacja publiczna z PNBT 2020). Park narodowy o takiej wielkości i formie nie chroni optymalnie wszystkich ważnych obszarów oraz specyfiki przyrody regionu, na co zwraca uwagę w „Wybranych problemach ochrony przyrody w Polsce” Gutowski i in. (2015), postulując powiększenie PN Borów Tucholskich. Za powiększeniem PNBT opowiedziała się również Regionalna Rada Ochrony Przyrody w Gdańsku, podejmując stosowną uchwałę. Również zapisy o powiększeniu Parku Narodowego Borów Tucholskich znajdują się w wielu dokumentach i publikacjach, takich jak: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego, Studium Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Chojnice (informacja publiczna z PNBT 2020), Program ochrony i

Mapa pokazuje pierwotny, planowany obszar Parku Narodowego "Bory Tucholskie" obejmujący zachodnią część gminy Brusy i północną część gminy Chojnice.

Zbrzyca koło Laski. Tu też byłby park narodowy.

zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej wraz z planem działań na lata 2015-2020 (Uchwała nr 213 Rady Ministrów 2015), czy Operat Zagospodarowania Przestrzennego i Turystycznego do Planu Ochrony PNBT (Przewoźniak i in. 2002), gdzie znajduje się mapa z obszarem proponowanym do włączenia do Parku. Jednak najbardziej ambitna propozycja powiększenia PNBT została przedstawiona w Projekcie załącznika do rozporządzenia Wojewody Pomorskiego o zatwierdzeniu „Planu ochrony ZPK” (Przewoźniak 2003). Projekt ten dotyczący Zaborskiego Parku Krajobrazowego otaczającego z każdej strony park narodowy, tworząc razem funkcjonalną całość, zakłada powiększenie PNBT etapami, tak by końcowy efekt nawiązywał do pierwotnej koncepcji Parku Narodowego wyrażonej w jego pierwotnym projekcie. Wg tej propozycji PNBT zostałby powiększony o 8292,18 ha, przyjmując ostateczną powierzchnię 12 890,25 ha, czyli w przybliżeniu tyle, ile zakładała pierwotna koncepcja utworzenia parku narodowego. Niestety z nieznanых przyczyn Projekt załącznika do rozporządzenia Wojewody Pomorskiego o zatwierdzeniu „Planu ochrony ZPK”, nie został uchwalony przez Wojewodę Pomorskiego (informacja publiczna z ZPK).

Fundacja Kaszubska BAZAR oferuje

Fundacja Kaszubska BAZAR

Kaszuba 1, 89-634 Leśno
tel. 695 248 340 avkg@wp.pl
REGON 526518362 NIP 555-21-36-639

Fundacja Kaszubska BAZAR wśród swoich celów ma m.in. upamiętnienie działalności Spółki BAZAR założonej w 1904 roku w Brusach oraz wspieranie przedsięwzięć edukacyjnych dla uczczenia przypadającej 22 kwietnia 2024 roku 120 rocznicy powstania Spółki BAZAR.

Z tej okazji fundacja proponuje placówkom edukacyjnym program warsztatów oferowanych we współpracy z Fundacją Praktykologia skierowanym do uczniów ostatnich klas szkół podstawowych oraz szkół ponadpodstawowych. Koszty takich zajęć w całości pokryje Fundacja BAZAR w ramach swoich zadań statutowych.

Tematykę zajęć edukacyjnych przedstawiamy poniżej.

*Z poważaniem
Andrzej Kossak Głównzewski
Prezes Fundacji*

Fundacji Praktykologia proponuje

Praktykologia to swoisty pakt edukacyjny pomiędzy biznesem, a edukacją dzieci i młodzieży. Działalność społeczną opieramy głównie na rozbudzaniu dziecięcej ciekawości i upowszechnianiu nowoczesnych metod edukacji. Dzięki różnorodnym programom chcemy docierać do jak największej grupy dzieci i młodzieży rocznie i pomagać w budowaniu ich lepszej przyszłości.

NASZA MISJA

Zwiększamy szanse dzieci i młodzieży na odniesienie sukcesu w dorosłym życiu, poprzez kształtowanie w nich wspierających wzorów i postaw.

Naszym celem jest wsparcie dzieci i młodzieży w przygotowaniu do życia oraz umożliwienie młodym ludziom zdobycia wiedzy i praktycznych umiejętności ułatwiających realizację planów osobistych i zawodowych. Programy Praktykologii pomagają młodym ludziom określać własne cele i marzenia oraz budować i wzmacniać poczucie własnej wartości.

Wierzmy, że każdy młody człowiek powinien mieć takie same szanse, niezależnie od tego gdzie mieszka, z jakiego środowiska pochodzi i jaki ma status finansowy. Uważamy, że sama wiedza nie wystarczy, dlatego chcemy wspierać system edukacji i dzielić się z dziećmi i młodzieżą naszymi kompetencjami i wieloletnim doświadczeniem.

Działalność społeczną opieramy głównie na rozbudzeniu dziecięcej ciekawości i upowszechnianiu nowoczesnych metod edukacji. Dzięki różnorodnym programom chcemy docierać do jak największej grupy dzieci rocznie i pomagać w budowaniu ich lepszej przyszłości. Stawiamy na rozwój kompetencji społecznych, emocjonalnych, poznawczych oraz technologicznych m.in.:

- zdolności do empatii, szacunku, współpracy,
- autentyczności,
- umiejętności ustalania własnych wartości i przekonań,
- umiejętności budowania relacji,
- umiejętności organizowania pracy sobie i innym – motywowania i przywództwa,
- umiejętności negocjowania – ustalania wspólnych reguł i wartości,
- kreatywności, związanej z szukaniem nieszablonowych rozwiązań,
- zarządzania emocjami i asertywności,
- umiejętności dobrego komunikowania się - jasnego formułowania myśli,
- umiejętności prezentacji i autoprezentacji,
- umiejętności rozwiązywania problemów,
- samoświadomości i poczucia sprawiedliwości
- potrzeby i umiejętności ciągłego uczenia się i dostosowywania do realiów zmieniającego się świata.

Tym, co daje napęd do życia i ułatwia człowiekowi kształtowanie środowiska społecznego zgodnie z wybranymi przez niego celami, jest postawa zwana potocznie przedsiębiorczą. Przejawia się ona inicjatywą w podejmowaniu różnorodnych działań, twórczym podejściem do otaczającej rzeczywistości oraz zdolnością do samodzielnego dbania o zaspokojenie własnych potrzeb. Programy Fundacji Praktykologia rozwijają szeroko pojętą przedsiębiorczość młodych ludzi.

Programy Fundacji rozwijają wiele umiejętności i cech, których rozwój może wspomóc różnego typu aktywności podejmowane przez dzieci w szkole i poza nią. Można do nich zaliczyć:

- Kreatywność, która związana jest z szukaniem nieszablonowych rozwiązań czy umiejętnością rozwiązywania problemów. Wymaga ona sprawnego łączenia ze sobą informacji, które zdobywamy z różnych źródeł, w ramach różnych dziedzin życia. Taki sposób myślenia pozwala na rozwiązywanie problemów, radzenie sobie z nietypowymi sytuacjami, czy nawet zmienianie niepowodzeń w sukces.

- Odwagę związaną z umiejętnością podejmowania własnej inicjatywy, przeprowadzenia w grupie czy też przedstawiania i wdrażania odpowiednich dla swojego otoczenia rozwiązań – w skali szkoły mogą być to np. obchody szkolnego Dnia Wiosny, a w skali biznesu wprowadzenia nowej strategii w zarządzaniu firmą;

- Asertywność i empatię, które pozwolą na efektywną pracę w grupie – pierwsza z tych cech pozwala na wyrażanie własnych opinii i wdrażanie własnych działań w życie, druga na zrozumienie grupy, w której funkcjonujemy i możliwość oddziaływania na nią. Połączenie obu tych cech pozwala na tworzenie postawy przedsiębiorczej.

Jako twórczynie Praktykologii wierzymy, że wszechstronny rozwój oraz wsparcie różnych środowisk dają młodym ludziom szansę na poprawę jakości ich życia. W związku z powyższym Fundacja współpracuje z innymi podmiotami w zakresie prowadzonych programów.

Rozwój opisanych wyżej umiejętności jest wzmacniany i kształtowany również poprzez aktywność fizyczną, która znacząco wpływa na psychikę młodych ludzi. Rozwój mentalny,

emocjonalny i fizyczny pozostają ze sobą w stałym związku i wzajemnie na siebie oddziałują. W związku z tym Fundacja Praktykologia współpracuje z Fundacją Waleczne Serce, która zajmuje się wspieraniem i pomocą rodzinom, dzieciom i osobom w trudnej sytuacji życiowej i wykluczonym społecznie.

Bezpieczeństwo i rozwój świadomości młodych ludzi, w tym rozwój szeroko pojętej przedsiębiorczości wspierany jest również przez upowszechnianie świadomości prawnej. W tym celu Fundacja Praktykologia współpracuje z **Pomorską Izbą Adwokacką i jej Komisją edukacji prawnej** prowadząc programy edukacyjne w ramach edukacji prawnej.

Proponowane programy oraz warsztaty prowadzone w szkołach lub ośrodkach wspierających młodzież.

I. PROGRAM

Poznaję, rozumiem, stosuję - czyli jak odkryć w sobie moc?

To program edukacyjny, którego głównym celem jest przygotowanie młodych ludzi do dorosłego życia poprzez uświadomienie im, że są najważniejszymi osobami

Warsztaty prowadzone są w szkołach w oparciu o autorskie metody i ćwiczenia aktywizujące uczestników. Narzędzia i techniki wykorzystywane podczas zajęć rozbudzają w młodych ludziach ciekawość, kreatywność oraz zachęcają do twórczego myślenia.

Cel główny programu:

Nauczenie młodych ludzi jak realizować cele osobiste i zawodowe w zgodzie ze sobą. Zachęcenie do udziału w Akademii Odkrywania Siebie - 10 miesięcznym programie online Fundacji Praktykologia, który wszechstronnie rozwija kompetencje młodych ludzi.

Cele szczegółowe:

- rozpoznawanie ważnych w życiu danej osoby wartości;
- świadomość przekonań, którymi się kierujemy w życiu i nauka zmiany tych, które nie wspierają;
- dokonywanie zmian w życiu w zgodzie ze sobą i pokonywanie przeszkód na drodze zmiany;
- podejmowanie decyzji zgodnych z ważnymi dla nas wartościami;
- ustalanie celów życiowych, wizji i ich realizacja; rozpoznawanie emocji i zarządzanie nimi;
- motywacja i automotywacja.

II. PROGRAM

O prawie i finansach z Praktykologią

O prawie i finansach z Praktykologią to program edukacyjny, którego głównym celem jest przygotowanie młodych ludzi do dorosłego życia oraz umożliwienie im zdobycia wiedzy i praktycznych umiejętności dotyczących prawa i finansów.

Warsztaty prowadzone są w szkołach i ośrodkach wspierających młodzież w oparciu o autorskie metody i ćwiczenia aktywizujące uczestników.

Narzędzia i techniki wykorzystywane podczas zajęć rozbudzają w młodych ludziach ciekawość, kreatywność oraz zachęcają do twórczego myślenia.

Cel główny projektu:

Wzrost kompetencji finansowych i rozwój przedsiębiorczości młodzieży W ramach obszarów działań edukacyjnych t.j.:

- przeciwdziałanie wykluczeniu finansowemu i kształtowanie odpowiedzialności przy podejmowaniu decyzji finansowych, w tym zarządzaniu budżetem domowym i korzystaniu z usług finansowych,
- kształtowanie postaw sprzyjających przedsiębiorczości.

Cele szczegółowe:

Wzrost wiedzy na temat sposobów myślenia oraz powstawania przekonań, na temat prawnych aspektów finansów osobistych oraz na temat zarządzania finansami osobistymi i grupowymi. Poprawa przekonań na temat finansów, wzrost umiejętności zarządzania finansami.

III. PROGRAM

Edukacja prawna

Jej głównym celem jest upowszechnienie szeroko pojętej świadomości prawnej młodych ludzi.

Przykładowe tematy warsztatów:

- Podstawy prawa cywilnego, w tym prawa umów oraz odpowiedzialność nieletnich,
- Warsztaty antyprzemocowe,
- Stalking i hejt w internecie - odpowiedzialność karna.

Kaszuba - dwór Kossak-Główczewskich.

Prowadzący:

Magdalena Ciesielska

Fundatorka i Prezeska Fundacji Praktykologia

Interim manager, MBA, Dyrektor Zarządzający i właściciel GPS Sukcesu, Prezes Instytutu Rozwoju Biznesu i Rachunkowości oraz Kancelarii Usług Księgowych LEX, doktorantka na wydziale prawa, właściciel marki Centrum Znaków, mentor, wykładowca, nawigator statku morskiego. Opłynęła kule ziemską, odwiedziła ponad 40 krajów.

Ila Knapczyk

Fundatorka i Wiceprezeska Fundacji Praktykologia
Adwokatka, Coach, Mentorka. Członkini Komisji Edukacji Prawnej przy Pomorskiej Izbie Adwokackiej w Gdańsku. Edukatorka w zakresie edukacji prawnej, przedsiębiorczości i rozwoju osobistego.

Wojciech Drewski

Fundator i Prezes Fundacji Waleczne Serce - polski kick-boxer i taekwondzista wagi ciężkiej, 2gi Vicemistrz Europy, dwukrotny mistrz Polski oraz zdobywca Pucharu Polski w kick-boxingu, mistrz Polski w taekwondo, medalista Mistrzostw Europy w hapkido, instruktor sportów walki, trener personalny.

Zbigniew Gierszewski

Dymy nad Brusami 2

"W ramach działań z zakresu ochrony środowiska w 2022 r. Gmina Brusy kontynuowała monitorowanie jakości powietrza za pomocą zakupionego do tego celu w 2018 r. czujnika z firmy **Syngeos**. Sensor jakości powietrza zamontowany jest na budynku Ochotniczej Straży Pożarnej w Brusach i dokonuje pomiarów stężenia pyłów zawieszonych - PM 2.5 i PM 10 (odpowiadających za tzw. smog), oraz temperatury powietrza, wilgotności i ciśnienia. Wyniki pomiarów można śledzić na stronie <https://panel.syngeos.pl/sensor/pm10?device=445>, a także korzystając z aplikacji na telefon komórkowy „Syngeos – nasze Powietrze”. Aplikację można pobrać bezpłatnie z Google Play dla systemów Android jak i z APP Store dla systemów iOS. Bazuje ona na własnej infrastrukturze czujników oraz na danych pobieranych z Głównego Instytutu Ochrony Środowiska, dzięki czemu, dane są bardzo szczegółowe i aktualne". (**raport o stanie gminy Brusy w 2022 r.**)

Pył zawieszony PM 10

Pyły o średnicy poniżej 10 mikrometrów, czyli 1/100 milimetra absorbowane są w górnych drogach oddechowych i oskrzelach. Wdychane do płuc mogą powodować różne reakcje np. kaszel, trudności z oddychaniem i zadyszkę, szczególnie w czasie wysiłku fizycznego. Przyczyniają się do zwiększenia zagrożenia infekcjami układu oddechowego oraz występowania zaostrzeń objawów chorób alergicznych np. astmy, kataru siennego i zapalenia spojówek. Nasilenie objawów zależy w dużym stopniu od stężenia pyłu w powietrzu, czasu ekspozycji, dodatkowego narażenia na czynniki pochodzenia środowiskowego oraz zwiększonej podatności osobniczej. Nowe dane świadczą o ujemnym wpływie inhalowanego pyłu na zdrowie kobiet ciężarnych oraz rozwijającego się płodu (niski ciężar urodzeniowy, wady wrodzone, powikłania przebiegu ciąży).

Pył zawieszony PM 2.5

Pyły o średnicy poniżej 2,5 mikrometra wchłaniane są w górnych i dolnych drogach oddechowych i mogą również przenikać do krwi. Podobnie jak pyły z grupy PM10 mogą powodować kaszel, trudności z oddychaniem i zadyszkę, szczególnie w czasie wysiłku fizycznego. Dłuższe narażenie na wysokie stężenia pyłu może mieć istotny wpływ na przebieg chorób serca (nadciśnienie, zawał) i zwiększać ryzyko zachorowania na choroby nowotworowe, szczególnie płuc.

Źródło: WIOŚ Warszawa http://sojp.wios.warszawa.pl/index.php?page=PM10_i_PM25

Prof. Ewa Czarnobilska, alergolog, kierownik Katedry Toksykologii i Chorób Środowiskowych Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego:

"Smog szczególnie niebezpieczny jest dla dzieci. Przyczynia się do nawracających infekcji, astmy oskrzelowej, alergicznych nieżytów nosa. W późniejszym wieku może powodować raka płuc, pęcherza moczowego czy gruczołu sutkowego".

<https://www.wnp.pl/parlamentarny/wydarzenia/prof-e-czarnobilska-zycie-w-smogu-powoduje-w-pozniejszym-wieku-nowotwory,793455.html>

"Nie wychodźmy z domu. Zakładajmy maskę, jeśli już musimy wyjść. Nie wietrzmy mieszkań, bo w środku powietrze jest lepsze o ok. 30 proc. Nie uprawiajmy sportu na zewnątrz. Oczyszczajmy śluzówkę wodą morską albo solą fizjologiczną. I jeśli mamy kaszel, ale jesteśmy w stanie z nim wytrzymać, nie łykajmy syropów przeciwkaszlowych.

(...) każde przekroczenie dopuszczalnych norm - długo utrzymujące się w dodatku - jest szkodliwe dla zdrowia. Wysokie stężenia pyłów są najbardziej niebezpieczne dla dzieci. (...) Lekarze ze Śląskiego Centrum Chorób Serca w Zabrzu przeprowadzili badania, które wykazały, że w dniach alarmu smogowego ogólna liczba zgonów rośnie o 6 proc., a ich liczba z przyczyn sercowo-naczyniowych - aż o 8 proc.

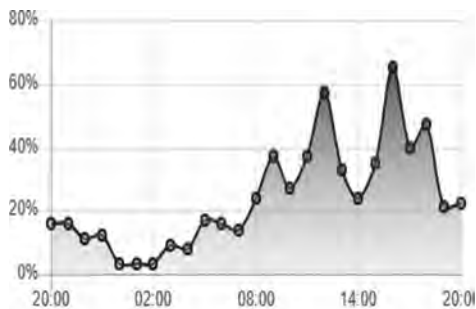
(...)Po pierwsze, pyły są czynnikiem drażniącym. Wdychając je, uszkadzamy śluzówkę dróg oddechowych: nosa, oskrzeli, czyli to, co chroni nas przed bakteriami i infekcjami. Uszkodzona zostaje więc miejscowa odporność i zwiększa się zapadalność na infekcje. Pojawiają się też reakcje alergiczne. Przez unoszące się nad głowami pyły czujemy się zmęczeni, zdekoncentrowani, znużeni. Boli nas głowa, możemy też mieć zawroty głowy i czuć ogólne osłabienie.

(...) Drobną pył PM2,5 w ciągu minuty przenika do krwi, a następnie do nerek, wątroby, mózgu, tkanek. Pyły przenikają też do łożyska. To może powodować upośledzenie płodu; czterokrotnie wzrasta ryzyko zachorowania dziecka na astmę. Badania potwierdzają też, że zanieczyszczone powietrze opóźnia rozwój intelektualny dzieci, powoduje problemy z pamięcią i koncentracją oraz częstsze depresje. Takie pyły są szczególnie niebezpieczne dla dzieci, bo ich śluzówka nie jest jeszcze w pełni wykształcona".

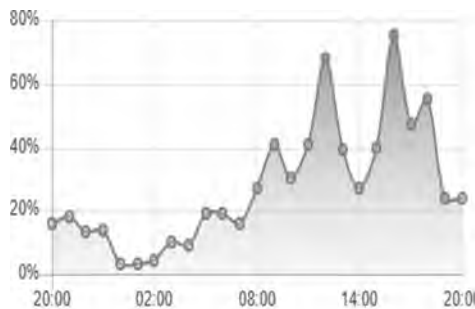
Każda ilość pyłu jest szkodliwa, ale z niskim jego stężeniem zdrowy organizm człowieka dorosłego sobie poradzi. Najmłodszy i najstarsi już niekoniecznie. Nie umiera się od razu, to nie zsuniecie się w przepaść. Życie w ogóle jest powolnym umieraniem, ale wdychając pyły proces ten przyspieszamy. Jeżeli dochodzą do tego choroby współtowarzyszące, alergię i inne uczulenia, to pojawia się efekt synergii, tzn. nie zwykłe sumowanie objawów i skutków, ale ich potęgowanie. No bo $3+3=6$, ale $3 \times 3=9$.

Dramatycznym przykładem krótkotrwałego wpływu ostrego zanieczyszczenia powietrza o dużym stężeniu szkodliwych substancji na organizm ludzki była sytuacja, która wydarzyła się w zimie 1952 roku w Londynie. Wówczas z powodu gęstej mgły oraz intensywnego ogrzewania węglem, w krótkim czasie zwiększyła się emisja do atmosfery pyłu węglowego i dwutlenku siarki pochodzących ze spalania niskiej jakości opału. Dodatkowo wcześniej w Londynie wycofano transport tramwajowy, zastępując go wprowadzeniem autobusów napędzanych silnikami Diesla, co zwiększyło dodatkowo emisję zanieczyszczeń. Doszło do nagłego wzrostu liczby zachorowań i zaostrzeń przewlekłych chorób płuc. Liczba chorych przyjmowanych z powodu dolegliwości ze strony układu oddechowego wzrosła o 163%. Zanieczyszczenie powietrza było tak duże, że smog widoczny był nawet w zakładach pracy i budynkach mieszkalnych. W trakcie 5 dni grudnia zmarło ok. 4 tys. osób, w większości były to dzieci. Szacuje się, że ogólna liczba śmiertelnych ofiar wielkiego londyńskiego smogu wyniosła ok. 12 tys. osób. Większość zgonów spowodowana była niewydolnością oddechową.

Indeks jakości powietrza	PM10 [µg/m³]	PM2,5 [µg/m³]	O ₃ [µg/m³]	NO ₂ [µg/m³]	SO ₂ [µg/m³]	C ₆ H ₆ [µg/m³]	CO [mg/m³]
Bardzo dobry	0 - 20	0 - 13	0 - 70	0 - 40	0 - 50	0 - 6	0 - 3
Dobry	20,1 - 50	13,1 - 35	70,1 - 120	40,1 - 100	50,1 - 100	6,1 - 11	3,1 - 7
Umiarkowany	50,1 - 80	35,1 - 55	120,1 - 150	100,1 - 150	100,1 - 200	11,1 - 16	7,1 - 11
Dostateczny	80,1 - 110	55,1 - 75	150,1 - 180	150,1 - 200	200,1 - 350	16,1 - 21	11,1 - 15
Zły	110,1 - 150	75,1 - 110	180,1 - 240	200,1 - 400	350,1 - 500	21,1 - 51	15,1 - 21
Bardzo zły	> 150	> 110	> 240	> 400	> 500	> 51	> 21
Brak indeksu	Indeks jakości powietrza nie jest wyznaczony z powodu braku pomiaru zanieczyszczenia dominującego w województwie.						

PN10 Brusy 2023. 12. 19

PM2,5 Brusy 2023. 12. 19

A jak jest z zapyleniem w Brusach?

A to zależy. Brusy to małe miasteczko w terenie płaskim, choć nieco wklęsłym, ale nie ma problemów na miarę Krakowa, czy miast w śródgórzyskich dolinach. Niemniej i tu problem jest poważny, bo miasto ma zwartą zabudowę, a to oznacza, że komin wyrasta obok komina; pali się tradycyjnie węglem i/lub drewnem i/lub śmieciami, a pompy ciepła pojawiają się na razie sporadycznie, chociaż jest tu stały postęp.

Jak jest zimno, to problem zapylenia się nasila, jak wieje silny wiatr, to problem znika. Szczególnie niebezpieczna jest tzw. inwersja cieplna, która na szczęście zdarza się u nas nieczęsto (patrz ZZ nr 10/2017, s. 47-51).

Przykładowe dane z Syngeos z 23.12.2023 r.: PM10 106% dopuszczalnej normy, a PM2,5 124% normy, czyli niewielkie przekroczenie (jeszcze można wychodzić na dwór), a 24.12.2023 r. PM10 tylko 16%, a PM2,5 tylko 18% normy, bo zmieniła się pogoda, nie jakość opału...

Powyższe wykresy z Syngeos pokazują, że najgorzej jest pod wieczór, gdy ludzie wracają z pracy i trzeba dogrzać mieszkanie i w zimowe, mroźne poranki, gdy wychodzą spod kołdry, a w domu zimno...

Zwykle, gdy chcemy pójść na spacer sprawdzamy, czy nie pada i mocno nie wieje. Powinniśmy także na Syngeos sprawdzać, czy nie ma dużego zapylenia powietrza. Przecież na spacerze chcemy się dotlenić, a nie dodymnić, z wyjątkiem tych, którzy na świeże powietrze wychodzą na papieroska...

Martyrologia mieszkańców gminy Brusy w II wojnie światowej wykaz ustalonych ofiar

A. Ofiary hitlerowskich Niemiec.

1. Walk frontowych	55 osób
2. Eksterminacji ludności polskiej jesienią 1939 r.	51 osób
3. Obozów koncentracyjnych	56 osób
4. Obozów pracy i robót przymusowych	64 osób
5. Ofiary z lat 1940-45	65 osoby
6. Ruchu oporu	28 osoby
7. Wcielonych do Wehrmachtu	132 osób
8. Nie ustalono	23 osoby
9. Ofiary porzuconego sprzętu	22 osoby

B. Ofiary Sowietów.

1. Katyń	3 osoby
2. Zamordowani w 1945 r.	14 osób
3. Ofiary deportacji	37 osób

Wykaz ofiar hitlerowskich Niemiec.

I. Ofiary walk frontowych.

1. Bieliński Franciszek, Huta, wcielony do wojska w 1939 r., nie wrócił
2. Błoczyński Józef, Małe Chełmy, wcielony do BON „Czersk”, zginął w Pięcmorgach 05.09.1939 r.
3. Brunka Franciszek, Czarniż, zginął we wrześniu 1939 r. w Gdyni
4. Bruski Maksymilian, ur. 1913 r. Czyczkowy, 8 pułk Artylerii Ciężkiej w Toruniu, zginął w Modlinie
5. Ciemiński Ignacy, ur. 1925 r. Kosobudy, dywizja Maczka na Zachodzie.
6. Ciemiński Władysław, ur. 1911 r. Olszyny, zginął 05.09.1939 r. Jażdżewiec k/ Świecia.
7. Czapiewski Artur Jan, ur.03.06.1914 r. Kinice, pilot Dywizjon 306, zginął 19.05.1941 r. w North Foreland.
8. Czarnowski Bolesław, Czarnowo, wcielony do BON „Czersk”, zginął pod Chojniczkami 1.09.1939
9. Drobiński Jan, Czernica, BON „Czersk” zginął 1.09.1939 r. pod Chojniczkami.
10. Drobiński Kazimierz, ur. 25.04.1912 r. Czyczkowy, zginął we IX 1939 r. w obronie Warszawy.
11. Felski Józef, ur. 1916 r. Brusy ul. Targowa, zginął we IX 1939 r. w służbie czynnej w Modlinie.
12. Frymark Józef, ur. 22.05.1913 r. Kosobudy, zginął pod Warszawą
13. Głowczewski Edmund, 03.02.1916 r. Peplin, zginął na froncie we IX 1939 r.
14. Głowczewski Józef, ur. 1913 r. Peplin, zginął na froncie we IX 1939 r. w Warszawie.
15. Janikowski Alojzy, ur. 22.02.1912 r. Czapiewice, zginął we IX 1939 r.

16. Jażdżewski Aleksander, ur. 16.07.1910 r. Rudziny, BON „Czersk”, zginął 1.09.1939 r. pod Charzykowami.
17. Jażdżewski Józef, Olszyny, zmobilizowany w 1939 r. nie wrócił.
18. Jażdżewski Władysław, Czarniż, zmobilizowany w 1939 r., zginął w okolicach Osia.
19. Kiedrowski Alfons, ur. 1916 r. Głowczewice, zginął na froncie IX 1939 r. pod Świeciem
20. Kitzerman Alojzy, Brusy, zginął. we IX 1939 r. w Mińsku Mazowieckim.
21. Klinger Bernard, Brusy, zginął na froncie we IX 1939 r.
22. Kloskowski Władysław, ur. 25.04.1915 r. Zalesie, w służbie czynnej 61 pp w Bydgoszczy zginął 3.09.1939 r. w Pawłównu.
23. Kobus Józef, ur. 1920 r. Czyczkowy, w służbie czynnej zginął na froncie we IX 1939 r. w Warszawie.
24. Koziarski Adam Mieczysław, ur. 6.07.1914 r. Drohobycz, strażnik S G w Skoszewie, ciężko ranny 1.09.39 r. w Skoszewie, zmarł 2.09.1939 r. w szpitalu w Bytowie.
25. Knitter Marian, ur. 12.09.1914 r. Kosobudy, BON „Czersk”, zginął 1.09.1939 r. pod Chojnicami.
26. Kryger Bolesław, ur. 10.02.1909 r. ur. 10.02.1909 r. Huta, zginął na froncie we IX 1939 r. w okolicy Łomży.
27. Kukliński Józef, Czyczkowy, BON „Czersk”, zginął 1.09.1939 r.
28. Kulesza Alojzy, Czyczkowy, BON „Czersk”, zginął we IX 1939 r.
29. Lumcza Kazimierz, Czyczkowy, zginął we IX 1939 r. w okolicy Warszawy.
30. Lamczyk Bolesław, ur. 31.01.1901 r. Brusy wyb., zginął w Warszawie 25.09.1939 r.
31. Leszczyński Bronisław, ur. 25.02.1905 r. Małe Chełmy, BON „Czersk”, zginął 5.09.1939 r. w Pięćmorgach.
32. Leszczyłowski Piotr, st. strażnik SG ze Skoszewa, zginął po napaści 1.09.1939 r. w Skoszewie.
33. Litwiński Józef, ur. 1916 r. Brusy ul Targowa, zginął we IX 1939 r.
34. Łangowski Bolesław, ur. 1919 r. Rudziny, służył w Chojnicach, zginął pod Krojantami we IX 1939 r.
35. Masiak Alfons, ur. 1912 r. Brusy, zginął we IX.1939 r.
36. Mikołajczak Antoni, ur.14.02.1896 r. Osińcu, strażnik SG w Lipienicach zginął 2.09.1939 r. w Lasce
37. Mikołajczyk Klemens, ur. 1908 r. Skoszewo, BON „Czersk” zginął 1.09.1939 r. pod Chojniczkami.
38. Mikołajczyk Teofil, ur. 08.08.1914 r. Skoszewo, wcielony do wojska, ostatnia wiadomość z Wilna.
39. Pestka Julian, ur. 1910 r. Męcikał, zginął we IX 1939 r. pod Warszawą.
40. Prokop Zygmunt, Lubnia, zginął na froncie we wrześniu 1939 r.
41. Rogalla Leon, ur. 1919 r. Orlik, w czynnej służbie w Bydgoszczy, zginął w Bydgoszczy we IX 1939 r.
42. Sawicki Piotr, ur. 19.10.1901 r. Brusy, zginął 3.09.1939 r. w Dąbrówce k/ Świecia.
43. Sikorski Izydor, ur. 191x r. Małe Gliśno, zginął na froncie we IX 1939 r.
44. Stanisławski Edmund, ur. 191x r. Brusy, zginął we IX 1939 r. pod Kutnem.
45. Sumiński Stefan, ur. 28.08.1913 r. Małe Gliśno, BON „Czersk”, zginął 1.09.1939 r. pod Chojniczkami
46. Szultka Marcelli, ur. 16.01.1907 r. Rolbik, zginął na froncie we IX 1939 r.
47. Jutrzenka Trzebiatowski Franciszek, ur. 09.07. 1911 r. Peplin, zginął we IX 1939 r.
48. Jutrzenka Trzebiatowski Jan, ur. 03.03.1905 r. Peplin, zginął na Helu we IX 1939 r.
49. Warsiński Józef , ur. 1916 r. Brusy ul Targowa, w czynnej służbie, zginął we IX 1939 r.
50. Wardyn Marcyan, ur. 26.10.1907 r. Leśno, zginął pod Warszawą 9.09.1939 r.
51. Weber Józef , ur. 191x r. Brusy, BON „ Czersk”, nie wrócił.
52. Werra Józef, Wielkie Chełmy, zginął we wrześniu 1939 r.
53. Wyśiński Józef, Brusy, BON „Czersk”, zginął we IX 1939 r. pod Świeciem.

- 54. Zakrzewski Antoni, ur. 191x r. Kinice, zginął na froncie we IX 1939 r.
- 55. Januszewski Stefan Adam, ur. 24.12.1903 r., sierżant 26 Baonu KOP, brak danych.

II. Eksterminacja ludności polskiej jesienią 1939 r.

- 56. Bruski Józef, ur. 3.07.1911 r. Czyczkowy, gajowy, aresztowany 15.11.1939 r., zamordowany w Puławach.
- 57. Coppa Stefan, ur. 25.12.1888 r. Kosobudy, kołodziej, zamordowany 26.11.1939 r. w Rytlu.
- 58. Dobek Kazimierz, ur. 9.04.1920 r. Brusy, syn piekarza, zginął 3.09.1939 r. w Kruponach, zastrzelony z samolotu.
- 59. Elias Artur, ur. 23.01.1909 r. Brusy, kierowca, pochodzenia żydowskiego, zamordowany 26.11.1939 r. w Rytlu.
- 60. Gierszewski Antoni, ur. 31.08.1894 r. Brusy, kołodziej, zamordowany 26.11.1939 r. w Rytlu.
- 61. Gierszewski Jan, ur. 31.04.1900 r. Czyczkowy, policjant, zamordowany 26.11.1939 r. w Rytlu.
- 62. Gierszewski Jan, ur. 24.10.1903 r. Brusy, rzeźnik, zamordowany 26.11.1939 r. w Rytlu.
- 63. Głomski Aleksander, ur. 25.02.1889 r. Lubnia, kolejarz, zamordowany w Karpnie 16.09.1939 r.
- 64. Hapka Kunegunda, ur. 1880 r. Brusy, upośledzona, zamordowana 29.10.1939 r. w lesie Szpęgawskim.
- 65. Januszewski Franciszek, Czarnowo, kolejarz, aresztowany 3.11.1939 r. zamordowana w Dolinie Śmierci.
- 66. Januszewski Walentyn, ur. 1865 r. Męcikał, przebywał w Kocborowie, zamordowany w Lesie Szpęgawskim przed 16.09.1939 r.
- 67. Jażdżewska Maria, ur. 1924 r. Brusy, kaleka, wywieziona w 1939 r. do Starogardu, skąd informacja o śmierci.
- 68. Fordoński Roman, ok. 10 lat, Brusy, kaleka, zabrany do Starogardu i zamordowany.
- 69. Kaszubowski Franciszek, ur. 14.09.1880 r. Kosobudy, robotnik, zamordowany 26.11. 1939 r. w Rytlu.
- 70. Kobierowski Andrzej, ur. 27.10.1883 r. Kosobudy, listonosz, zamordowany 4.11.1939 r. w Dolinie Śmierci w Chojnicach.
- 71. Koliński Tomasz, ur. 28.11.1881 r. Brusy, kupiec, zamordowany w Dolinie Śmierci 24.09.1939 r.
- 72. Konkolewski Józef, ur. 01.11.1875 r. Kosobudy, urzędnik kolejowy, zamordowany 27.10.1939 r. w Rudzkim Moście.
- 73. Konnak Konrad, ur. 1903 r. Czapiewice, nauczyciel w mniejszościowej szkole w złotowskim, od 1936 r. po wydaleniu w Czapiewicach, aresztowany 11.10.1939 r. i zamordowany w Karolewie.
- 74. Kręcki Władysław, ur. 27.06.1903 r. Orlik, urzędnik pocztowy, zamordowany 3.11.39 r w Dolinie Śmierci.
- 75. Kudłowicz Mikołaj, ur. 23.07.1902 r. Pokost Zahorodzki, pow. Pińsk, nadleśniczy z Gieldona, zamordowany 19.09.1939 r. przez konwojującego Volksdeutscha z Męcikała.
- 76. Łoński Władysław, ur. 24.08.1887 r. Kosobudy, rolnik, zamordowany 26.09.1939 r. w Rytlu.
- 77. Milkowski Feliks ur. 20.01.1895 r. Czyczkowy, rolnik, aresztowany 28.11.1939 r. przez gestapo i zamordowany w Chojnicach.
- 78. Milkowski Leon, ur. 18.02.1897 r. Czyczkowy, rolnik, aresztowany 28.11.1939 r. przez gestapo i zamordowany w Chojnicach.
- 79. Miszewski Michał, ur. 18.09.1885 r. Kosobudy, kolejarz, aresztowany 16.11.1939 r. i zamordowany w Dolinie Śmierci.
- 80. Muller Leonard, ur. 1908 r. Brusy, szewc, aresztowany w 1939 r. zaginął.
- 81. Nieborak Antoni, ur. 12.10.1882 r. Broda, major WP aresztowany 22.11.1939 r. i zamordowany w Dolinie Śmierci.

82. Pilacki Franciszek, ur. 23.07.1909 r. Czyczkowy, rolnik, aresztowany 22.11.1939 r. zamordowany w Dolinie Śmierci
83. Piekarski Bolesław, ur. 10.08.1903 r. Kosobudy, rolnik, aresztowany 16.10.1939 r. zamordowany.
84. Plata Stefan, ur. 15.07.1907 r. Brusy, zginął 3.09.1939 r. zastrzelony w Drzycimiu.
85. Podolski Józef, Męcikał, aresztowany i zamordowany w Dolinie Śmierci.
86. Pokrzywiński Florian, Lubnia, żołnierz września 1939 r. w drodze do domu zaginął.
87. Wantoch Rekowski Franciszek, ur. 02.04. 1887 r. Czyczkowy, krawiec, zamordowany 18.11.1939 r. w Dolinie Śmierci.
88. Rydygier Jan, ur. 18.06.1890 r. Małe Chełmy, kolejarz, aresztowany 30.09.1939 r i zamordowany pod Fordonem.
89. Rolbiecki, Lubnia wyb., kaleka, aresztowany i wywieziony jesienią 1939 r.
90. Sarnowski Bolesław, ur. 04.09.1883 r Wielkie Chełmy, urzędnik celny, aresztowany 24.11.1939 r., zamordowany w Dolinie Śmierci.
91. Słomiński Alojzy, ur.06.06.1882 r. właściciel suszarni grzybów w Brusach, zamordowany 18.11.1939 r. w Dolinie Śmierci.
92. Szarek Jan, ur. 18.12.1922 r. Żabno, robotnik leśny, aresztowany we IX 1939 r. i wywieziony w kierunku Igieł
93. Schmidt Jan, ur. 20.05.1909 r. Kosobudy, rolnik, zamordowany 26.11.1939 r. w Rytlu.
94. Szopiński Władysław, ur. 10.11. 1888 r. Kosobudy, zamordowany 26.11.1939 r. w Rytlu.
95. Szyca Alfons, ur. 09.02.1923 r. Brusy, zamordowany 18.09.1939 r. przez Selbstschutz w okolicy Charzyków
96. Teszka Wincenty, ur. 06.07.1888 r. Chłopowy, kupiec, aresztowany 01.11.1939 r. za przynależność do PZZ i zamordowany.
97. Urbański Aleksander, Brusy, zastrzelony 03.09.1939 r przez żandarma na łące Langiego w Brusach.
98. Urbański Władysław, ur. 14.07.1898 r. Brusy, palacz, aresztowany 3.09.1939 r. przez SS na parowozie, zastrzelony w okolicy Świecia.
99. Wańtowski Leon, ur. 04.05.1890 r. Brusy, kierownik szkoły, przewodniczący PZZ, aresztowany 17.11.1939 r., zamordowany 18.11.1939 r. w Dolinie Śmierci.
100. Warsiński Andrzej, ur. 27.11.1893 r. Lubnia, rybak, aresztowany przez gestapo 24.11.1939 r., zginął w Malachinie.
101. Wojciech Jan, ur. 23.06.1908 r. Płocice, kierownik szkoły po kampanii wrześniowej wrócił do Brus, zamordowany 30.10.1939 r. w Rudzkim Moście.
102. Wróblewski Leonard, ur. 28.11.1881 r. Brusy, kupiec, aresztowany 17.11.1939 r. przez gestapo, zamordowany w Dolinie Śmierci
103. Wyrowiński Stanisław, ur. 03.11.1908 r. Brusy, bankowiec w Gdańsku, zastrzelony przez bojówkarzy w Orłowie 1.09.1939 r.
104. Zobel Salomon /Józef/, Brusy, rzeźnik pochodzenia żydowskiego, aresztowany pod koniec listopada 1939 r. wywieziony „czarną budą” pod M. Chełmy i tam z żoną i córką zamordowany.
105. Zobel Laura, jw.
106. Zobel Dolli, Brusy, córka jw.

Zginęli w obozach koncentracyjnych

107. Bruski Ignacy, ur. 27.07.1875 r. Czapiewice, rolnik, zmarł w KL Stutthof 12.03.1944 r.
108. Bruski Józef, ur. 1.03.1887 r. Brusy, urzędnik, zginął 12.09.1941 r. w Mauthausen.
109. Czapiewska Katarzyna, ur. 23.03.1890 r. Kaszuba, rolnik, aresztowana 1.03.1944 r. zginęła w czasie ewakuacji KL Stutthof.

110. Czapiewski Franciszek, ur. 8.10.1916 r. Czapiewice, student farmacji, aresztowany 12.10.1944 r. zginął w KL Stutthof.
111. Czapiewski Konstantyn, ur. 10.09.1904 r. Rolbik, robotnik rolny, aresztowany za nieprzyjęcie grupy narodowościowej 2.03.1944 r., zginął czasie ewakuacji KL Stutthof w okolicach Łęborka.
112. Czapiewski Michał, ur. 20.09.1914 r. Kaszuba, rolnik, aresztowany 20.02.1944 r. zginął w czasie ewakuacji KL Stutthof.
113. Czapiewski Robert, ur. 24.03.1880 r. Brusy, dentysta, zmarł w KL Stutthof 17.11.1944 r.
114. Dziekan Stefan, Brusy, uczeń gimnazjum, organizator konspiracyjnej drużyny harcerskiej aresztowany 20.04.1940 r. osadzony w Stutthofie, zmarł po przesłuchaniach na gestapo w maju 1941 r.
115. Dobranc Józef, ur. 18.03.1920 r. Męcikał, robotnik, osadzony w KL Stutthof, zginął.
116. Felsztyński Michał, ur. 31.01.1914 r. Męcikał, rob. leśny, zginął 24.01. 1941 r. w KL Auschwitz.
117. Frymark Czesław, ur. 21.02.1923 r. Brusy, student, osadzony w KL Stutthof, zmarł po przesłuchaniach w Szpitalu Miejskim 9.07.1941 r.
118. Ebertowski Dominik, ur. 1892 r. Czyczkowy, robotnik, zginął 10.07.1940 r. w KL Stutthof.
119. Galikowski Julian, ur. 05.08.1895 r. Skoszewo, nauczyciel, zginął 07.10.1941 r. w Oświęcimiu.
120. Hamerski Antoni, ur. 191x r. Lubnia prac. składnicy drewna, osadzony w KL Stutthof, zginął podczas ewakuacji.
121. Hinz Franciszek, ur. 30.08.1910 r. Brusy, ks. wikary, aresztowany 26.10.1939 r., zmarł czerwcu 1940 r. w KL w Oranienburgu.
122. Hoenke Bernard, Kruszyn, były nauczyciel, osadzony w KL Stutthof, zamordowany.
123. Hapka Werner, ur. 1909 r. Brusy wyb. krawiec, partyzant w grupie Ludwika zginął w KL Stutthof w 1944 r.
124. Hoppe Antoni, ur. 07.11. 1890 r. Peplin, rolnik, zginął 15.09.1942 r. w KL Dachau.
125. Januszewski Paweł, ur. 13.01.1886 r. Turowiec, rolnik, współpraca z grupą Grabosza, aresztowany 1.04.1944 r. zginął w styczniu 1945 r. w Buchenwaldzie.
126. Jaranowski Bolesław, ur. 12.02.1897 r. Leśno, ks. proboszcz, zginął we IX 1942 r. w Dachau.
127. Jażdżewski Bronisław, ur. 22.10.1888 r. Czyczkowy, rolnik, aresztowany 7.01.1945 r. KL Stutthof, zmarł w czasie ewakuacji w Gdyni.
128. Jeżewski Jan, ur. 31.10.1890 r. Rudziny, rolnik, ar.5.07.40 r. zmarł 5.06.1942 r. w KL Stutthof.
129. Kiedrowicz Bernard, ur. 05.04.1911 r. Leśno wyb. Ar. Za jazdę w wagonie dla Niemców, zginął 18.02.1943 r. w KL Stutthof.
130. Kiedrowicz Franciszek, Wielkie Chełmy, partyzant GP w oddziale „Młynki”, zginął w KL Stutthof.
131. Kłosiński Bernard, ur. 10.05.1915 r. Męcikał, robotnik, zginął w KL Stutthof.
132. Knitter Antoni Jan, ur. 13.06.1888 r. Kruszyn, rolnik, zginął w KL Stutthof.
133. Kobyliński Alfons, ur. 01.12.1915 r. Brusy, syn lekarza, zginął w KL Mauthausen.
134. Kozłowska Zofia, ur. 15.04.1927 r. z Konarzyn, na robotach przymusowych w Brusach, Łączniczka GP „Młynki” zmarła we IX 1944 r. w transporcie z KL Stutthof do KL Rawensbruck.
135. Kroplewski Paweł, ur. 31.03.1915 r. Męcikał, rolnik, osadzony w KL Sachsenhausen, zginął w listopadzie 1944 r.
136. Kruger Leon, ur. 1900 r. Chłopowy, stolarz, zmarł w KL Stutthof 25.01.1925 r.
137. Kryger Maksymilian, ur. 7.10.1900 r. Chłopowy, rolnik, zginął w czasie ewakuacji KL Stutthof 25.01.1945 r.
138. Kunda Feliks, ur. 07.03.1892 r. Młynek, rob. leśny, partyzant GP „Młynki”, zmarł w Asmusie wracając z KL Stutthof do domu 25.03.1945 r.
139. Landowski Tadeusz, ur. 24.10.1878 r. Główniczewice, rolnik, powrócił schorowany z KL Dachau, zmarł 03.05.1946 r.

140. Lange Konrad, ur. 01.02.1909 r. Brusy, przemysłowiec, aresztowany 17.04.1940 r. zginął w Mauthausen Gusen.
141. Wnuk Lipiński Jan, ur. 1890 r. Małe Glišno, rolnik zmarł 27.09.1944 r. w KL Stutthof.
142. Lowe Leon, ur. 16.02.1897 r. Brusy, pochodzenia żydowskiego, zginął 2.07.1942 r. w KL Stutthof.
143. Lubirńska Katarzyna, 80 lat Lubnia, sklepowa, aresztowana w styczniu 1944 r. zginęła podczas ewakuacji KL Stutthof.
144. Łącki Norbert, ur. 1923 r. Małe Chełmy, aresztowany za słuchanie radia, zginął w KL Stutthof w 1942 r.
145. Mechlin Józef, ur. 15.03.1902 r. Brusy, urzędnik pocztowy, zginął 3.11.1941 r. w Oświęcimiu.
146. Pałubicki Medard, ur. 10.08.1918 r. Brusy, za zbieranie informacji o zbrodniach zginął 10.03.1943 r. w KL Stutthof.
147. Piechowski Jan, ur. 07.03.1915 r. Główniczewice, rolnik, zginął 25.01.1942 w KL Stutthof.
148. Plata Alfons, Zalesie, syn Augustyna, zginął 17.03.1943 r. w KL Stutthof.
149. Plata Augustyn, Zalesie, zginął w KL Stutthof w 1943 r.
150. Priebe Stanisław /Władysław/, ur. 30.01.1891 r. Huta, rolnik, aresztowany 19.01.1944 r. i wysłany do KL Stutthof, zginął.
151. Rożek Antoni, ur. 23.05.1920 r. Żabno, uczeń, aresztowany 18.04.1940 r. KL Oranienburg, zginął 2.11.1940 r. w KL Mauthausen.
152. Rożek Józef, ur. 07.03.1885 r. Żabno, rolnik, KL Stutthof i KL Oranienburg, gdzie zginął 21.05.1940 r.
153. Stoltman Józef, ur. 12.06.1912 r. Zalesie, rolnik, zamordowany 04.06.1942 r. w KL Stutthof.
154. Szulc Alfons, ur. 06.04.1918 r. Czernica, młynarz, zamordowany 25.01.1945 r. w KL Stutthof.
155. Szyngwelski Bernard, Lubnia, robotnik rolny, KL Stutthof, utopiony w wannie.
156. Teca Leon, ur. 28.02.1912 r. Brusy, zginął 05.04.1942 r. w Buchenwaldzie.
157. Ulatowski Dionizy, ur. 09.10. 1923 r. Lubnia, uczeń, aresztowany za 2-krotną nieobecność w pracy, zginął 22.05.1944 r. w Mauthausen.
158. Wenda Józef, Brusy, prof. szkół średnich, ostatnio w Kwidzynie, zginął 16.10.1940 r. w KL Mauthausen.
159. Werra Franciszka, ur. 18.02.1916 r. Wielkie Chełmy, kucharka Dowersa, za współpracę z GP osadzona w KL Stutthof, zmarła w czasie ewakuacji obozu.
160. Werra Marianna, Wielkie Chełmy, za nie podanie miejsca ukrywania się syna osadzona w KL Stutthof gdzie zmarła.
161. Wojciechowski Franciszek, Czapiewice, zginął w KL Stutthof w 1943 r.
162. Wyrowiński Wacław, ur. 1906 r. Brusy, zginął w KL Mauthausen 03.05.1943 r.

Obozy pracy i roboty przymusowe.

163. Bińczyk Krystyna, ur. 29.05.1940 r. Młynek, córka Jana wywiezieni do Potulic, zmarła w 08.1944 r.
164. Borzyszkowska Helena, ur. 23.12.1943 r. Lendy, córka Alojzego, rolnika, wróciła schorowana z Potulic zmarła 10.07.1945 r.
165. Bratza Jan, ur. 01.01.1903 r. Kosobudy, robotnik, wcielony do TODT, nie wrócił. SG I Zg 141/48
166. Bruski Franciszek, ur. 1918 r. Czapiewice, zmarł w Potulicach.
167. Cysewska Krystyna, ur. 10.01.1940 r. Brusy wyb. Córka rolnika, zmarła w Smukale 26.06.1942 r.
168. Cysewski Tadeusz, ur. 10.11. 1938 r. Brusy wyb. Zmarł w Smukale 27.06.1942 r.
169. Czarnowski Bernard, ur. 192x Olszyny, syn rolnika, zmarł jesienią 1944 r. w Potulicach.
170. Czapiewski Franciszek, ur. 24.10. 1905 r. Broda, rolnik, w lutym 1945 r. zabrany do kopania okopów, zginął Osowa pod Oliwą. zmarł 11.11. 1944 r. w Triebedor.
171. Czapiewski Ignacy, ur. 31.07.1903 r. Małe Glišno, rolnik, wywieziony do kopania okopów koło

Elbląga, zginął podczas nalotu.

172. Czapiewski Zygmunt, ur. 23.09.1942 r. Lendy, syn Józefa, roboty przymusowe w Austrii zmarł 11.11. 1944 r. w Triebedor.
173. Dalmer Anna, ur. 25.10.1942 r. Kulinowo, córka Bernarda, zmarła 2.05.1944 r. w Spritsbruck. Akt zgonu, Leśno 25/44
174. Dalmer Franciszek, ur. 04.02. 1944 r. Kulinowo, s. rob. leśnego, wywieziony z rodziną do Hilfprechtshausen nie wrócił.
175. Gatz Walery, ur.01.08.189x r. Czapiewice niepełnosprawny, zginął w bunkrze w Potulicach.
176. Gierszewska Maria, ur. 1943 r. Małe Chełmy, córka Maksymiliana, pomimo zwolnienia z Potulic zmarła w sierpniu 1944 r.
177. Gierszewski Józef, ur. 1909 r. Małe Chełmy, rolnik, roboty przymusowe, zginął pod koniec 1944 r. przy kopaniu okopów pod Gdańskiem.
178. Głowczewska Maria, ur. 24.03.1942 r. c. Augusta, zmarła w Potulicach 10.11.1943 r.
179. Głowczewski Zygmunt, ur.02.08.1940 r. Peplin, syn rolnika Augusta, zmarł w Potulicach 29.04.1944 r.
180. Heron Henryk, ur. II 1943 r. Lendy, s. Otylii, zmarł w Potulicach 19.11. 1943 r.
181. Januszewska Wanda, ur. 1942 r. Czyczkowy Deloś, c. Władysławy, zmarła w Potulicach w 1944 r.
182. Kistowski Jan, ur. 1886 r. Polaszek, rob. Leśny, zmarł 10.02.1945 r. w Potulicach.
183. Kłosowski Piotr, ur. 29.06. 1885 r. Kosobudy, rolnik, za zaintonowanie „Jeszcze Polska nie zginęła” 21.04. 1944 r. przed wyjazdem do Potulic, osadzony w bunkrze, zm. 26.04.1944 r.
184. Kryzel Henryk, ur. 1901 r. Przymuszewo, wywieziony do Potulic został zastrzelony w 1944 r.
185. Kulesza Gertruda, ur. 31.12.1942 r. Czyczkowy wyb. c. rolnika, zmarła w Schelklingen 27.02.44 r.
186. Kulesza Józef , ur. 16.04.1935 r. Czyczkowy wyb., zmarł w Schelklingen 18.02.1944 r.
187. Lamczyk Halina, ur. 17.02.1940 r. Brusy wyb., c. rolnika Edmunda, zmarła 23.06.1942 r. w Smukale
188. Lamczyk Józef , ur. 13.03.1938 r. Brusy wyb., s. Edmunda, zmarł w Smukale 29.06. 1942 r.
189. Lamczyk Zofia, ur. 1911 r. Brusy wyb., wywieziony 12.05.1942 r. do Smukały zm. 9.11.1942 r.
190. Landowski Robert, ur. 24.10. 1878 r. Głowczewice, rolnik, wracając z Potulic zmarł 04.03.1945 r. w Lamku.
191. Leszczyńska Halina, ur. 22.09. 1943 r. Peplin, c. Bronisława, zmarła w Potulicach 27.11.1943 r.
192. Leszczyński Bronisław, ur. 03.08.1907 r. Peplin, wywiezieni do Potulic, zmarł 03.05.1944 r.
193. Leszczyński Franciszek, ur. 14.07 1940 r. Peplin, zmarł w Potulicach 13.11.1943 r.
194. Lipiński Józef, ur. 6.02.1944 r. Widno s. Jana zmarł w Potulicach w grudniu 1944 r.
195. Majkowski Wincenty, ur. 1909 r. Lamk, rolnik, zginął wywieziony na roboty w okolicy Gdańska.
196. Maliszewski Józef, ur. 1913 r. Czyczkowy, rolnik, zginął w Elblągu, gdzie został wywieziony w 1942 r.
197. Meger Władysław, ur. 1920 r. Głowczewice, roboty przymusowe w Jarcewie, zastrzelony 1.11.1940 r.
198. Miszewski Franciszek, ur. 15.02.1903 r. Broda, w lutym 1945 r. zabrany do kopania okopów w Osowa, zginął.
199. Orłowska Marta, ur. 1923 r. Przymuszewo, roboty przymusowe w Austrii, zmarła w 1944 r.
200. Orłowska Bronisława, ur. 1943 r. Rolbik, c. Dominika wywieziona do Potulic, zmarła w 1944 r.
201. Orłowska Bronisława, ur. 1944 r Rolbik, c. Bronisława, zmarła w 1944 r.
202. Orłowski Bronisław, ur. 1944 r. Rolbik, c. Bronisława, zmarł w 1944 r.
203. Ossowski Zygmunt, ur. 1944 r. Antoniewo, ur. w Potulicach, zmarł po trzech miesiącach.

204. Pestka Marta, ur. 1938 r. Brusy Jaglie, c. Stefana rolnika, zmarła w Potulicach 30.06. 1942 r.
205. Piekarska Julianna, ur. 09.02.1911 r. Kosobudy, zginęła w Potulicach w bunkrze 04.10.1944 r.
206. Pokrzywiński, Andrzej ur. 22.11.1905 r. Brusy, krawiec,
zmarł na robotach w Łęgnowie 10.03.1942 r.
207. Pryba Jadwiga, ur. 18.04.1941 r. Kosobudy, zmarła 15.02. 1944 r. w Potulicach.
208. Pryba Józef, ur. 18.02.1943 r. Kosobudy, zmarł 08.01.1944 r. w Potulicach.
209. Pryba Kinga, ur. 27.08.1938 r. Kosobudy, zmarła 12.03.1944 r. w Potulicach.
210. Raca Józef, ur. 1912 r. Lubnia, wywieziony na roboty przymusowe zginął.
211. Rolbiecki Alfons, 20 lat Główniczewice, upośledzony zmarł w bunkrze w Potulicach.
212. Rolbiecki Andrzej, 15 lat Główniczewice, upośledzony zmarł w bunkrze w Potulicach.
213. Rolbiecki Gerard, 17 lat Główniczewice, upośledzony zmarł w bunkrze w Potulicach.
214. Sikorski Maksymilian, ur. 20.10.1911 r. Kosobudy, zmarł 25.10. 1943 r. na robotach.
215. Sikorski Mirosław, ur. 10.12. 1944 r. Windorp, zmarł w Potulicach po urodzeniu 27.12.1944 r.
216. Szczepańska Jadwiga, ur. 05.07.1941 r. Czarnowo, wywiezieni we wrześniu 1943 r. do Potulic wkrótce zmarła.
217. Szczepańska Małgorzata, ur. 29.11.1942 r. Czarnowo, wywiezieni do Potulic wkrótce po przyjeździe zmarła.
218. Szczepański Antoni, ur. 01.12.1915 r. Zalesie, rolnik, jeniec, pracował w Oldenburgu zmarł 27.08. 1943 r.
219. Skiba Józef, ur. 17.06.1908 r. Brusy, zginął na robotach przymusowych w Gdańsku.
220. Szulc Ludwik, ur. 08.08.1883 r. Czernica, młynarz, zmarł podczas ewakuacji obozu w Potulicach.
221. Turzyńska Rozalia, Kosobudy, wywieziona z mężem, zmarła w Potulicach.
222. Wałdoch Franciszek, ur. 192x r. Czapiewice, upośledzony, wywieziony w 1943 r. do Potulic zginął w bunkrze.
223. Wojciechowska Katarzyna, ur. 12.02.1909 r. Czapiewice, aresztowana w styczniu 1944 r, zmarła na robotach przymusowych.
224. Włodarczyk Marian, ur. 8.12.1934 r. Skoszewo. syn Franciszka, zmarł w Potulicach. Źródło: Dzieje Somin. Wiktor Schroedder str 535.
225. Zabrocki Antoni, ur. 1926 r. Dąbrówka, roboty przymusowe, zginął podczas nalotu przy kopaniu okopów koło Elbląga.
226. Zblewski Jan, ur. 28.06.1923 r. Parzyn, robotnik, wywieziony do Potulic, pracował w fabryce samolotów w Pile, zginął podczas ewakuacji do Muster

Ofiary z lat 1940 - 1945.

227. Bunikowski Wacław Władysław, ur. 03.11.1905 r. Chłopowy, rzeźnik, zastrzelony przez Jagdkommando 20.12.1944 r.
228. Borzyskowska Gertruda, żona SG Morozika zamordowana pomiędzy 15 a 25 marca 1944 r przez SS w pobliżu osiedla Ameryka (naprzeciw Zielonego Pałacu).
229. Buza Józef, ur. 21.02.1909 r. Zalesie, za rozpowszechnianie ulotek zginął w 08.1941 r. w więzieniu w Koronowie.
230. Ciemińska Marta, ur. 19.01.1885 r. Kosobudy, zginęła 1.03.1945 r. w czasie walk frontowych.
231. Ciemiński Józef , ur. 31.08.1875 r. Olszyny, rolnik, ar. 20.11.1944 r. i zamordowany.
232. Dykert Józef , Męcikał, chory umysłowo, zginął w niewyjaśnionych okolicznościach.
233. Erdmańczyk Franciszka, ur. 27.12. 1894 r. Leśno, za pomoc partyzantom zastrzelona 5.12.1944 r. w Kosobudach.
234. Elzanowski Henryk, ur. 1923 r. Leśno, s. rybaka, zginął w pierwszym dniu powstania Warszawskiego.

235. Frymark Dominika, ur. 02.03.1869 r. Leśno, zastrzelona za pomoc partyzantom w Kosobudach 5.12. 1944 r.
236. Frymark Józef, ur. 12.01.1870 r. Leśno, rolnik, zastrzelony za pomoc partyzantom w Kosobudach 05.12.1944 r.
237. Fluster Franciszek, ur. 16.11.1899 r. Brusy, elektromechanik, aresztowany 9.12.1939 r. umysłowo chory, zginął 17.09.1941 r. na Iglach.
238. Gierszewski Bolesław, Babi Łata, ukrywał się w okolicy Lipnicy, gdzie siostra Franciszka Prądzińska donosiła partyzantom żywność, aresztowany w 1944 r. nie wskazał partyzantów w Chlewiskach.
239. Głowczewski Bolesław, Kruszyn, ukrywał się u Knittra, zginął podczas oblawy w Kruszynie.
240. Gottfeld, Brusy, pochodzenia żydowskiego, zamordowany w Dziemianach.
241. Grochowski Józef, ur. 1899 r. Głowczewice wyb., rolnik, aresztowany we wrześniu 1942 r. zginął 11.1944 r. w Wąbrzeźnie.
242. Januszewski Józef, ur.10.01.1872 r. Męcikał, rolnik, zginął 02.03.1945 r. zastrzelony przez snajpera niemieckiego zza rzeki.
243. Jażdżewski Józef , ur. 9.10.1910 r. Czyczkowy, zginął w niewyjaśnionych okolicznościach 1.01. 1943 r. w Drzewiczu.
244. Jażdżewski Norbert, ur. 1919 r. Czyczkowy, aresztowany 11.12.1944 r. i zamordowany 21.12. 1944 r. w Wielu przez Jagdkommando.
245. Kamiński Walenty, ur. 14.11.1896 r. Spierwa, leśniczy pomimo zwolnienia z więzienia zmarł 20.03.1944 r.
246. Karnowski Kazimierz, ur 1909 r. Kosobudy aresztowany w 08.1942 r., zastrzelony w Królewcu w 11.44 r.
247. Karasiewicz Jan, Dąbrowa /Huta/ rob. leśny, za nielegalny ubój, zmarł w Koronowie w więzieniu
248. Kryzel Erna, Przymuszewo, upośledzona, zabrana przez „czarną budę” w 1943 r.
249. Kulesza Leonard, ur. 08.04.1921 r. Czarniż, rolnik, ukrywał się schwyty w 06.1944 r. i osadzony w więzieniu w Starogardzie i zamordowany.
250. Kiedrowicz Róża, ur. 1886 r. Brusy, zginęła w lutym 1945 r. w okolicy Brus.
251. Kmiecik Stanisław, ur. 24.06. 1914 r. Czyczkowy podoficer WP, uciekł z KL Stutthof, ukrywał się w Czyczkowach, zamordowany podczas oblawy 31.12. 1943 r.
252. Laska Jan, ur.12.12.1908 r. Kosobudy, mistrz kowalski, bezzasadnie oskarżony o udział w „krwawej niedzieli” zamordowany w Królewcu.
253. Leda Eufenia, Czyczkowy wyb., zabrana w 1945 r. na roboty nie wróciła.
254. Lewiński Jan, ur. 12.02.1913 r. Kosobudy, kowal, zamordowany w 1945 r. we Frankfurcie nad Menem.
255. Molski Józef, ur. 1941 r. Leśno, s. rolnika, w czasie przechodzenia frontu żołnierz niemiecki wrzucił do schronu w Czarniżu granat, zmarł.
256. Nałęcz /siostra leśniczego/, Olszyny nauczycielka w szkole specjalnej w Wejherowie, zabrała ją „czarna buda” po aresztowaniu leśniczego.
257. Napiątek Klemens, ur. 20.11.1910 r. Brusy, krawiec, aresztowany 10.11.1944 r. i zamordowany Kurcze k/Czerska.
258. Narloch Wiktor, Wielkie Chelmy, uczeń, aresztowany w styczniu 1945 r. zginął pod Chojnicami.
259. Osowski Teofil, ur. 9.01.1877 r. Kosobudy, rolnik aresztowany 31.05.1943 r.
260. Kopp Ostrowski Leon, ur. 23.07.1923 r. Kruszyn /Głuche/, po wyzwoleniu Pomorza ze wsch. Polsk ruszył do domu, ale nie dotarł.
261. Orzech Władysław, Kosobudy, zginął na przełomie 1943/44 r.
262. Orzłowski Franciszek, ur. 09.03.1927 r. Windorp, zginął 05.01 1944 r.

263. Pałubicki Stefan, ur. 1913 r. Brusy Jaglie, ukrywał się w Mielnie, aresztowany ,zginął.
264. Pestka Antoni, ur. 1910 r. Męcikał, pobity przez policjantów, tak ,że już nie wstał z łóżka.
265. Pestka Józef, ur. 27.01.1917 r. Zalesie, rolnik za ucieczkę z Todt skazany na śmierć 14.07.1943 r
266. Pestka Ksaweria, ur.17.10. 1886 r. Męcikał, zginęła 28.02.1945 r. w czasie walk frontowych.
267. Piechowski Jan, ur. 14.06.1866 r. Główniczewice, rolnik, zginął w czasie walk 12.03. 1945 r. w Pszczółkach.
268. Pryba Jan, ur. 27.01. 1900 r. Kinice, listonosz, zginął 09.04.1945 r. w Halle /Niemcy/
269. Przewoski Leonard, ur. 24.05.1881 r. Brusy, aptekarz, ar. 10.06. 1943 r. zginął w Inowrocławiu.
270. Puczek, Brusy, policjant, zginął prawdopodobnie w GG.
271. Ryduchowski Marceli, ur. 16.01.1909 r. Antoniewo, rolnik, partyzant GP, podczas ucieczki przed pogonią 13. 01.1943 r. po przemarznięciu zmarł.
272. Skwierawski Józef, ur. 14.04.1915 r. Brusy, murarz, ar. za konspirację zginął 12.03.1940 r. w więzieniu w Gdańsku.
273. Rogalla Bernard, ur. 1920 r. Orlik, s. rolnika wcielony do Todt, zginął w 1944r. między Siedlcami a Białą Podlaską.
274. Rolbiecki Franciszek, ur. 190x r. Główniczewice, zginął 4.03. 1945 r. na Kłocu obserwując walki na Orliku.
275. Sikorski Leon, ur. 16.12. 1925 r. Huta, uczeń, aresztowany 24.04.1944 r. za przynależność do Szarych Szeregów w Chojnicach, zamordowany pod Starogardem 15.05.1944 r.
276. Szelbarkowska Paulina, ur. 1880 r. Lubnia zginęła 22.02.1945 r. w czasie walk.
277. Szyca Władysław, ur. 4.05.1892 r. Brusy, zamordowany 22.02.1945 r. przez Jagdkommando pod Zalesiem.
278. Stoltman Julianna, ur. 09.05. 1911 r. Czarniż, nerwowo chora, umieszczona w Kocborowie do końca maja 1944 r.
279. Jutrzenka Trzebiatowski Remigiusz, ur. 05.10.1901 r. Peplin, upośledzony, zamordowany w 06.1940 r.
280. Wardyn Feliks, ur. 30.10.1893 r. Kosobudy, rolnik, aresztowany 3.11. 1944 r. przez gestapo i rozstrzelany k/Czerska.
281. Warsiński Michał, ur. 23.09.1913 r. Czarniż, kolejarz, ukrywał się w lesie, zastrzelony przez Jagdkommando podczas oblavy 17.02.1945 r.
282. Wawrzeniec Leokadia, ur. 2.11.1903 Brusy, zginął 11. 08.1944 r podczas walk frontowych.
283. Weltrowski Leon, ur. 6.11.1907 r. Olszyny, robotnik, aresztowany 20.01.1943 r. i zamordowany.
284. Wenda Franciszek, ur. 1908 r. Brusy, zginął czasie nalotu w 1945 w Wurzburgu.
285. Wenta Franciszek, ur. 5.04.1912 r. Małe Chełmy, zginął w lutym 1945 r.
286. Wenta Stefan, ur. 1916 r. Małe Chełmy, kleryk aresztowany w 1942 r. zginął w okolicy Tucholi.
287. Wieczorkowski Bronisław, ur. 27.08.1910 r. Kosobudy, pracownik poczty, zginął w 1944 r. koło Warszawy.
288. Wielewska Franciszka, ur. 14.09.1895 r. Brusy, zginęła przez spadający samolot 2.01.1945 r. w Brusach.
289. Wojciechowski Władysław, ur. 8.10.1915 r. Czapiewice, szewc, aresztowany 23.10.1944 r. przez SS w Czersku i zamordowany.
290. Wróblewski Edmund, syn Władysława, Brusy, kaleka po wypadku, zabrany przez „czarną budę”.
291. Zabrocki Jan, ur. 06.01.1915 r. Brusy, rolnik, ukrywał się, 1.01.1945 r. aresztowany przez policjanta i odstawiony do Wiela przez Jagdkommando i rozstrzelany 3.01.1945 r. w okolicy Wiela.

Partyzanci

292. Bińczyk Jan „Zagłoba”, ur. 26.12.1900 r. Młynek, leśniczy, komendant powiatowy Gryfa Pomorskiego, zmarł 20.05.1943 r. na gestapo.
293. Borzyszkowski Jan, Drzewicz, robotnik leśny, partyzant GP „Młynki”, zginął w 1944 r. w niewyjaśnionych okolicznościach.
294. Byczkowski Wiktor, ur. 22.05.1909 r. Kinice, dezertier, GP „Młynki”, zginął 14.01.1945 r. w Czarniżu.
295. Dorawa Józef, GP ps. Żołnierz „OS nr 3”, zginął 21.03.1944 r. w czasie okrażenia Zielonego Pałacu przy Męcikale.
296. Drobiński Józef, Czyczkowy, rolnik, GP: Młynki”, zginął w 1944 r. ciężko ranny pod Kaszubą
297. Drobiński Maksymilian, ur. 01.07.1913 r. Czyczkowy, murarz, GP „Młynki”, ujęty, zginął 25.07.1944 r.
298. Hapka Maksymilian, ur. 16.04. 1911 r. Nowa Osusznica, młynarz w Kaszubie, a potem w Młynku /Broda/, współpracował z ruchem oporu, zginął w Młynku 17.03.1944 r.
299. Gierszewski Stefan „Wrzos” Prądzona, rolnik z oddziału „Młynki”, zginął w potyczce z policją w 1943 r.
300. Gierszewski Edmund, Gdynia, partyzant GP gr. E. Cysewskiego zginął 5.06. 1944 r. w oddz. 101 w nadleśnictwie Gieldon.
301. Kaszubowski Ambroży Feliks, ur. 9.11.1909 r. Brusy, partyzant GP „Młynki”, zginął w 11.1944 r. nad jeziorem Skąpe w niewyjaśnionych okolicznościach.
302. Klinkosz Edmund, Gdynia, part. GP grupa E. Cysewskiego zginął 05.06. 1944 r. w oddz. 101.
303. Kosikowski Józef, ur. 01.01.1909 r. Kosobudy ,part. GP „Młynki” zginął 3.03.1945 r. nad jeziorem Skąpe.
304. Kosobucki Bernard, ur. 14.01.1920 r. Czyczkowy, zdun, GP „Młynki”, zginął w lutym 1943 r. na jeziorze Duże Głuche.
305. Kroplewski Edmund, ur. 24.10.1921 r. Męcikał, part. GP ps. Ben grupa Grabosza, zginął 21.03.1944 r.
306. Lessman Franciszek, ur. 22.02.1922 r. Nowy Dwór, rolnik, partyzant GP ps. Franek z OS nr 3, zginął 22.03.1944 r. przy Zielonym Pałacu.
307. Łukasiewicz Zbigniew, ur. 28.04.1924 r. Brusy, part. GP w gr. „Ludwika”, ranny pod Popówką, zmarł w więzieniu w Gdańsku 04.08.1944 r.
308. Mankiewicz Marian, ur. 13.07.1913 r. Czapiewice, rob. part. GP gr. E. Cysewskiego zginął 14.01.1945 r. w okolicy Czarniża.
309. Matyszewski Józef, Asmus, part. GP „Młynki”, zginął w 1944 r. niewyjaśnionych okolicznościach.
310. Miętki Józef, ur. 20.11.1902 r. Kinice, Partyzant GP, ranny pod Czarniżem 14.01.1945 r. zamordowany w Wielu.
311. Morozik Józef, ur. 27.06. 1907 r. Antoniewo, strażnik graniczny, part GP ps. Zuch gr. Grabosza, zginął 22.03.1944 r. przy Zielonym Pałacu.
312. Pokój Feliks, Czapiewice, part.GP w grupie Jana Pokoja, ciężko ranny w Przymuszewie, ujęty zmarł w Leśnie.
313. Przytarski Stanisław mgr, ur. 28.05.1915 r. Pałubino, członek Kom. Pow. GP ps. Filos zginął 22.03.1944 r. przy Zielonym Pałacu.
314. Szuttenberg Leon, Aleksander „Fryzjer” ur. 26.02. 1917 r. Kościerzyna, part. W gr. Grabosza zginął 22.03.1944 r. przy Zielonym Pałacu.

- 315. Wałdoch Jan, ur. 24.10.1924 r. Kłodawa, part. w gr. E. Cysewskiego, ranny pod Czarnizem 14.01. 1945 r., zamordowany w Wielu 19.01.1945 r.
- 316. Wałdoch Józef, ur. 24.10.1911 r. Kłodawa, part. GP gr. E. Cysewskiego, otoczeni pod Czarnizem 14.01.1945 r., zamordowany przez Jagdkommando w Wielu 19.01.1945 r.
- 317. Wirkus Wojciech „Jasiek”, ur. 17.12.1917 r. w Kłęcznie ze Skoszewa, part GP w gr. Grabosza, zamordowany 22.03.1945 r. przy Zielonym Pałacu.
- 318. Wozniński Alfons, Lutom, part. GP w grupie E. Cysewskiego, zginął 06.05.1944 r. w oddz 101.
- 319. Zblewski Józef, ur. 21.11.1909 r. Kosobudy, part. GP po donosie niemieckiego leśnika ginie wraz z grupą przebywającą w oddziale 101 n-ctwa Giedon 5.06.1944 r.

Wcieleni do Wehrmachtu

- 320. Baatz Albert Emil, ur. 07.08.1908 r. Brusy, zginął na froncie wschodnim 13.07.42 r w okolicy Woroneża.
- 321. Bielawski Zygmunt, Brusy, s. krawca zginął na froncie wschodnim w 1945 r. w niewoli.
- 322. Bloch Józef, ur. 13.03.1924 r. Małe Gliśno, wcielony z robót, zginął 19.06.1944 r.
- 323. Bluma Leon, ur. 1926 r. Męcikał, syn listonosza, zginął na froncie wschodnim.
- 324. Braca Franciszek, ur. 1917 r. Kosobudy, wracając po wojnie zmarł w drodze.
- 325. Braca Marian, ur. 28.12.1921 r. Kosobudy, wcielony zginął w 1944 r.
- 326. Bruski Stefan, s. Franciszka Lubnia, wcielony nie wrócił z Jugosławii.
- 327. Buclaw Ignacy, ur.31.07.1912 r. Kosobudy, zginął 13.01.1945 r we Francji, pochowany Andyle
- 328. Chełmowski, Alojzy Czapiewice, wcielony, ostatnia wiadomość Boże Narodzenie 1944 r.
- 329. Chrapkowski Bernard, ur. 20.01.1923 r. Brusy wyb. Zginął w Czechach w 1944 r.
- 330. Chrapkowski Edmund, ur. 1922 r. Żabno, rob. Zginął na froncie południowym.
- 331. Cysewski Antoni, ur. 1912 r. Kosobudy, rob. wcielony do Wehrmachtu nie wrócił.
- 332. Cysewski Marceli, ur.1897 r. Brusy Gacnik, na froncie wschodnim, zmarł 04.08.1945 r. w niewoli
- 333. Cysewski Władysław, ur. 1924 r. Kosobudy, rolnik, zginął w Palzen /Niemcy/ na froncie wsch.
- 334. Czapiewski Antoni, ur. 1922 r. Leśno wyb. Zginął w Belgii w 1944 r.
- 335. Czapiewski Franciszek, ur. 4.05.1902 r. Kosobudy, murarz, wcielony w 10.1944 r. zginął w Vermont Nord Baj w okolicach Szczecina w 1945 r.
- 336. Czapiewski Leon, ur. 22.10.1920 r. Kosobudy, wcielony w 1942 r. zginął 22.10.1943 r. pod Aszuszunka, zmuszony cofnąć się po pozostawiony ckm.
- 337. Czarnowski Alojzy, Olszyny, robotnik leśny, wcielony, zginął w Norwegii.
- 338. Czarnowski Piotr, ur. 1924 r. Kosobudy wyb., rolnik, wcielony zginął na froncie wsch. w 1943 r.
- 339. Drobiński Bernard, ur. 20.08. 1902 r. Czyczkowy, wcielony w 1943 r. zginął na froncie wsch.
- 340. Drobiński Konrad, ur.01.08. 1919 r. Czyczkowy, wcielony w 1943 r. na front wsch. Nie wrócił
- 341. Drobiński Wacław, Brusy, syn robotnika, Wcielony zginął.
- 342. Drobiński Władysław, Brusy syn rob. wcielony nie wrócił.
- 343. Dykert Kazimierz, ur. 1920 r. Męcikał, osadzony w Stutthofie podpisał listę, wysłany na front zginął.
- 344. Dykert Wacław, ur. 192x r. Lubnia, rolnik, wstąpił do Wehrmachtu, zginął na froncie wsch.
- 345. Ferlin Bernard, ur. 27.07.1924 r. Czernica, robotnik leśny, wcielony zginął na froncie wsch.
- 346. Gierszewski Jan, ur. 1918 r. Męcikał, zginął na froncie wschodnim w 1945 r.
- 347. Gierszewski Leonard, ur. 14.11.1913 r. Czarniz, wcielony zginął pod Stalingradem.

348. Gromowski Władysław, ur. 24.06.1906 r. Kosobudy, krawiec, zginął na froncie wsch.
349. Hamerski Henryk, ur. 25.07.1925 r. Brusy, wcielony zginął w Jugosławii.
350. Hoppe Jerzy, ur. 24.08.1926 r. Brusy, wcielony, zginął 18.01.1945 r w okolicy Grudziądza.
351. Janta Augustyn, s. Gracjana Skoszewo, robotnik, w czasie urlopu przekazał karabin partyzantom, zastrzelony na dworcu w Chojnicach.
352. Januszewski Marcei, ur. 7.02.1920 r. zginął 31.12.1944 r. w Holandii.
353. Jażdżewski Alojzy, ur. 29.12.1921 r. Brusy, wcielony zginął.
354. Kamiński Tadeusz, ur. 30.10.1897 r. Brusy wyb., wcielony zginął pod Berlinem.
355. Kamiński Walenty, ur. 01.12.1924 r. Spierwa, wcielony zginął 31.12.1924 r. na Węgrzech.
356. Karnowski Paweł, Brusy wyb., wcielony zginął.
357. Kiedrowicz Wacław, ur. 24.06.1909 r. Czyckowy, cieśla, wcielony zginął w Zaporozu na Ukrainie.
358. Kiedrowicz Wacław, ur. 20.03.1920 r. Czyckowy, murarz, wcielony zginął.
359. Kiedrowski Jan, ur. 1923 r. Brusy, syn restauratora, wcielony zginął.
360. Kiedrowski Stanisław, 18 lat Męcikał, syn droźnika, wcielony w 1944 r. zginął w Berlinie.
361. Kiersk Jan, ur. 20.05.1923 r. Żabno, wcielony, zginął na froncie pld.
362. Kłoska Franciszek, ur. 11.11.1909 r. Małe Gliśno, wcielony zginął na froncie w Dreźnie.
363. Kłoskowski Witold, ur. 1926 r. Lubnia, wcielony w 1943 r. zginął pod Kurskiem latem 1943 r.
364. Kobierowski Klemens Ignacy, ur. 01.02.1922 r. Małe Gliśno, wcielony zginął w Jugosławii.
365. Kolczyk Marcei, ur. 192x r. Leśno wyb., ranny nie dopuszczał do gojenia, skierowany do kampanii karnej zginął na froncie wsch.
366. Krzoska Franciszek, ur. 24.06.1926 r. Zalesie, na froncie wschodnim dostał się do niewoli, zmarł 10.11.1944 r. w transporcie na wschód.
367. Kulesza Franciszek, Czyckowy, wcielony zachorował na gruźlicę, zmarł po powrocie.
368. Kulesza Jan, ur. 1922 r. Brusy, zginął przy wsiadaniu do samochodu w Czechach w 05.1944 r.
369. Kulesza Jan, ur. 1923 r. Gacnik, wcielony zginął, pochowany w Anglii.
370. Kunda Jan ur. 6.02.1921 r. Czapiewice, wcielony zginął.
371. Lemańczyk Jan, ur. 1925 r. Wielkie Chelmy, robotnik rolny, zginął w 1945 r.
372. Lenz Paweł, ur. 14.02.1910 r. Brusy, urzędnik samorządowy, zginął 16.02.1943 r w okolicy Belize.
373. Lepak Bernard, Orlik, wcielony zginął.
374. Lepak Marcei, ur. 1925 r. Kosobudy wyb, rolnik, zginął w 1944 w Holandii.
375. Lepak Marcin, ur. 08.03.1908 r. Kosobudy, zginął pod Monte Cassino.
376. Lewiński Jakub, ur. 25.04. 1907 r. Czarnowo, rolnik, ranny pod Pszczyną, zastrzelony przez Sowietów po przejściu frontu w styczniu 1945 r.
377. Lewiński Ignacy, ur. 04.01.1911 r. Kosobudy, wcielony nie wrócił z Rosji.
378. Lewiński Jan, brat Ignacego, Kosobudy, wcielony nie wrócił.
379. Lipiński Albert, ur. 1904 r. Skoszewo, s. rybaka, rzeźnik, wcielony zginął na froncie wsch.
380. Łangowski Bernard, ur. 07.09.1925 r. Kosobudy, robotnik, zginął w 1944 r. w Holandii.
381. Łangowski Bronisław, ur. 1917 r. Rudziny, wcielony, ostatnia wiadomość ze szpitala w Bartoszychach w 1944 r.
382. Łącki Franciszek, ur. 1923 r. Kosobudy, wcielony do Wehrmachtu, nie wrócił.
383. Matyszewski Stefan ur. 22.07.1901 r Widno, robotnik leśny, zginął pod Consolice /płn Włochy/.
384. Megger Teodor, ur. 20.04.1917 r. Brusy, robotnik, zginął na froncie wsch.
385. Milanowski Edmund, Lubnia, wcielony zginął.

386. Miszewski Franciszek, ur. 02.04.1925 r. Kosobudy, wcielony w 1944 r. zginął na Śląsku w 1945 r.
387. Możuch Marian, Męcikał, robotnik, wcielony zginął.
388. Mysza Antoni, ur. 15.01.1910 r. Wielkie Chełmy, rzemieślnik, zginął w X 1943 r. nad Dnieprem.
389. Mysza Wojciech, Zalesie, kolejarz, wcielony zginął.
390. Napiątek Maksymilian, ranny przebywał w Hamburgu, a potem zginął na froncie wsch.
391. Narloch Stefan, ur. 1927 r. Brusy, zginął pod koniec wojny na Mazurach.
392. Nowicki Antoni, ur. 25.12. 1911 r. Zalesie, poległ pod Warnach 25.12. 1944 r.
393. Nyca Alfons, ur. 1924 r. Brusy, wcielony nie wrócił.
394. Ochybowski Alfons, Czyczkowy, robotnik, wcielony zginął na froncie wsch.
395. Orlikowski Alfons, ur. 24.09.1921 r. Brusy, wcielony w 1943 r. zginął na froncie wsch.
396. Orłowski Marceji, ur. 08.04.1921 r. Wielkie Chełmy, wcielony zginął 13.12.1944 r. we Francji.
397. Orzech Franciszek, ur. 09.01.1920 r. Kosobudy wcielony zginął pod Monte Cassino w 02.1944 r.
398. Osowski Edmund, ur. 1926 r. Żabno, syn rolnika, wcielony, ranny zginął.
399. Osowski Piotr, ur. 15.02.1908 r. Kosobudy robotnik, ranny z Solca wywieziony do Niemiec, zginął
400. Ossowski Waław, ur. 1927 r. Czarniż s. rolnika, wcielony zginął.
401. Kopp Ostrowski Bernard, ur. 19.05.1926 r. Orlik, wcielony w 01.1944 r zginął na froncie wsch.
402. Pański Józef, ur. 07.07.1923 r. Brusy, zginął na froncie wsch.
403. Pestka Waław, 18 lat Męcikał, syn rolnika, wcielony w 1944 r. zmarł na Uralu.
404. Piekarski Bronisław, ur. 191x r. Małe Chełmy, zginął na froncie wsch.
405. Piepiorka Władysław Brusy, kołodziej, w czasie walki rzucił karabin i szedł do Anglików, zginął 2.10.1944 r. w Belgii.
406. Pokrzywnicki Bolesław, 191x r. Czyczkowy, rolnik, zginął pod Monte Cassino.
407. Przewoski Paweł, Parzyn Młyn, wcielony zginął.
408. Przewoski Stefan, ur 1926 r. Brusy, ostatnia wiadomość z Budapesztu z końca 12.1944 r.
409. Przytarski Jan, ur. 1924 r. Dąbrówka, rolnik, zginął na terenie Niemiec.
410. Przytarski Jan, ur. 15.10 1899 r. Małe Cłiśno, robotnik rolny, zginął 26.03.1945 r. na terenie Niemiec, pochowany Gross Rohrheim.
411. Rea Jan, ur. 29.04. 1907 r. Męcikał, stolarz, wcielony w 11.1944 r. zginął w 1945 r. pod Choszcznem.
412. Rekowski Stefan, ur. 20.12.1909 r. Piecki zam. Parzyn, robotnik leśny, zginął w Młodasko /poznzańskie/ między 21.01 a 28.02.1945 r.
413. Wantoch Rekowski Franciszek, ur. 4.12.1905 r. Brusy, poległ w Wehrmachcie 19.07.1944 w Grecji
414. Rożek Waław, ur. 06.10.1926 r. Zalesie, wcielony w 08.1944 r. ranny zginął w czasie bombardowania w szpitalu w Królewcu w styczniu 1945 r.
415. Rudnik Franciszek, Tomasz ur. 18.09.1922 r. Leśno, wcielony zginął we Włoszech w 1944 r.
416. Schroeder Bronisław, ur. 03.05.1907 r. Kinice, zginął 15.06.1944 r. we Francji.
417. Sikorski Józef, Brusy, preparator, wcielony do Wehrmachtu, dostał się do niewoli na Śląsku, zmarł w niewoli na Uralu.
418. Singer Leon, ur. 1918 r. Brusy, zginął pod Królewcem.
419. Singer Stefan, Wielkie Chełmy, wcielony zginął.
420. Skwierawski Leon, ur.25.05.1924 r. Leśno, wcielony, schorowany zmarł po powrocie 31.12 1945 r.

421. Smentek Franciszek, ur.20.01.1906 r. Brusy, zginął 03.09.1944 r. w okolicy Hasebrock.
422. Sołtysik Waław, ur. 1907 r. Czarniż, kolejarz, wcielony zginął.
423. Stanke Antoni, ur. 16.06.1905 r. Kaszuba, wcielony zginął 12.08.1943 r. w Luneburg.
424. Stanke Marian Walenty, ur.27.02. 1901 r. Brusy, listonosz, zginął w Czechach na peronie Neuendorf, zastrzelony przez Rosjan za posiadanie odznaczenia od generała Roy.
425. Stoltman Bronisław, ur. 27.06. 1926 r. Widno, robotnik leśny, zginął w 1945 r. na Wale Pomorskim
426. Szopiński Ewaryst, ur. 26.10.1923 r. Kosobudy, zginął w 1943 r. na froncie wsch.
427. Szopiński Leon, ur.1906 r. Brusy, wcielony, zginął na froncie wsch.
428. Szreder Bronisław, ur. 191x r. Czarniż, zginął w 1944 r. w Niemczech.
429. Sztormann Franciszek, ur. 1922 r. Wielkie Chełmy, robotnik rolny, zginął w 1944 r. na froncie wsch.
430. Szultka Franciszek, ur.1919 r. Rolbik, ranny zmarł w szpitalu w Hamburgu w 07.1945 r.
431. Tetza Jan, ur. 25.08.1912 r. Rolbik, wcielony w 11.1943 r. zginął w 1945 r.
432. Trapp Bernard, ur. 17.11.1911 r. Płesno, wcielony zginął 06.12.1944 r. w Imali.
433. Trzciński Alfons, Rudziny, syn rolnika, wcielony zginął.
434. Zmuda Trzebiatowski Alojzy, ur. 1911 r. Kosobudy, wcielony zginął w Jugosławii.
435. Zmuda Trzebiatowski Edmund, ur. 1915 r. Wysoka Zaborska, wcielony, zginął w 1944 r. na terenie Francji.
436. Turzyński Alfons, ur.05.1924 r. Brusy, rolnik, wcielony 08.1944 r. zginął 8.12.1944 r. w Budapeszcie.
437. Turzyński Franciszek, ur. 1912 r. Małe Glišno, rolnik, zginął na froncie wschodnim.
438. Tuszyński Stefan, ur. 19.03. 1922 r. Męcikał, rob. zginął w Norwegii.
439. Tylicki Władysław, Rudziny, wcielony zginął.
440. Wałaszowski Kazimierz, ur. 04.04. 1920 r. Męcikał z KL Stutthof wstąpił do Waffen SS, zginął na Węgrzech w 1944 r.
441. Wałdoch Edmund, ur. 23.10.1913 r. Czarniż, wcielony, zginął na froncie wsch.
442. Wałdoch Jan, Kosobudy, wcielony, zginął na terenie Niemiec.
443. Wałdoch Waław, ur. 1925 r. Kosobudy, ranny na Mazurach, przewieziony do Lineburga zmarł.
444. Weltrowski Jan, ur. 25.06. 1903 r. Broda, wcielony, zginął w 1945 r.
445. Wielewski Marceji, ur. 1927 r. Orlik, wcielony zginął.
446. Wyrowiński Józef, ur.26.09. 1926 r. Brusy, wcielony w 1943 r. zginął w styczniu 1945 r pod Gnieznem.
447. Wysocki Józef, ur.04.09. 1909 r. Lešno, robotnik, zginął w Holandii nad Mozą 13.02.1944 r.
448. Wysocki Józef Jakub, ur. 21.11.1893 r. Brusy, wcielony na Śląsku dostał się do niewoli zmarł za Uralem.
449. Zygmanski Bronisław, ur. 191x r. Czapiewice, kowal, zginął w 1943 pod Monte Cassino.
450. Żychski Hilary, ur. 1925 r. Małe Glišno, zginął w 1945 r w okolicy Berlina.
451. Żychski Zygmunt, ur. 19.11.1927 r. Żabno, wcielony w 1944 r. zginął w okolicy Berlina Ofiary porzuconego sprzętu wojskowego.
452. Baunert Henryk, ur. 11.12. 1939 r. Brusy wyb., zginął 25.07.1945 r. przy zabawie porzuconym granatem.
453. Bluma Stanisław, ur. 02.12. 1929 r. Męcikał, zginął 05.03.1945 r. po najechaniu furmanką na minę.

454. Bruski Hubert, ur. 12.10. 1935 r. Lubnia, zginął 23.01.1945 r. w Zalesiu przy szkole, gdzie bawiono się granatem.
455. Dulek, Chłopak z Pawłowa, Czarniż, bawił się po przejściu frontu pancernaustem, zginął.
456. Florin Jan, ur. 1930 r. Czapiewice, bawiąc się znalezionym granatem zginął jesienią 1944 r.
457. Gierszewski Władysław, ur. 1929 r. Czarniż, zginął bawiąc się pancernaustem 04.04.1945 r.
458. Jażdżewski Bernard, ur. 19.08. 1903 r. Turowiec, zginął 17.08.1945 r. przeszukując bunkier.
459. Jażdżewski Czesław, ur. 17.07.1928 r. Turowiec, zginął podczas oczyszczania drogi na zaminowanym poboczu przy Męcikale 20.03.1945 r.
460. Jażdżewski Marcin, Męcikał, zginął po wojnie w lesie na minie.
461. Kak Marian, ur. 31.08. 1930 r. Turowiec, zginął 20.03.1945 r. przy oczyszczaniu drogi do Chojnic, na poboczu znajdowały się zaminowane skrzynie z amunicją.
462. Kobierowski Antoni, ur. 17.01.1931 r. Męcikał, jadąc furmanką zginął na minie 29.04. 1945 r.
463. Kobus Franciszek, Chłopowy, zginął 3 lata po wojnie naprawiając kosiarkę, brakujący bolec zastąpił nabojem bez zapalnika.
464. Lamczyk Edmund ur. 18.05. 1937 r. Żabno, zginął bawiąc się granatem 25.07 1945 r.
465. Lessman Paweł Męcikał, zginął na minie pasąc bydło nad Brdą.
466. Lessman Zygmunt, 7 lat Wielkie Chełmy, zginął 24.07.1945 r. bawiąc się porzuconym granatem.
467. Matyszewski Alojzy, 17 lat Asmus, zginął w 8 marca 1945 r. bawiąc się pancernaustem.
468. Miłoch Czesław, ur. 18.02. 1936 r. Lubnia, zginął 23.01. 1945 r. w Zalesiu przy szkole, bawiąc się granatem.
469. Piekarski Stefan, ur. 13.08.1932 r. Kaszuba, zginął manipulując pancernaustem 08.05.1945 r.
470. Skwierawski Jan, ur. 16.07. 1934 r. Leśno, zginął przy zabawie znalezioną bronią 26.03.1945 r.
471. Szopiński Tadeusz, chłopak Orlik zginął po przejściu frontu bawiąc się znalezionym granatem.
472. Szyszka Franciszek, ur. 05.06. 1925 r. Brusy wyb. Zginął 12.05. 1945 r. manipulując przy pancernaucie.
473. Żychski Józef, ur. 12.09.1883 r. Męcikał, zginął 20.03. 1945 r. przy rozminowywaniu terenu na Czapli nad jez. Trzemeszno.

Nie ustalono szczegółów zgonu.

474. Behrendt Paweł, ur. 14.11.1910 r. Czyżkow, Postanowienie Sądu Grodzkiego zg 109/49.
475. Cistowski Bernard, ur. 11.02.1908 r. Orlik, Post. SG 95/48.
476. Czarnowski Józef Paweł, ur. 17.03.1899 r. Orlik, Post. SG 40/49.
477. Drażkowski Marian, ur. 03.03.1915 r. Brusy, piekarz, Orzeczn. SG 39/48.
478. Frymark Jan, ur. 24.06. 1909 r. Kosobudy, Orzeczn. SG 21/48.
479. Kałużny Jan, ur. 26.05.1914 r. Czyżkow, Post. SG I Zg 7/49.
480. Kuczma Jan, ur. 27.11. 1913 r. Lubnia Orzeczn. SG I Zg 48/48.
481. Wnuk Lipiński Piotr, ur.28.02.1887 r. Brusy, rob. Zginął Post. SG I Zg 86/47.
482. Masloch Stanisław, ur. 06.09.1917 r. Brusy, brak danych po 1942 r Akt zgonu 24/49.
483. Mondry Jan, ur. 14.02. 1920 r. Brusy, Orzeczn. SG Zg 78/48.
484. Murkowski Józef , ur. 05.06.1925 r. Brusy Post. SG Zg 26/49.
485. Napiątek Jan, ur. 22.03.1905 r. Kosobudy, krawiec, SG Zg 102/48.
486. Orlikowski Władysław Czesław. ur. 29.10.1925 r. Brusy, Post SG Zg 167/49.
487. Pałubicki Gerard, ur. 27.05. 1925 r. Wielkie Chełmy, Post. SG Zg 83/49.

488. Pestka Jan, ur. 01.11.1909 r. Czyczkowy, murarz, Orzec. SG.Zg 194/ 47.
489. Pestka Józef, ur. 1903 r. Męcikał, poległ.
490. Pryba Józef, ur. 14.10.1909 r. Huta, Rudziny Post. SG I Zg 203/48.
491. Sielski Marcin, ur. 1890 r. Mogiel, zginął zastrzelony w lesie w 1945 r. i tam pochowany, nie ustalono sprawcy.
492. Sikorski Bronisław, ur. 14. 09.1909 r. Małe Gliśno. SG Zg 32/48.
493. Worzała Marian, ur. 02.02.1907 r. Post. SG Zg 199/48.
494. Turzyński Filip, Jakub ur. 26.05.1896 r. Brusy, zginął za granicą Post. SG Zg 46/50.
495. Turzyński Stefan, ur. 23.07.1910 r. Brusy, Orzec. SG Zg 63/48.
496. Wałdoch Franciszek, ur. 03.12.1907 r. Kosobudy, Orzec. SG Zg 86/48.

Wykaz ofiar ZSRR.

Zamordowani jeńcy w Katyniu.

1. Kuczma Władysław, ur. 30.09.1910 r. Bielawy, nauczyciel, Czyczkowy, nauczyciel, ppor. rez. D-ca plutonu w BON „Czersk”, ciężko ranny pod Grudziądem we wrześniu.1939 r. zamordowany przez NKWD w Charkowie w 1940 r.
2. Kuich Jan, ur. 05.01.1892 r. w Sypniewie, Brusy, policjant, zamordowany przez NKWD w Twerze w 1940 r.
3. Wróblewski Edmund Bolesław, ur. 14.03. 1898 r. Brusy, mjr. rez., właściciel tartaku i cegielni zamordowany w Katyniu, lista z 09.04.1940 r.

Zamordowani przez Sowietów w 1945 r.

1. Brunka Józef, ur. 22.12.1872 r. Kosobudy, rolnik, głuchy, zastrzelony w domu 6.03.1945 r.
2. Czapiewski Bronisław, ur. 06.10.1909 r. Małe Chełmy, rolnik, żołnierz września 1939 r. zastrzelony po przejściu frontu, gdy stanął w obronie kobiet w Nieżywiciu.
3. Kloskowska Józefa, Zalesie, w trakcie powrotu z Potulic gwałcona przez żołnierzy, zaginęła.
4. Lorocho Jan, ur. 25.05.1896 r. Brusy, kolejarz, stanął w obronie kobiet, Sowieci postawili go pod ścianą i strzelali nie zabijając, nie przeżył jednak tych wrażeń i zmarł 25.03.1945 r.
5. Jankowski Augustyn, ur. 1902 r. Małe Chełmy, dezterter, zatrzymany na Śląsku przez sowieckiego żołnierza, który zażądał zegarka, gdy odmówił zastrzelił go.
6. Miszewski Alojzy, ur. 27.07.1915 r. Zalesie, rolnik, Sowieci przyszli po konia, gdy stanął w drzwiach, zastrzelili go 31.03.1945 r.
7. Ryduchowska Zofia, ur. 22.04.1912 r. Czyczkowy, w Jerzmanie, po przejściu frontu, mieszkańcy wyszli na podwórze, gdzie żołnierz sowiecki zastrzelił 5 osób cywilnych.
8. Zabrocki Walerian, ur. 13.04.1922 r. Czarniż, zastrzelony w domu 2.03.1945 r.
9. Tumińska Kunegunda, ur. 24.07. 1894 r. Małe Gliśno, siostra zakonna Maria Adelgund w Chojnicach, zastrzelona 15.02.1945 r.przez Sowietów.
10. Durajewska Bolesława, ur. 13.09.1913 r. Brusy, zginęła w czasie nalotu sowieckiego w Brusach 18.02.1945 r.

11. Durajewska Ludwika, ur.30.10.1926 r. Leśno wyb. Zginęła czasie nalotu sowieckiego w Brusach 18.02.1945 r.
12. Polachowski Apolinary, ur. 23.07.1879 r. Brusy, zginął w czasie nalotu sowieckiego w Brusach 18.02.1945 r.
13. NN kobieta powracająca z obozu, chciała dostać się do Brus, została śmiertelnie postrzelona na cmentarzu w Brusach.
14. Kardysz, Brusy ul. Kościelna wracając w marcu 1945 r. z obozu został zastrzelony już na swojej działce, gdy wszedł do kopca po brukiew do zjedzenia.

Ofiary deportacji.

1. Brzeziński Józef, ur. 25.05.1898 r. Czyczkowy, kierownik szkoły, ar. 3.03.1945 r. w Żychcach przez NKWD, deportowany do Kopiejska zmarł 29 lipca 1945 r.
2. Buclaw Piotr, ur. 27.07.1902 r. Okręglik, robotnik leśny, ar. 27.02.1945 r. deportowany zmarł w drodze w Grudziądzu 15.05.1945 r.
3. Chrapkowski Bernard, ur. 7.04. 1897 r. Brusy wyb., pracownik Starostwa aresztowany 6.03.1945 r, deportowany nie wrócił.
4. Cygan Franciszek, ur. 1888 r. Męcikał, rybak, aresztowany 9.03.1945 r. zmarł w trakcie deportacji w Grudziądzu 30.04.1945 r.
5. Czapiewski Marcei, ur. 15.01.1899 r. Czarnowo, deportowany z Upiłki 6 marca 1945 r zm. 31.07. 1945 w Kopiejsku obóz nr3.
6. Ebertowski Stanisław, Brusy, malarz, aresztowany zmarł w trakcie deportacji.
7. Erdmańczyk Jan ur. 23.04.1892 r. Czyczkowy, rolnik, ar. 8.03.1945 r. deportowany wrócił schorowany i zmarł 17 lipca 1945 r.
8. Gierszewski Franciszek, ur. 21.01 1886 r Czarniż, rolnik, aresztowany 5.03.1945 r. w czasie deportacji zachorował i zmarł w Grudziądzu we wrześniu 1945 r.
9. Gliszczyński Stefan ur. 1896 r. Chłopowy, rolnik, aresztowany 10.03.1945 r. deportowany zginął 15.11.1945 r. w Bielecku.
10. Hamernik Paweł, ur. 7.01.1899 r. Brusy, rzemieślnik, aresztowany 7.03.1945 r. deportowany nie wrócił.
11. Jażdżewski Zygmunt, ur. 1926 r. Męcikał, aresztowany przez NKWD, deportowany, zmarł w obozie.
12. Kaszubowski Ignacy, ur. 3.11.1904 r. Giełdon, robotnik leśny, aresztowany 7.03.1945 r. deportowany, zmarł 16.06.1945 r. w Kopiejsku.
13. Kierszk Ignacy, ur. 1.02.1887 r. Wielkie Chelmy aresztowany 9.03.1945 r., zginął 2.07.1945 r. w Kopiejsku.
14. Kołatka Teofil, ur. 17.12.1901 r. Czapiewice, rolnik, aresztowany i deportowany zmarł 30.09.1945 r. w Kopiejsku.
15. Kosiedowski Józef, ur. 2.03.1918 r. Kosobudy, aresztowany i deportowany nie wrócił.
16. Kulesza Anastazy, ur. 02. 1927 r. Czyczkowy, rolnik deportowany, wrócił z gruźlicą, zmarł 29.07.1946 r.
17. Lepak Stefan, ur. 20.12. 1895 r. Brusy wyb. Deportowany do Kopiejska, wrócił 23.10.1945 r. zmarł 31.10.1945 r.

18. Leszczyński Józef, Broda, aresztowany i deportowany za Ural zmarł po powrocie.
19. Lipiński Benedykt, ur. 21.01.1924 r. Czyczkowy, s. stolarza aresztowany 8. 03. 1945 r. deportowany, wrócił w 1946 r. wycieńczony i wkrótce zmarł.
20. Łangowski Damazy, ur. 23. 08. 1913 r. Rudziny, rolnik aresztowany 10. 03. 1945 r. zmarł 25. 10. 1945 r. w Kopiejsku.
21. Maliński Józef, ur. 31.12.1887 r. Czarniż, rolnik aresztowany 6.03.1945 r. i deportowany zmarł 3.05.1945 r. w Kopiejsku.
22. Megger Stanisław, ur. 21.12 1924 r. Czernica, partyzant GP i AK aresztowany 20. 02. 1945 r. w Bysławiu, deportowany obóz 522 k/ Czelabińska, zmarł 10. 08. 1945 r.
23. Miszewski Józef, ur. 1.03.1880 r. Małe Gliśno aresztowany 6. 03. 1945 r. deportowany zmarł w maju 1945 r.
24. Nowak Eryk, ur. 1896 r. Brusy, deportowany zginął w ZSRR.
25. Orlikowski Bolesław, Czyczkowy, rolnik, deportowany, zmarł w drodze powrotnej.
26. Ostrowski Jan, ur. 25.08.1891 r. Giełdon, robotnik leśny, aresztowany 5.03.1945 r. deportowany zmarł 26.04.1945 r. w Kopiejsku.
27. Pokrzywnicki Jan, ur. 1906 r. Czyczkowy, rolnik, aresztowany 8. 03. 1945 r. deportowany nie wrócił.
28. Połom Paweł, Brusy, kupiec, pracował przy wyrębie lasu w okolicy Ufy, gdzie zmarł.
29. Rogalla Łucjan, ur. 09.02.1903 r. Czarnowo, nauczyciel, aresztowany 1. 03.1945 r. zmarł 18. 04. 1945 r. w Kopiejsku.
30. Ryngwelski Bolesław, Brusy wyb., rolnik, młynarz, deportowany, chory na gruźlicę, zmarł po powrocie.
31. Szczęsny Antoni, 27.05.1902 r. Brusy, rolnik, deportowany zmarł 4. 09. 1945 r w Kopiejsku.
32. Szeffler Franciszek, ur. 21.03.1900 r. Czarniż, robotnik leśny, aresztowany 26. 02. 1945 r. w Okręgliku, deportowany zmarł 18.07.1945 r. w Czerepowcach.
33. Szopiński Franciszek, ur. 22.03.1903 r. Czyczkowy, deportowany, zmarł 26. 06. 1945 r w Biełorecku.
34. Szopiński Walenty, ur. 7.01.1909 r. Czyczkowy, cieśla, deportowany nie wrócił.
35. Suszek Jan, ur. 6. 02. 1912 r. Kosobudy wyb., rolnik, aresztowany na dworcu w Chojnicach, deportowany nie wrócił.
36. Trzebiatowski Józef, ur. 1. 04. 1883 r. Śliwice, zginął w Brusach w marcu 1945 r. przy próbie ucieczki z konwoju.
37. Wardyn Józef, ur. 31.07.1894 r. Zalesie, aresztowany 5. 03. 1945 r. w Czarniżu, zmarł 20. 08. 45 r. w Nogatce.

Szkolnictwo w okresie powojennym

Po przejrzeniu udostępnionych kilku kronik szkolnych obrazujących sytuację szkolnictwa w okresie powojennym w gminie Brusy wynotowałem wydarzenia związane z wprowadzaniem szkolnictwa i kształceniem:

W okresie międzywojennym jedynie w Brusach istniała szkoła siedmioklasowa. Najliczniejsze były jednoklasówki. W Brusach od 1930 r. czynna była 3 letnia publiczna doksztalcająca szkoła zawodowa.

Wojsko niemieckie wkroczyło do Męcikała z 2 na 3 września 1939 r. i zakwaterowało się także w szkole. Wszystkie akta szkolne, pomoce z napisami polskimi zostały przez wojsko publicznie na dziedzińcu szkolnym spalone. Mieszkańcy otrzymali nakaz wszystkie polskie książki zniszczyć lub oddać na makulaturę. Nauczyciele skryli się. Już we wrześniu 1939 r. władze okręgu Gdańsk- Prusy Zachodnie wydały rozporządzenie o całkowitej likwidacji polskiego szkolnictwa i reaktywowania sieci szkół i nadania im niemieckiego narodowo-socjalistycznego oblicza.

Do Męcikała wojsko sowieckie wkroczyło 3 marca 1945 r. i zajęło szkołę, którą opuściło już 15 kwietnia 1945 r. Szkoła uszkodzona była przez pocisk artyleryjski, podziurawiona pociskami. Szyby wybite, sprzęt, akta i pomoce naukowe zniknęły, przedstawiała ruinę. Już 23 marca szkołą zajął się nauczyciel Bernard Zmuda Trzebiatowski, który sprawował również funkcję sołtysa. Przystąpiono do niezbędnych remontów. Okna częściowo oszklono szkłem z baraków w Brus. Tablicę wydobyto z baraku w Brusach, a do czytania kilka gazet. W feriach letnich przystąpiono do dalszych remontów. Materiały zwożono szarwarkiem. Przez wzajemną pomoc doprowadzono do tego, że każde dziecko zaopatrzone w ołówki i papier zdalny z jednej strony do pisania. W roku szkolnym 1946/47 było 76 uczniów. Nauka na trzy zmiany (1 nauczyciel). W następnym roku dzieci zaopatrzone w zeszyty, atrament, podręcznik do języka polskiego i rachunków, utworzono VI klasę.

W Czapiewicach ławki i stoły pochodziły z bunkrów poniemieckich i od miejscowej ludności, które później zakwestionował lekarz jako nieodpowiednie. Utworzono Koło opieki nad dziatwą (4.11.1946 r). Obchód gwiazdki/ciastka, placek/ a niektóre dzieci otrzymały zeszyty i ołówki. Radości dużo.

Bolączką w uruchomieniu szkół był też brak nauczycieli. Po wojnie do pracy nie powrócili już:

- Józef Brzeziński kierownik szkoły w Czyczkowach, deportowany w 1945 r. nie wrócił.
- Julian Galikowski nauczyciel w Skoszewie i Krojantach, zginął 7.10.1941 w KL Oświęcim.
- Konrad Konnak nauczyciel w Czapiewicach, zamordowany 11.10. 1939 r. w Karolewie.
- Władysław Kuczma nauczyciel w Czyczkowach, zamordowany w 1940 r. w Katyniu.
- Nałęcz, nauczycielka szkoły specjalnej w Wejherowie, aresztowana w leśnictwie Olszyny, zabrana „czarną budą”.

• Łucjan Rogalla, nauczyciel z Czarnowa, deportowany zmarł.
• Leon Wańtowski, kierownik szkoły w Brusach, zamordowany 19 listopada 1939 r. na Igłach.
• Józef Wenda, pochodzący z Brus nauczyciel w Polskim Gimnazjum w Kwidzynie, zginął w KL Mauthausen.

• Jan Wojciech, kierownik szkoły w Płociczu, zginął w Rudzkim Moście, pochowany w Brusach
• Jan Splettstesser, nauczyciel w Główczewicach, Małym Gliźnie, w 1939 r. w Przyrowie pow. Tucholski, zamordowany w Rudzkim Moście.

Szybkie uruchomienie szkół po 6 latach okupacji stało się ambicją całego społeczeństwa. Już na pierwszym posiedzeniu Gminnej Rady Narodowej w czerwcu 1945 r. ustalono zadania w tym zakresie a mianowicie uruchomienie szkół i przedszkoli oraz uruchomienie szkoły zawodowej w Brusach. Fatalny stan budynków szkolnych, zdewastowanych, opóźniał rozpoczęcie nauki. Mimo to już w miesiącach

wiosennych rozpoczęło naukę kilka szkół w obu gminach. Już 1. maja 1945 r. naukę rozpoczęło w Leśnie, Kosobudach, Męcikale, w Lubni 15 kwietnia, w Zalesiu 20 maja 1945 r, w Rolbiku 1 czerwca 1945 r. w Czapiewicach 5 czerwca 1945 r. W gminie Leśno doszczętnie zniszczona została szkoła w Windorpiu. Jeszcze w połowie 1947 r. wójt gminy Leśno informował władze powiatowe, że z 11 szkół czynnych jest 9. Dwa budynki zniszczone przez działania wojenne nie nadają się do użytku, trzy zaś użytkowane wymagają gruntownego remontu. W gminie Brusy w roku szkolnym 1946/47 czynnych było 13 szkół w tym jedna siedmioklasowa w Brusach. Od 1947r. powstają siedmioklasowe szkoły w Kosobudach, Czyczkowach, Zalesiu a w późniejszych latach w Lubni, Męcikale, Czapiewicach, Małych Chełmach.

Organizatorami szkół byli: w Brusach Bolesław Redlarski, w Czarniżu Jan Kamiński, w Czapiewicach Frymark, w Czarnowie Jan Molski, w Czyczkowach Marian Przewoski, w Kosobudach Franciszek Ziółtkowski, w Małych Chełmach Bronisław Zawadzki, w Męcikale Bernard Zmuda Trzebiatowski, w Zalesiu Antoni Molski, w Głowczewicach Joanna Kosiedowska, w Leśnie Leon Dysarz, w Orliku Antoni Kamiński, w Przymuszewie Jadwiga Bałkova, w Rolbiku Alojzy Pestka.

Ciekawe informacje z lat powojennych oraz występujące problemy szczególnie związane z ideologiczną indoktrynacją w szkole spotkać można w kronikach poszczególnych szkół z terenu gminy np. z Okręgliku. Szkoła w Okręgliku zakupiła sztandar, który święcono 3 maja 1946 r. Maszt podarował leśniczy Paweł Gliszczyński. Po południu miała się odbyć defilada, lecz władze bezpieczeństwa zabroniły. Odbyła się tylko akademia. W dniu 20 kwietnia 1947 r. nadeszła zamówiona mapa fizyczna Polski.

Dnia 15 grudnia 1948 r. Kongres Zjednoczeniowy – święto całego narodu. Osobiście z tej okazji chodząc do szkoły w Zapędowie po raz pierwszy słuchałem radia w mieszkaniu nauczycielki, sprawozdania z tej uroczystości.

Dnia 21 grudnia 1949 r. 70-lecie urodzin wielkiego budowniczego socjalizmu Józefa Stalina. Cała szkoła oraz każde dziecko osobno wysłały powinszowania do Moskwy. Doroczne przedstawienie szkolne z 8.01.1950 r. różniło się od poprzednich. Dzieci przyrzekły wyteńczyć swe siły do pracy i razem realizować wytyczne Planu 6-letniego. W 6-tą rocznicę wyzwolenia okolicy i 33 rocznicę powstania Armii Czerwonej odbyła się akademia z programem:

Przemówienie Kierownika Szkoły.

Deklamacja zbiorowa przeplatana pieśniami rewolucyjnymi.

Hymn Pokoju i Związku Radzieckiego odśpiewała V i VI klasa.

Jasełka, a także uroczystości z elementami religijnymi, częste po wojnie były usuwane przez władze z życia szkoły. 1 Maja w 1948 r. pochód w Brusach był jeszcze poprzedzony mszą w kościele, w której brały udział dzieci szkolne, ale po raz ostatni. W następnych latach w szkołach obchodzono rocznice śmierci Karola Świerczewskiego, Rewolucji Październikowej, 60 urodziny Bieruta, urodziny Stalina. W październiku obchodzono miesiąc przyjaźni polsko-radzieckiej. Wigilijne spotkania zastąpiono powitaniem Nowego Roku, Gwiazdora wyeliminował Dziadek Mróz.

W kronice z Zalesia opisano nowe obrzędy. W dniu 1 stycznia 1951 r odbyła się w szkole uroczystość choinki Noworocznej pod hasłem „Nowy Rok – to realizacją Wielkiego Planu 6-letniego i walka o pokój”. Dzieci już wcześniej wycinały: traktory, gołąbki pokoju i t. p. na drzewko noworoczne. Na uroczystość przybyły dzieci, młodzież i kilku z rodziców.

W dniu 8 stycznia wybór nowego sołtysa – Edmunda Kloskowskiego członka PZPR a przestał nim być Wacław Czarnowski (rolnik 80 ha). Wybór korzystny dla chłopstwa mało i średniorolnego, robotników i dla dobra Polski Ludowej.

Z dniem 31 sierpnia została zwolniona, mimo braku wykształconych nauczycieli, nie podano jednak w kronice przyczyny, nauczycielka Antonina Dysarz. Powodem zwolnienia nauczycielki było prowadzenie chóru kościelnego w Leśnie.

!8 kwietnia 1952 r. 60-lecie urodzin B. Bieruta. Zakłady podjęły różne zobowiązania. Również dzieci podjęły zobowiązania.

W dniu 10 IX 1954 r. w sali baraku akademii z okazji miesiąca Przyjaźni Polsko-Radzieckiej, którą zorganizował Kierownik Szkoły przy pomocy nauczycieli. Występy dzieci szkolnych. Udział wzięli mieszkający Zalesia. Na członków TPPR dało się zapisać 6 nowych członków.

1 grudnia 1954 r. nowy podział administracyjny. Utworzono gromady, a zlikwidowano gminy.

W czasie wakacji w 1951 r. przy szkole w Okręgliku zorganizowany został obóz przez Państwową Szkołę Ogólnokształcącą z Bydgoszczy. Młodzież bez należytej opieki wałęsała się po nocy, niszczyła majątek szkoły i pracę robotnika. Połamane płoty, wybito 7 szyb i dużo innych szkód. Kierownik obozu patrzył na wszystko spokojnym i zadowolonym okiem.

W 1953 r. Jesień zimna i mokra. Dużo siana pogniło, ale obrodziły grzyby w lasach.

W 1955 r. wichura z 15 stycznia uczyniła duże szkody. Na budynku szkolnym dziura 2 m², szkody w lasach.

W 1956 r. zwrot w polityce kulturalnej i oświatowej. Z programów usunięto materiały dotyczące kultu jednostki i wielkości Stalina, wprowadzono obiektywną prawdę historyczną i naukową. Społeczeństwo domagało się wprowadzenia religii, którą usunięto w 1950 r. Wprowadzono ją jako przedmiot ponadobowiązkowy, ale nie mogli uczyć nauczyciele przedmiotów świeckich. Obniżyło się zaufanie do nauczyciela. Zaczęto nawet szykanować nazywając ich stalinowcami. Uczniowie nie biorą już udziału w obchodach 1 maja.

Szerzej zachodzące przemiany ukazano w kronice szkoły z Czapiewic.

W dniu 4 VI 1946 r. w szkole dr Preygrbiern z Brus przeprowadził badania lekarskie a siostra zakonna posypywała głowy dzieci proszkiem DDT celem niszczenia pasożytów. Przebadano 67 dzieci. Dwoje dzieci podejrzanych o gruźlicę przekazał lekarz do dalszych badań. Większa połowa dzieci miała gnidy, dwoje zawzione.

W kronice zwraca się uwagę na skutki wojny.

28.08.45 r. zmarł Franciszek Szmagliński prawdopodobnie na gruźlicę, uczeń II oddziału.

28.12.45 r. zmarła na żółtaczkę uczennica III klasy Ludwika Piekarska, córka rolnika z Czapiewic. Do połowy października przebywała w Niemczech, dokąd została wywieziona wraz z rodziną.

3 maja 1946 r. zmarł Witold Lepak ur. 20.02.1937 r. z Czapiewic.

W sierpniu 1947 r. obfite opady, zmarnowało się dużo zboża jarego i innych płodów.

W święto patrona św. Stanisława Kostki 13.11.46 r. dzieci były na mszy i akademii urządzonej przez SS Zmartwychwstanki, a od 9 godz. 15.11.46 r. inspektor wizytował szkołę.

W dniu 29.04.1946 r. dzieci ze szkoły z Czapiewic i Rolbika spotkały się w lesie warszyskim, gdzie leśniczy Wicher wygłosił pogadankę o lesie a następnie zwiedzanie młyna i tartaku.

W wakacje remont szkoły i zakup 19 ławek 2-osobowych.

Konferencja rejonowa 13.11.1947 r. w Czapiewicach. Inspektor dodał, że władze szkolne życzą sobie, aby na konferencjach mówiło się o przeobrażeniach polityczno-społecznych kraju. Referat „3-letni plan odbudowy” koleżanka Kamińska omówiła osiągnięcia w dziele odbudowy i zamierzenia na najbliższe lata. Na zakończenie koleżanka Goebelówna odczytała referat „Marksizm...”.

Nadleśnictwo Łaska zaprosiło szkoły na teren Warszyna 23.04.1948 r. aby po myśli władz rządowych dzieci uczęty sadzeniem lasu na nieużytkach po Przytarskim na Rolbiku. W czasie przerwy nadleśniczy Eysymontt wygłosił pogadankę o ochronie lasów przed pożarami i kradzieżami.

Zakończenie roku w kościele parafialnym. Nowy rok szkolny 1948/49 rozpoczęto w kościele. O godz. 12. Udała się szkoła na pole aby skontrolować czy na ziemniakach nie atakuje stonka.

24.09.1948 r. badania i szczepienia przeciwgruźlicze dzieci od 1 – 18 roku życia. Szczepienia przeprowadziła duńska ekipa lekarska Czerwonego Krzyża. Drugie badanie 28.09.1948 r. w Brusach. Stwierdzono, że 2/3 dzieci gminy zetknęła się z gruźlicą.

Konferencja rejonowa w Brusach z dnia 19.10.1948 r. poświęcona była zagadnieniom wychowania dobrego obywatela Polski Socjalistycznej, również z dnia 16.11.1948 r. konferencja kierowników i

nauczycieli kierujących w Brusach.

Zapis z 30.06.1949 r. W myśl Rozporządzenia Ministra Oświaty nauczycielstwo jest zwolnione z obowiązku brania udziału w uroczystościach kościelnych. Z tego powodu nauczyciel nie poszedł z dziećmi na zakończenie roku szkolnego do kościoła. Niektóre dzieci brały udział w uroczystym nabożeństwie.

23.05.1950 r. Celem przyjsia nauczycielstwu z pomocą w zapoznaniu się z marksizmem i leninizmem zostały w szkołach utworzone Zakładowe Organizacje Zawodowe /ZOOZ/ i międzyzakładowe organizacje zawodowe /MOZ/. Raz na miesiąc konferencje na których omawiano sprawy związane z samokształceniem ideologicznym. Zebrania MOZ odbyły się w Czapiewicach 19.02 i 22.05.1950 r. Po części urzędowej herbatka w miłym nastroju. Powstały nowe programy związane z politycznym i społecznym życiem w kraju, brak jednak podręczników lub ich niedostateczna ilość. Z tego powodu poziom nauki z niektórych przedmiotów nieodpowiedni. Mimo braku podręczników, zeszytów KC PZPR 22 lipca 1949 r. podjął decyzję o wydaniu w języku polskim Dzieł Wszystkich Lenina i Stalina. Każdy z tomów posiadał nakład 250 tys. Egzemplarzy. Do zawodu nauczycielskiego przyjęto trzy osoby bez przygotowania. Kwalifikacje zdobędą w czasie urzędowania na posadach. Czwarty Henryk Pik jest na rocznym kursie dla niewykwalifikowanych nauczycieli w Liceum Pedagogicznym w Tucholi.

Z dniem 29.10.1950 r. zmiana waluty. Jeszcze jeden dowód troski Państwa Ludowego o Świat Pracy! Z 29 na 30 października dekret o zmianie pieniędzy. W banku za 100 zł – 3 zł, natomiast za pieniądze w domu płacono za 100 zł – 1 zł.

1 grudnia 1952 r. dla usprawnienia aparatu Państwowego utworzono przed wyborami do Sejmu tzw. „Front Narodowy” gdzie skupiła się większa część obywateli i który prowadzi prace uświadamiające, przez co cementowała się jedność narodowa, bo gdzie istnieje jedność, tam jest siła.

Uchwała Rady Ministrów z 3.01.1953 r. w sprawie zniesienia bonowego zaopatrzenia, regulacje cen, ogólna podwyżka płac i zniesienie ograniczeń w handlu nadwyżkami produktów rolniczych brzmiały artykuły wszystkich gazet. Aby uregulować stosunki gospodarcze w PRL, zamknąć drogę do rozmaitych spekulacji zniesiono system kartkowy i zrównano ceny dla wszystkich. Liczniejsze rodziny nie posiadające 0,5 ha ziemi będące w pracy otrzymywały miesięcznie 15-20 kg cukru i stąd szaber. Jak wyglądała regulacja cen świadczą przykłady.

Asortyment	Cena dotychczasowa	Cena po regulacji
Chleb żytni	1,45	3.0
Mąka pszenna	3.0	6.0
Mięso wieprzowe		27.0
Kiełbasa		35.0
Cukier	7.0	15.0
Kreton średni m		153.0
Ubranie męskie średnie		610.0
Półbuty męskie		252.0
Węgiel 100 kg	9.0	30.0
Nafta	1,50	4.0
Pobory nauczyciela III gr.	490.0	646.0

Po II Zjeździe KC PZPR 20.06.1954 r. zapowiedziano podniesienie stopy życiowej, nastąpiła obniżka cen, dużo towarów i nowy system płac dla nauczyciela do 1.07.1954 r. otrzymywał z dodatkami 800 zł a ja otrzymałem 1200 zł. Kaszubska Jedność - Spółdzielnia Produkcyjna 31.01.1956 r.

Polska Ludowa zdążyła już prawie cały handel i przemysł uspołecznic z prywatnego na socjalistyczny. Rolnictwo pozostaje w tyle. Część chłopów przejrzała, że sposobem socjalistycznym się lepiej gospodarzy. Po kilkudniowej pracy uświadamiającej zawiązała się dnia 31 stycznia 1956 r. Spółdzielnia Produkcyjna „Kaszubska Jedność”. Dużo w tej pracy dopomógł przewodniczący PPRN Ob. Sergiusz Melaniuk. Do pomocy byli urzędnicy. Jan Hejza nauczyciel tymczasowym księgowym za cenę paśnika dla krowy i na zimę siano z 0,72 ha łąki. Razem 18 członków. Podobnie w Zalesiu w dniu 19.02.1956 r. otwarcie Spółdzielni Produkcyjnej typu 1b „Las”, 20 członków, łącznie 200 ha. Na otwarciu przybył tow. Melaniuk. Przewodniczącym został Alojzy Bruski przewodniczący GRN. Do Spółdzielni przydzielono resztówkę po Miszewskiej z Lubni.

Po październiku 1956 r. nastąpiła reorganizacja władz. Na czele stanął W. Gomułka. Rozwiązano UB, w którym nadużywano w niektórych wypadkach samowolnie władzy. Nastąpiła większa swoboda, prawdomówność i poszanowanie prawa.

Wolność słowa rozwiązała język i śmiałość. Rodzice domagali się nauki religii w szkole i zawieszenia krzyży w szkole. Były nawet fałszywe posądzania Kierownika Szkoły i złośliwe wymagania wypływające z nieświadomości względnie z podszeptów innych ludzi. Na zebraniu wiejskim w Zalesiu wypowiedziała się część zebranych za rozwiązaniem tutejszej spółdzielni produkcyjnej, która rozwiązała się na zebraniu w styczniu 1957 r. Założono Kółko Rolnicze do którego weszli: Wacław Czarnowski, Maksymilian Karnowski i Wincenty Kłoskowski.

23 i 24.04.1966 r. spotkanie z oficerami WP w większych miejscowościach w powiecie. Oficer omówił walkę narodu polskiego z najazdami niemieckimi na przestrzeni wieków oraz orędzie episkopatu polskiego do biskupów niemieckich.

W Zalesiu w dniu 20.04. 1968 r. odbyło się spotkanie z lotnikiem płk. Stolarskim, któremu towarzyszyli tow. Gieroń i Szczepański z GK ZSL. Na zakończenie spotkania uchwalona została rezolucja popierająca politykę naszego Rządu i Państwa, potępiające szkodliwą działalność sił syjonistycznych w kraju i w świecie oraz solidaryzująca się z walczącym narodem wietnamskim i narodami arabskimi potępiająca agresję Izraela i t.p.

W Czapiewicach w dniu 24.01.1990 r. na zebraniu rodzicielskim wystąpiono o zawieszenie krzyży w izbach lekcyjnych. Krzyże zostały zawieszone przez członków Komitetu Rodzicielskiego w dniu 11 lutego 1990 r. Dwa z nich powróciły na swoje miejsce, które zostały zdjęte ostatnio w 1960 r. Krzyż znajdujący się w pracowni pochodzi z okresu przedwojennego. Pozostałe 6 krzyży zostały zakupione przez Komitet Rodzicielski.

Na tutejszych lekkich gruntach nie opłaca się praca w Spółdzielni. Połowę ziemniaków zamarzło. Nowy Rząd i Partia dają zupełną swobodę do systemu gospodarowania. Nie było też należytej jedności, dlatego Spółdzielnia przechodzi w stan likwidacji. Jako chłopci indywidualni umieli sami, bez niczyjej pomocy zaorać i obsiać. W spółdzielni musiały to po największej części wykonać, nając z POM traktory, za co trzeba było płacić 16 tysięcy zł. Taka gospodarka się nie kalkuluje.

1.01.1957 r. zniesiono obowiązkowe odstawy mleka.

8.10. 1959 r. w Czapiewicach zabłyśło światło. W 1959 r. w Czapiewicach jeden motocykl a w 1961 już 12, radioodbiorników 28, 2 pralki elektryczne.

23 i 24.66 r. spotkanie z oficerami WP w większych miejscowościach w powiecie. Oficer omówił walkę narodu polskiego z najazdami niemieckimi na przestrzeni wieków oraz orędzie episkopatu polskiego do biskupów niemieckich. W listopadzie 1966r. pierwszy telefon we wsi.

W 1970 r. mroźna i śnieżna zima. Bardzo duża ilość zwierzyny wyginęła.

Sadzenie lasu w Warszawie do zalesienia 27 ha. Klasy V i VI przepracowały 3 dni a VII i VIII 5 dni. Dowóz do pracy samochodem Nadleśnictwa. Pieniądze przeznaczono na wycieczki.

27.04.1972 r. Karta Praw i obowiązków Nauczyciela.

Rozpoczęto budowę drogi Leśno-Brusy przez Czapiewice, aby umożliwić dojazd PKS. Uwaga: Aby im

sprawnie szło i aby nie leli za dużo w gardła. 26.05.1974 r. pierwszy autobus przez Czapiewice.

W związku z wprowadzeniem stanu wojennego na obszarze Państwa z 12 na 13 grudnia 1981 r. nastąpiła przerwa w zajęciach szkolnych do 3 stycznia 1982 r. W szkole pełniono dyżury do których byli zobowiązani wszyscy nauczyciele.

Z dniem 30.01.1984 r. ponowna podwyżka cen na artykuły żywnościowe.

Brak informacji o przemianach z 1989 r. Wcześniej oburzenie na strajki przynoszące olbrzymie straty. Przeciwnie podejście do strajków po akcji strajkowej z 18 i 19 maja 1993 r.

Do pozytywnych ocen należy zaliczyć łatwiejszy dostęp do kształcenia w szkołach. Olbrzymie straty spowodowane przez niszczenie przez obu okupantów polskich elit, inteligencji wymagały uzupełnienia kadr tym bardziej, że niechętnie korzystano z przedwojennych urzędników, których z czasem usuwano.

Za komunistycznych czasów naszego dzieciństwa zestaw lektur był o wiele bardziej patriotyczny niż dzisiaj. Dostępna była literatura patriotyczna na ogół tania. Drukowano dzieła Sienkiewicza, Krasińskiego, Mickiewicza, Słowackiego. W okresie komunizmu likwidowano natomiast szkoły prywatne, prowadzone przez Kościół.

Szkola w XXI w. zrezygnowała z wychowania patriotycznego. Z listy lektur zniknęły pozycje patriotyczne. Rezygnuje się z nauki historii współczesnej.

W latach czterdziestych i 50-tych w większości szkół odbywały się kursy oświatowe dla dorosłych. Przed wojną kończono edukację na czwartej klasie, nie mając możliwości dalszego kształcenia się w pełnych szkołach powszechnych. Na stan zapóźnienia powojennego wpłynęła też okupacja, gdzie kontakt z polskim słowem drukowanym był surowo zakazany. Zimowe kursy miały zrekompensować braki w wykształceniu, rozszerzyć horyzonty umysłowe młodzieży. W Rolbiku pierwszy kurs rozpoczął się już 28 listopada 1945 r. dla 15 osób w wieku od 14-20 lat. Zajęcia odbywały się trzy razy w tygodniu. Nauka trudna, gdyż brak podręczników. W Lubnii od X 47 do IV 48 r. trwał kurs na którym realizowano program VI semestru z zakresu siedmiu klas. Zapisali się 22 uczestników ale do egzaminu końcowego przystąpiło 8. W Czyczkowach od 5 XI 48 do 31 marca 49 r. kształciło się 30 słuchaczy w zakresie V semestru. W Zalesiu kursy na poziomie VII klasy odbywały się w latach 1954 i 1955, a oprócz tego kurs języka rosyjskiego. W Leśnie jeszcze zimą 59/60 na kurs dla dorosłych uczęszczało 12 słuchaczy 5 razy w tygodniu po 4 godziny. W 1960 r. zdawano egzamin eksternistyczny. Podobne kursy uzupełniające wiedzę organizowano niemal we wszystkich szkołach. Podnoszenie wiedzy rolniczej upowszechniło się w latach 60-tych.

Liga Ochrony Przyrody

Dnia 21 września 2023 roku, odbyło się zebranie sprawozdawczo – wyborcze Oddziału LOP w Chojnicach. Został wybrany nowy Zarząd Oddziału w składzie:

1. Matysiak Agnieszka – Prezes
2. Rynka Piotr – Wiceprezes
3. Bąk Ewelina – Członek
4. Bloch Arleta – Skarbnik
5. Bruski Jan – Sekretarz
6. Pałaszynski Marek – Członek

Od września odbyło się kilka spotkań, na których projektowano podejmowanie działań w roku 2024. Członkowie Oddziału LOP w Chojnicach uznali, że zamierzają swą aktywność skierować na:

1. Zapraszanie edukatorów Zaborskiego Parku Krajobrazowego lub innych na spotkania członków OP-u
2. Zacieśnienie współpracy z: ZPK, PN BT, TPK, OP LOP Kościerzyna, Gdynia, nadleśnictwami, Sandry Brdy + Morenka, ChAdK, CEW, ChCK, GOK
3. Konkursy na szczeblu gmin, powiatu, województwa
4. Udział w akcjach zadrzewieniowych organizowanych przez samorządy naszego powiatu, festynach organizowanych przez Charzy, ZPK, PNBT, Sandry Brdy
5. Warsztaty przyrodnicze dla uczniów należących do szkolnych kół LOP, ekologicznych, itp.
6. Zaangażowanie uczniów do założenia łąki kwietnej wokół szkoły
7. Budki dla owadów przy szkole
8. Ogródki dendrologiczne i meteorologiczne z monitoringiem smogu
9. Wykorzystanie talentów literackich „Wieczornica literacka”
10. Opracowanie i wdrożenie programu dla dzieci
11. Reaktywowanie i powoływanie nowych kół LOP w szkołach
12. Spotkanie ze Starostą Powiatu Chojnickiego w sprawie „kopciuchów”
13. Uruchomienie strony LOP-u na FB
14. Powołanie grupy na Whatsapp-ie
15. Inwentaryzacja zasobów Powiatowego Oddziału LOP

W kwietniu 2024 roku, planowane jest spotkanie z Prezesem Zarządu Okręgu LOP w Gdańsku – Panem Dawidem Kaczmarkiem

Jest propozycja powołania Rady Programowej, lecz w tej kwestii wśród członków, którzy się wypowiedzieli zdania są podzielone.

Do Prezesa Okręgu LOP w Gdańsku skierowane zostało pismo, w sprawie możliwości wykorzystywania części składek na cele Oddziału LOP w Chojnicach.

Pani Prezas zaprasza do podejmowania wspólnych działań na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego.

Pozdrawiam

Jan Bruski, czł. LOP

Żyjemy w epoce szybko i globalnie zmieniającej warunki życia na Ziemi, w antropocenie. My i nasze udomowione zwierzęta wielokrotnie masą przekraczamy biomasę pozostałych gatunków zwierząt. Chcemy tu i teraz żyć dostatnio, czyli ekonomię stawiamy przed ekologią. Ale aktualny zysk naszego pokolenia może pogorszyć ekologiczne warunki życia przyszłych pokoleń, naszych dzieci i wnuków, także tych, które na świecie dopiero się pojawiają. Czy tego chcemy? Dla Ligi Ochrony Przyrody edukacja ekologiczna, czyli edukacja dla przyszłości to powinien być priorytetowy cel. Zapraszamy do współpracy.

Pozdrawiam

Zbigniew Gierszewski, czł. LOP.

Zaborskie Towarzystwo Naukowe w 2024 roku prowadzi punkty nieodpłatnej pomocy prawnej i obywatelskiej:

województwo pomorskie:

- Powiat Chojnicki,
- Powiat Bytowski,
- Powiat Kartuski,
- Powiat Kościerski,
- Powiat Słupski,
- Powiat Starogardzki,
- Powiat Tczewski,

województwo kujawsko - pomorskie:

- Miasto Grudziądz,
- Powiat Inowrocławski,
- Powiat Radziejowski,
- Powiat Rypiński,
- Powiat Brodnicki,
- Powiat Świecki,
- Powiat Toruński,
- Powiat Tucholski,
- Miasto Włocławek

województwo zachodniopomorskie:

- Powiat Białogardzki,
- Powiat Kołobrzeski,
- Powiat Gryficki,
- Powiat Koszaliński,
- Powiat Sławieński,
- Powiat Szczecinecki,
- Powiat Pyrzycki,
- Powiat Stargardzki,
- Powiat Goleniowski,
- Powiat Kamieński,

województwo warmińsko - mazurskie:

- Powiat Nowomiejski

województwo mazowieckie:

- Powiat Mławski,
- Powiat Żuromiński.

Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim i edukacji prawnej stwarza możliwość skorzystania z nieodpłatnej pomocy prawnej lub nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego obywatelom, którzy nie są w stanie ponieść kosztów odpłatnej pomocy prawnej.

Od 1 stycznia 2019 r. nieodpłatna pomoc prawna i nieodpłatne poradnictwo obywatelskie przysługuje każdej osobie, która złoży tylko pisemne oświadczenie o braku możliwości poniesienia kosztów odpłatnej pomocy prawnej. Osoba fizyczna (zwana dalej „osobą uprawnioną”) przed udzieleniem jej nieodpłatnej pomocy prawnej lub nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego składa pisemne oświadczenie (obejmujące imię, nazwisko, adres, numer PESEL osoby uprawnionej) opatrzone jej własnoręcznym podpisem, że nie jest w stanie ponieść kosztów odpłatnej pomocy prawnej.

Oświadczenie to nie będzie przez nikogo weryfikowane. Udzielanie nieodpłatnej pomocy prawnej odbywa się według kolejności zgłoszeń, po umówieniu terminu.

Jak przygotować się na wizytę w punkcie nieodpłatnych porad prawnych oraz w punkcie nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego

Udając się po poradę do punktu nieodpłatnej pomocy prawnej lub nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego (dalej „NPP” lub „NPO”) należy zabrać ze sobą dowód tożsamości, który zawiera numer PESEL. Wizytę w punkcie NPP lub NPO można zarezerwować telefonicznie lub za pomocą Internetu na stronie internetowej starostwa powiatowego, na terenie którego zlokalizowany jest dany punkt. Oświadczenia po zakończonym miesiącu zostają przekazane do właściwego Starosty. Przygotowując się do wizyty w punkcie NPP lub NPO należy zastanowić się nad problemem, który

osoba uprawniona chciałaby poruszyć w trakcie porady. W szczególności warto przygotować dokumenty związane ze sprawą, którą osoba uprawniona ma zamiar poruszyć. Można również przygotować listę pytań, aby mieć pewność, że w trakcie wizyty zapytano o wszystkie nurtujące nas zagadnienia.

Warto zaznaczyć, że cytowana na wstępie ustawa o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim i edukacji prawnej wyłącza sporządzanie pism procesowych przez osoby udzielające pomocy prawnej i poradnictwa obywatelskiego w toczących się postępowaniach sądowych czy administracyjnych. Wyjątkiem jest sporządzenie wniosków o: zwolnienie od kosztów sądowych i ustanowienie pełnomocnika z urzędu. Wyłączenie nie dotyczy sporządzania pism czy wniosków wszczynających postępowanie.

Dodatkowo po każdej skończonej radzie osoba udzielająca pomocy prawnej lub rady obywatelskiej wypełnia kartę udzielonej pomocy, która również zostanie przekazana do właściwego Starosty. Karta jest anonimowa (nie zawiera danych osobowych osoby uprawnionej do pomocy) i obejmuje szereg informacji dot. osoby, której została udzielona pomoc, w szczególności: wiek, wykształcenie, liczbę osób pozostających we wspólnym gospodarstwie domowym z osobą uprawnioną, dochód netto na osobę w gospodarstwie domowym osoby uprawnionej. Tym samym warto przed wizytą w punkcie NPP lub NPO przygotować sobie te informacje, zwłaszcza dot. dochodu.

NIEODPŁATNA POMOC PRAWNA OBEJMUJE:

1) poinformowanie osoby fizycznej, zwanej dalej "osobą uprawnioną", o obowiązującym stanie prawnym oraz przysługujących jej uprawnieniach lub postępowaniem przygotowawczym, administracyjnym, sądowym lub sądowoadministracyjnym,

2) wskazanie osobie uprawnionej sposobu rozwiązania jej problemu prawnego,

3) sporządzenie projektu pisma w sprawach, o których mowa w pkt 1 i 2, z wyłączeniem pism procesowych w toczącym się postępowaniu przygotowawczym lub sądowym i pism w toczącym się postępowaniu sądowoadministracyjnym,

4) sporządzenie projektu pisma o zwolnienie od kosztów sądowych lub ustanowienie pełnomocnika z urzędu w postępowaniu sądowym lub ustanowienie adwokata, radcy prawnego, doradcy podatkowego lub rzecznika patentowego w postępowaniu sądowoadministracyjnym oraz poinformowanie o kosztach postępowania i ryzyku finansowym związanym ze skierowaniem sprawy na drogę sądową,

5) nieodpłatną mediację.

NIEODPŁATNE PORADNICTWO OBYWATELSKIE OBEJMUJE:

działania dostosowane do indywidualnej sytuacji osoby uprawnionej, zmierzające do podniesienia świadomości tej osoby o przysługujących jej uprawnieniach lub spoczywających na niej obowiązkach oraz wsparcia w samodzielnym rozwiązywaniu problemu, w tym, w razie potrzeby, sporządzenie wspólnie z osobą uprawnioną planu działania i pomoc w jego realizacji. Nieodpłatne poradnictwo obywatelskie obejmuje w szczególności rady dla osób zadłużonych i rady z zakresu spraw mieszkaniowych oraz zabezpieczenia społecznego

Więcej informacji o nieodpłatnej pomocy prawnej i obywatelskiej znajduje się na stronie www.ztn.com.pl i <https://darmowapomoc.com.pl/>

Marian Jutrzenka-Trzebiatowski

Dezerterzy - Polacy z Wehrmachtu

Porównanie wiadomości ustnych z aktami.

Zeszyty Chojnickie nr 31/2015 zawierają interesujące mnie artykuły. Włodzimierz Jastrzębski: Polacy – dezerterzy z Wehrmachtu i członkowie polskiego ruchu oporu z powiatu chojnickiego skreśleni z III grupy DVL w końcowej fazie trwania II wojny światowej. Studium to związane jest z opracowaną przeze mnie Martyrologią mieszkańców gminy Brusy. Więc jak na podstawie dokumentów wyglądają ustne wypowiedzi świadków. Informacje ustne różnych osób dotyczące jednej sprawy się różnią, dlatego informacje spisane z zasady są bliższe sprawie. Tak było z Alfonsem Platą z Zalesia i jego ojcem Augustem. Według policji Alfons Plata z Zalesia pow. Chojnice nie stawiał się na miejsce poboru i ukrywał się w gospodarstwie ojca Augusta /ur. 1867 r/. W dniu 12 sierpnia 1942 r. zjawił się patrol policji niemieckiej. Syn zdążył się ukryć w zbożu, natomiast ojciec nie odpowiadał na pytania. Pies policyjny wytropił zbiega jak wynika z dokumentacji i został zastrzelony podczas ucieczki. Świadkowie mówili, że pracował w polu i za potrzebą schował się w zbożu, co policjanci uznali za ucieczkę, zginął w Stutthofie 17.07.1943 r., a więc nie został zastrzelony podczas ucieczki. Według policji August Plata utrudniał śledztwo, postawiony przed sądem skazany na 2 lata więzienia, a następnie trafił do KL Stutthof i tam zmarł. Świadkowie podali, że pojechał ratować syna, został aresztowany i tam zginął. Świadkowie nie wspomnieli, że Alfons dostał skierowanie do wojska.

Odnosnie rodziny Franciszki Werra z Wielkich Chełmów. Za „winy” syna konsekwencje poniosła matka Marianna a nie Franciszka. Syn jej Paweł Werra /ur.1921 r./ nie stawiał się do poboru. Matka nachodzona nie zdradziła syna. W odwet hitlerowscy zesłali ją do obozu w Stutthofie, gdzie zmarła. Zamieszczona w Martyrologii mieszkańców gminy Brusy ur. 18.02.1916r. to inna osoba. Wprawdzie w czasie rozmowy z paniami w baraku w Wielkich Chełmach informacje różniły się, ale później po rozmowie z innym mieszkańcem przyjąłem, że była to jedna osoba. Po sprawdzeniu w USC w Brusach aktu urodzenia Pawła Werry z 24.01.1921 r. był synem Marianny i Franciszka Werry z Wielkich Chełmów. Zmarł w 2014 r. w Człuchowie. Natomiast Franciszka Werra ur. 18.02.1916 r. to córka Marianny i Franciszka z Wielkich Chełmów. Dostarczała żywność partyzantom na Piekielku /pod Drzewiczem/ zatrzymana wraz z Franciszkiem Kiedrowiczem nad jeziorem, zostali osadzeni w KL Stutthof. Franciszka Werra zmarła w 1945 r. w trakcie ewakuacji obozu.

Odnosnie Józefa Trzebiatowskiego z Peplina dopisano błędną informację „wraz z rodziną- żona Franciszką z d. Borzyszkowska /ur. 1906 r./ i synem Piotrem /ur. 1927 r./ przebywali w czasie aresztowania u teściów w Peplinie pow. Starogard Gdański. Faktycznie został aresztowany w Peplinie pow. Chojnice i był kawalerem. Hitlerowcy w grudniu 1944 r interesowali się rodziną Borzyszkowskich – Józefem /ur.1876 r./ i jego żoną Elżbietą z d. Orlikowska. Józef Trzebiatowski był synem Elżbiety z pierwszego małżeństwa ze Stefanem Trzebiatowskim. Jan Turzyński /ur. 1925 r./ zam. W Męcikale. Powinno być Jan Tuszyński – patrz Chojnice Dzieje Miasta i Powiatu 1971, str. 247. Rozmawiałem z Janem Tuszyńskim osobiście.

Kulawa, dopływ Zbrzycy.

Czy Kulawa będzie w parku narodowym?

